

Гапотій В.Д., Письменицький А.А.

СУДОВІ, ПРАВООХОРОННІ ТА ПРАВОЗАХИСНІ СТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Мелітополь 2018

*Присвячено 95-річчю створення Мелітопольського
державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького*

УДК 347.99+351.74(477)(075.8)

ББК 67.7 (4Укр)_я73

Г19

Рекомендовано до друку Вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (протокол №2 від 8 вересня 2017р.)

Рецензенти:

Гавриленко Олександр Анатолійович – доктор юридичних наук, професор кафедри міжнародного та європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Губа Анатолій Васильович - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри суспільно-правових дисциплін і менеджменту освіти Харківського Національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди.

Гапотій В.Д.

Г19 Судові, правоохоронні та правозахисні структури України : навчальний посібник / Віктор Дмитрович Гапотій, Андрій Анатолійович Письменицький, – Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2018. – 198 с.

ISBN.....

У формуванні професійних знань та вмінь майбутнього фахівця правника важливе місце посідає навчальний курс «Судові та правоохоронні органи України». Предметом вивчення навчальної дисципліни є упорядкована сукупність знань, щодо нормативно-правової бази, основних принципів, організації, завдань, функцій, повноважень та основних напрямків діяльності державних органів, які здійснюють судову та правоохоронну діяльність, виконують правозахисну функцію, а також недержавних організацій, покликаних сприяти реалізації правових функцій держави. Посібник орієнтований на формування фундаменту до вивчення профільюючих юридичних дисциплін, галузей права та спецкурсів. Без знання положень організації, функціонування, системи, завдань, функцій правоохоронних, судових, правозахисних інституцій, неможливо засвоїти порядок їх діяльності, застосування ними правових норм, взаємодію між ними для досягнення важливих цілей державних функцій правосуддя, право охорони та право захисту.

ISBN.....

УДК347.99+351.74(477)(075.8)

ББК67.7 (4Укр)_я73

© Гапотій В.Д., Письменицький А.А. 2018

ЗМІСТ

Вступ

Розділ 1. Предмет, система та основні поняття курсу “Судові та правоохоронні органи України”.

- 1. Предмет і система курсу «Судові та правоохоронні органи України».*
 - 2. Поняття і види судових та правоохоронних органів, їх загальна характеристика та функції*
 - 3. Судова система України.*
 - 4. Основні джерела курсу «Судові та правоохоронні органи України».*
 - 5. Співвідношення дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» з іншими юридичними дисциплінами.*
 - 6. Загальні принципи правосуддя*
 - 7. Поняття правосуддя, його відмінність від інших форм державної діяльності. Характерні ознаки правосуддя*
 - 8. Форми та види правосуддя*
 - 9. Форми здійснення правосуддя*
 - 10. Система принципів правосуддя*
 - 11. Значення принципів правосуддя:*
 - 12. Сучасні умови трансформації судових та правоохоронних структур держави*
 - 13. Проблемні тенденції негативного характеру в правовій системі України*
 - 14. Основні напрями підвищення ефективності правової системи України*
- Джерела до Розділу 1.*

Розділ 2. Судова влада в Україні.

- 1. Поняття і значення судової влади. Історія становлення судових органів в Україні.*
 - 2. Співвідношення судової влади з іншими гілками державної влади.*
 - 3. Засади організації судової влади. Організаційні основи судоустрою.*
 - 4. Конституційний суд України: засади діяльності, склад та повноваження.*
 - 5. Верховний суд України. Пленум Верховного Суду.*
 - 6. Вищі спеціалізовані суди, їх склад і повноваження.*
 - 7. Види і склад апеляційних судів.*
 - 8. Місцеві суди в Україні, їх склад і компетенція.*
 - 9. Вищий антикорупційний суд.*
- Джерела до Розділу 2.*

Розділ 3. Загальна характеристика правоохоронної діяльності держави.

- 1. Правоохоронні органи; поняття й загальна характеристика.*
 - 2. Основні різновиди правоохоронних органів України*
- Джерела до Розділу 3.*

Розділ 4. Система і структура органів прокуратури. Основні напрями діяльності органів прокуратури.

- 1. Поняття прокуратури та її роль в Україні. Засади організації і діяльності прокуратури.*
- 2. Функції прокуратури. Організаційні основи системи прокуратури.*

3. Система прокуратури України.

4. Прокурорський корпус в сучасних умовах антикорупційних реформ.

Джерела до Розділу 4.

Розділ 5. Національна поліція України та інші органи МВС України.

1. Завдання, повноваження та структура МВС України.

2. Національна поліція України, правова основа та принципи її діяльності.

3. Основні обов'язки та повноваження поліцейського. Види відповідальності поліцейських.

4. Поліцейські заходи. Порядок застосування поліцейських заходів примусу.

5. Інші органи МВС України.

Джерела до Розділу 5.

Розділ 6. Органи досудового розслідування в Україні.

1. Характеристика завдань досудового розслідування.

2. Органи досудового розслідування в Україні, їх система і компетенція.

3. Загальні положення досудового розслідування.

Джерела до Розділу 6.

Розділ 7. Органи безпеки України.

1. Поняття Служби безпеки України, її основні завдання і принципи діяльності.

2. Система органів безпеки. Структура Центрального управління СБУ.

3. Забезпечення функцій досудового слідства.

Джерела до Розділу 7.

Розділ 8. Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол.

1. Місце і завдання Інтерполу у боротьбі із транснаціональною злочинністю.

2. Участь МВС України у Міжнародній організації кримінальної поліції (Інтерполі).

3. Національне Центральне бюро Інтерполу (НЦБ) в Україні.

4. Структура Інтерполу в Україні, його функції.

Джерела до Розділу 8.

Розділ 9. Правоохоронна діяльність інших державних органів України.

(Частина I)

1. Правоохоронні органи центральної виконавчої влади, що поряд з правоохоронними виконують також організаційно-управлінські, контрольні-перевірочні функції.

2. Правоохоронні органи, що мають спеціальне призначення в системі протидії порушенням законів в оборонній, економічній, фінансовій сферах, а також в сфері загальних прав людини.

Джерела до Розділу 9.

Розділ 10. Правоохоронна діяльність інших державних органів України.

(Частина II)

1. Національне агентство з питань запобігання корупції

2. Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів

Джерела до Розділу 10.

Розділ 11. Правоохоронна діяльність інших державних органів України.

(Частина III)

1. Військова служба правопорядку у Збройних Силах України

2. Державна прикордонна служба України

Джерела до Розділу 11.

Розділ 12. Правозахисні структури України. Адвокатура України

1. Поняття адвокатури та її завдання.

2. Правові основи, принципи та організаційні форми діяльності адвокатури.

3. Види адвокатської діяльності та їх характеристика.

4. Кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури та Вища кваліфікаційна комісія адвокатури України.

Джерела до Розділу 12.

Розділ 13. Органи юстиції України.

1. Міністерство юстиції України: завдання, функції та структура.

2. Система органів і установ Міністерства юстиції, їх структура й основні напрямки діяльності.

3. Державна реєстрація нормативних актів: процедура здійснення.

Джерела до Розділу 13.

Розділ 14. Нотаріат України.

1. Поняття і призначення нотаріату.

2. Правове регулювання діяльності нотаріату.

3. Принципи нотаріальної діяльності.

Джерела до Розділу 14.

Розділ 15. Правозахисна діяльність міжнародних та вітчизняних організацій.

1. Загальне уявлення про міжнародний правозахисний механізм..

2. Європейський суд з прав людини як орган захисту прав українських громадян.

3. Українські організації громадського сектору як суб'єкти правозахисту

Джерела до Розділу 15.

Визначення основних термінів і понять дисципліни «Судові та правоохоронні органи України».

Вступ

Процес повного переформатування правоохоронної, правозахисної та судової систем держави, в сучасних умовах України, призводить до потреби переусвідомлення та фахового, аналітичного, юридичного узагальнення інформації щодо динаміки цих подій.

Удосконалення і перебудова судової влади в Україні, а також структури правоохоронних органів, органів контрольно-наглядової влади, правозахисних організацій – процеси, що потребують значних зусиль і часу, а тому є поки далекими від завершення. Тут виникає велика кількість юридичних, організаційних, кадрових, економічних, політичних та соціально-гуманітарних проблем, що поки не знайшли свого вирішення в нашій державі. Це, певною мірою стримує і можливості організації повноцінного доведення до студентів, які опановують право, в процесі фахового навчання, навчального матеріалу з курсу «Судові та правоохоронні органи України».

В цих непростих умовах виокремлюються питання легітимізації та формування антикорупційного суду і реалізації законодавства про Національне бюро розслідувань в Україні. Специфіка цих процесів обумовлена не тільки складністю утворення таких органів влади, але й активізацією участі у їх формуванні таких міжнародних організацій, як Європейський Союз, Венеційська комісія, ОБСЄ та інші.

Ситуація в названих сферах правозастосування ускладнюється ще більше, через значну кадрову проблему, яка утворилася в останні роки. Справа в тому, що приблизно 15 років у владних структурах України звикли як мантру повторювати і поширювати на загальну ідею про «перевиробництво юридичних і економічних фахівців». Як наслідок такої анти пропаганди маємо, в сучасних умовах, скептичне і зневічливе ставлення суспільства не тільки до названих професій, але й до таких фундаментальних понять, як «право», «закон», «громадянство», «права і свободи людини і громадянина». Цей стан в юриспруденції є давно описаний і досліджений та має назву - правовий нігілізм. Однак, на сьогодні, ця проблема каталізується тим, що рівень правового нігілізму сягає статусу державної політики, коли найвищі посадові особи держави та цілі органи державної влади в повсякденну практику своєї діяльності вводять «звичай» нехтування правом і законом. А тому значна нестача професійних юридичних кадрів сьогодні відчувається у судовій, правоохоронній, правозахисній сферах, на виробництві, в політиці, в міжнародних відносинах держави. І тут слід підкреслити, що не вистачає саме професіоналів юриспруденції, а не носіїв дипломів про юридичну освіту.

На жаль, ми є свідками сучасного занепаду вітчизняних юридичних шкіл, що втрачають свої позиції, відвертаються від фундаментальних засад юриспруденції, від ідей верховенства права. В системі вищої освіти такі процеси проявляються у штучному і, зачасти, невиправданому скороченні аудиторних годин навчання студентів, скороченні штату викладачів, шляхом звільнення, переважно, найбільш досвідчених спеціалістів та закриття передових наукових тематик. Нікого вже не дивує і не обурює факт поширення

практики некваліфікованого управління правозастосовчою сферою владних функцій держави. Звичайною стала практика призначення на посади керівників в правоохоронній чи контрольно-наглядовій сферах осіб, які не мають фахової правової освіти і відповідного досвіду. Процеси, які не припустимі, наприклад, в медичній сфері чомусь стали вважатися за норму в юриспруденції. Така біда у нашому суспільстві історично вже мала місце в період 1917-1922 років і ми всі знаємо до яких наслідків це привело.

Тому одним із завдань даного видання є спроба ще раз звернути увагу до складності і значущості процесів форматування судової, правоохоронної і правозахисної структур держави, як специфічної сторони реалізації правничої функції влади в Україні. Увагу саме на людський, професійний фактор реформування цих структур, що не здатні функціонувати в напрямку реалізації, захисту прав і свобод людини і громадянина, без чіткого курсу держави на фаховість, професіоналізм, а не на популізм і зневагу до позитивних надбань попередніх поколінь.

Структурно даний посібник можна умовно розподілити на три основних компоненти (блоки), що охоплюють відповідні судові, правоохоронні та правозахисні структури держави. Слід, однак, на наш погляд, виокремлювати в частині, що характеризує правоохоронні органи України, в якості самостійної групи, або гілки влади – контрольно-наглядові владні інституції. Водночас, традиційно курс «Судові та правоохоронні України» довгий час не розглядав питання, щодо особливостей правозахисних структур, що в даному посібнику пропонується вперше, в якості самостійного розділу. Таке бачення є авторським підходом до розуміння сучасних особливостей головних правозастосовчих інститутів в державі. Однак, динаміка реформ у означених сферах не є близькою до завершення і тому запропонований огляд судових, правоохоронних та правозахисних структур не претендує на завершеність і досконалість, а, скоріш переслідує мету ознайомлення майбутніх правників з загальною їх структурою та базовими тенденціями.

Розділ 1.

Предмет, система та основні поняття курсу “Судові та правоохоронні органи України”.

- 1. Предмет і система курсу «Судові та правоохоронні органи України».*
- 2. Поняття і види судових та правоохоронних органів, їх загальна характеристика та функції*
- 3. Судова система України.*
- 4. Основні джерела курсу «Судові та правоохоронні органи України».*
- 5. Співвідношення дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» з іншими юридичними дисциплінами.*
- 6. Загальні принципи правосуддя*
- 7. Поняття правосуддя, його відмінність від інших форм державної діяльності. Характерні ознаки правосуддя*
- 8. Форми та види правосуддя*
- 9. Форми здійснення правосуддя*
- 10. Система принципів правосуддя*
- 11. Значення принципів правосуддя:*
- 12. Сучасні умови трансформації судових та правоохоронних структур держави*
- 13. Проблемні тенденції негативного характеру в правовій системі України*
- 14. Основні напрями підвищення ефективності правової системи України*

Навчальна дисципліна “ Судові та правоохоронні органи України ” є однією із вступних навчальних дисциплін, яка дає вихідні знання про судову та правоохоронну діяльність та систему спеціально уповноважених на її здійснення органів та посадових осіб. Коло таких органів досить широке. Традиційно до них належать суди, прокуратура, органи досудового розслідування, органи юстиції, органи Міністерства внутрішніх справ, органи Служби безпеки України, адвокатура, нотаріат.

Мета вивчення даної дисципліни – дати майбутнім юристам чітке уявлення про формування цих органів, їх систему, склад і структуру, принципи їх організації, функції, взаємодію один з одним, іншими державними та громадськими організаціями, їх соціальне призначення. Особлива увага приділяється судам, оскільки вони наділені повноваженнями по здійсненню судової влади.

Курс « Судові та правоохоронні органи України» має своїм завданням сформуванню у студентів загальні знання щодо поняття, характеристики та змісту судової та правоохоронної діяльності; кола органів, установ, що мають повноваження щодо здійснення цієї діяльності, ознак розмежування цих органів та характеристик їх компетенції; характеристики статусу посадових осіб, яким надано право здійснення цієї діяльності, їх прав, обов’язків та гарантій діяльності. Оволодіння цими знаннями допоможе їм зорієнтуватися у майбутній професії, сформуванню уявлення про зміст діяльності кожного

правоохоронного органу та виявити індивідуальну схильність до того чи іншого напрямку юридичної діяльності.

Навчальна дисципліна “Судові та правоохоронні органи України” за своїм предметом є базовою, оскільки дає знання, без володіння якими неможливе якісне засвоєння таких навчальних дисциплін, як конституційне право, кримінально-, цивільно-, адміністративно-процесуальне право, основи прокурорської діяльності тощо. У ній надані матеріали, які не охоплюються іншими навчальними курсами.

Одна із особливостей цієї дисципліни полягає в тому, що від тих, хто її вивчає, вимагається засвоєння численних нормативних актів. Становище ускладнюється ще й тим, що триває процес удосконалення законів та інших нормативних актів, у тому числі й тих, що безпосередньо стосуються організації й основ діяльності судів та правоохоронних органів.

1. Предмет і система курсу «Судові та правоохоронні органи України»

Правоохоронна діяльність держави полягає в тому, що держава:

- створює для цієї мети спеціальні правоохоронні органи;
- покладає на них завдання у сфері контролю за дотриманням правових норм;
- наділяє їх відповідними повноваженнями для виконання покладених завдань.

Правоохоронну діяльність в Україні здійснюють:

- органи прокуратури;
- органи внутрішніх справ;
- органи Служби безпеки;
- Військова служба правопорядку у Збройних силах України;
- органи охорони державного кордону;
- органи доходів та зборів;
- органи і установи виконання покарань;
- органи Державної фінансової інспекції;
- Національне антикорупційне бюро України;
- органи рибоохорони;
- органи державної лісової охорони;
- інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції (органи нотаріату, адвокатури і т.д.).

Правосуддя здійснюється у формі:

- цивільного судочинства
- адміністративного судочинства
- конституційного судочинства
- кримінального судочинства
- господарського судочинства
- судочинства з адміністративних правопорушень

Предмет дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» – правові основи організації, принципи і напрями діяльності судових та правоохоронних органів, їх повноваження відповідно до чинного законодавства.

Система курсу:

- теми, що стосуються правосуддя, принципів побудови судової системи, правового статусу суддів;
- теми, присвячені таким органам, як прокуратура, органи МВС, СБУ та ін.
- теми, присвячені адвокатурі та різноманітним правозахисним структурам.

2. Поняття і види судових та правоохоронних органів, їх загальна характеристика та функції

Правоохоронні органи – це державні органи, на які законодавчими актами покладено здійснення однієї або декількох правоохоронних функцій, для яких їх виконання є основним та повсякденним завданням.

Особливості правоохоронних органів:

1. Вони виконують одну або декілька з таких функцій, як:

- запобігання злочинам та адміністративним правопорушенням, їх припинення та розкриття, розшук осіб, які їх вчинили;
- охорона особливо важливих державних об'єктів та окремих, передбачених законодавством, посадових осіб;
- оперативно-розшукова та розвідувальна діяльність;
- охорона громадського порядку і громадської безпеки;
- виконання кримінальних покарань;
- контроль за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митні кордони України;
- протипожежний та цивільний захист населення;
- нагляд за виконанням законів.

2. Функція (функції), що є однією з основних та яку виконують повсякденно.

3. Органи, які виконують правоохоронні функції, для забезпечення виконання покладених на них завдань, забезпечені правом застосування примусових заходів та засобів.

4. Для виконання покладених обов'язків такі органи наділені відповідними атрибутами (форма, посвідчення).

5. З метою забезпечення належної дисципліни працівникам правоохоронних органів присвоюють спеціальні звання, а питання їх відповідальності регламентується спеціальними статутами про дисципліну.

3. Судова система України

- складає окрему гілку влади – судову, в той час як більшість правоохоронних органів належать до виконавчої гілки влади;
- незалежність суду від органів законодавчої та виконавчої гілок влади є

вагомим аргументом існування відокремленої від правоохоронних органів судової системи;

– сукупність правових норм, що визначають завдання, принципи організації та діяльності, структуру й компетенцію судів являє собою судоустрій.

– складається таких елементів: Конституційний Суд та суди загальної юрисдикції.

Функції правоохоронної та судової діяльності – це основні напрями чи види діяльності, які розкривають її суть та призначення.

До основних функцій належать:

- конституційний контроль;
- правосуддя;
- прокурорський нагляд;
- надання юридичної допомоги;
- організаційне забезпечення діяльності судів;
- попередження, виявлення і розслідування правопорушень.

4. Основні джерела курсу «Судові та правоохоронні органи України»

Джерела курсу:

- 1) Конституція України;
- 2) Міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана ВРУ;
- 3) Закони України;
- 4) Укази та Розпорядження Президента України;
- 5) Постанови і розпорядження КМУ;
- 6) Відомчі правові акти – інструкції, накази, положення;
- 7) Роз'яснення, які даються у Постановах Пленуму Вищих спеціалізованих судів, що є обов'язковими для застосування судами України;
- 8) Кодекси: Кримінальний, Кримінально-процесуальний, Кодекс про адміністративні правопорушення і т.ін.

До міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України в означеній сфері відносять:

1. Європейська конвенція з прав людини.
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права.
3. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання.
4. Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах.
5. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах.

До основних законодавчих актів у судовій та правоохоронній сферах України відносять:

- 1) «Про судоустрій і статус суддів»;
- 2) «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів»;
- 3) «Про Конституційний Суд України»;
- 4) «Про Вищу раду юстиції»;
- 5) «Про прокуратуру»;
- 6) «Про Службу безпеки України»;
- 7) «Про Національну поліцію»;
- 8) «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»;
- 9) «Про нотаріат».

5. Співвідношення дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» з іншими юридичними дисциплінами

Дисципліна «Судові та правоохоронні органи України» перебуває у взаємозв'язку з такими дисциплінарними курсами юриспруденції:

- Теорія держави і права
- Конституційне право
- Цивільне право
- Цивільний процес
- Адміністративне право
- Адміністративне процесуальне право
- Кримінальне право
- Кримінальний процес
- Адвокатура України
- Нотаріат України

6. Загальні принципи правосуддя

Судова влада займає особливе місце у системі державної влади.

Правосуддя становить основний зміст судової влади і полягає у розгляді судами в судових засіданнях цивільних, господарських, адміністративних, кримінальних справ, а також справ конституційної юрисдикції і законному, обґрунтованому, справедливому їх вирішенні.

Принципи правосуддя закріплені у статті 129 Конституції України та статтях 5–15 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», у процесуальному законодавстві.

До них відносять:

- принцип законності;
- принцип здійснення правосуддя виключно судами;
- принцип гарантування усім суб'єктам правовідносин права на судовий захист;
- принцип рівності всіх учасників процесу перед законом і судом;
- принцип змагальності сторін;
- принцип диспозитивності;
- принцип підтримання державного обвинувачення в суді прокурором;
- принцип забезпечення обвинуваченому права на захист;

- принцип гласності судового процесу і його повного фіксування технічними засобами;
- принцип права на апеляційне і касаційне оскарження рішень суду;
- принцип обов'язковості рішення суду;
- принцип державної (національної) мови судочинства;
- принцип всебічного, повного та об'єктивного дослідження обставин справи;
- принцип одноособового та колегіального розгляду справ у суді;
- принцип безпосередності та усності судового розгляду;
- принцип презумпції невинуватості;
- принцип самостійності суддів.

7. Поняття правосуддя, його відмінність від інших форм державної діяльності. Характерні ознаки правосуддя

Правосуддя – це особливий вид державної діяльності, що здійснюється судом на підставі закону, зміст якої становить розгляд і вирішення судових справ із метою забезпечення гарантованих Конституцією України та законами прав і свобод людини та громадянина, прав і законних інтересів суспільства та держави, результатом якого є поновлення правосудного судового рішення, що має загальнообов'язковий характер.

Основні ознаки правосуддя:

- його суб'єктом може бути лише один державний орган – суд;
- його сутність полягає у розгляді та вирішенні у судових засіданнях цивільних, господарських, адміністративних, кримінальних та конституційних справ;
- воно має на меті забезпечити гарантовані Конституцією України та законами права і свободи людини та громадянина, права і законні інтереси юридичних осіб, інтереси суспільства та держави;
- воно здійснюється за визначеною законом процедурою;
- його результатом є правосудне (законне та обґрунтоване) судове рішення, що має обов'язкові юридичні наслідки.

8. Форми та види правосуддя

Судочинство – це діяльність судів щодо розгляду і вирішення справ, віднесених до їх компетенції, а також дії інших суб'єктів, які реалізують свої права та обов'язки, вступаючи у процесуальні відносини із судом.

Види правосуддя залежно від матеріальних правовідносин:

- конституційне
- цивільне
- адміністративне
- кримінальне
- господарське

– в справах про адміністративні правопорушення (цей вид судочинства не слід плутати та змішувати з адміністративним судочинством)

– третейське судочинство – вид правосуддя, яке здійснює недержавний незалежний орган, що утворюється за угодою або відповідним рішенням зацікавлених фізичних та/або юридичних осіб у порядку, встановленому Законом України «Про третейські суди» для вирішення суперечок, що виникають із цивільних та господарських правовідносин.

9. Форми здійснення правосуддя

- суддею одноособово;
- колегією суддів;
- суддею і народними засідателями;
- судом присяжних.

10. Система принципів правосуддя

Принципи правосуддя – це закріплені у Конституції України та конкретизовані у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» та процесуальному законодавстві основні, фундаментальні положення про мету, завдання, способи і форми діяльності суду, а також форми діяльності інших учасників судового процесу для досягнення єдиного й необхідного результату здійснення правосуддя – законного та обґрунтованого рішення суду і його виконання.

Класифікація принципів правосуддя:

1. За джерелом закріплення:
 - конституційні;
 - закріплені у базовому Законі «Про судоустрій і статус суддів»;
 - закріплені у галузевих законах.
2. За змістом та сферою поширення:
 - загальноправові;
 - міжгалузеві;
 - галузеві.

11. Значення принципів правосуддя:

– принципи визначають нормотворчу діяльність у сфері судочинства та здійснення правосуддя;

– принципи визначають основні методи та форми діяльності суду.

Принцип законності

Під законністю прийнято розуміти точне й неухильне дотримання і виконання положень Конституції України, законів і відповідних їм інших правових актів усіма державними установами та організаціями, посадовими особами, громадянами. Ця засада включає також і необхідність додержуватися суддями вимог закону.

Принцип здійснення правосуддя

Ніякий інший орган держави, крім суду, не має права взяти на себе функцію здійснення правосуддя, а також постановити іменем України вирок або рішення.

Принцип гарантування всім суб'єктам правовідносин права на судовий захист

Право на судовий захист гарантується, як кожному громадянину і юридичній особі України, так і іноземцям, особам без громадянства та іноземним юридичним особам.

Принцип рівності всіх учасників процесу перед законом і судом

Рівність перед законом – це однакове застосування положень, закріплених у законодавстві, до всіх громадян. Ніхто з учасників судового процесу не має ніяких переваг і не підлягає ніяким обмеженням незалежно від раси, кольору шкіри, політичних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак.

Принцип змагальності сторін, принцип диспозитивності

Змагальність забезпечує при судовому розгляді рівні можливості особам, які беруть у ньому участь, у поданні доказів, у вільному викладенні своїх доводів, у даванні своїх тлумачень, захисті правових позицій. Диспозитивність проявляється у вільному використанні сторонами своїх прав щодо надання доказів, свободи та їх дослідження і доведення їх переконливості перед судом.

12. Сучасні умови трансформації судових та правоохоронних структур держави

В сучасних умовах є потреба в обґрунтовані необхідності посилення правозахисної функції громадянського суспільства, враховуючи високий рівень очікувань суспільством політико-правових змін. Участь організованої громадськості розглядається як неодмінна складова процесу забезпечення захисту прав людини та реформування системи правоохоронних органів. Курс «Судові та правоохоронні органи України» ставить перед собою завдання зформулювати рекомендації для державної політики у розв'язанні низки проблем правової системи.

В Україні сформовано конституційні, нормативно-правові та інституційні засади, проте досі не побудовано правової держави. Попри суспільно-політичні трансформації, що відбулися внаслідок подій Майдану 2013-2014 рр. (Революції Гідності), низьким є рівень впливу суспільства на владу, забезпечення прав людини і громадянина, дотримання законодавства, правових підходів і принципів.

В умовах військової агресії РФ проти України, втрати контролю над частиною територій (АР Крим, частини Донецької, Луганської областей), максимальному рівні загроз державі належний захист прав людини ускладнюється або навіть унеможливується. Так, на окупованих територіях масовими стали злочини та серйозні порушення більшості фундаментальних прав людини і громадянина: вбивства, катування, жорстоке поводження або

покарання, порушення прав на свободу, особисту недоторканість, власність, свободу слова та ін. Масштаб порушень прав людини, численних людських втрат під час подій Майдану 2013-2014 рр. та окупації частини України став безпрецедентним для всього періоду незалежності.

Крім цього, гостро актуальними залишаються трудові, соціальні, майнові та ін. проблеми, зокрема й вразливих груп населення. Однак недостатня функціональність системи правоохоронних і безпекових органів, а також органів судочинства через кадрово-професійну проблему лишається ключовим стримуючим фактором ефективності правової системи та, відповідно, відновлення довіри громадян. Крім того, у правовій культурі та правосвідомості як громадян, так і серед представників правоохоронних, судових органів не достатньо поширені правові настанови, норми, принципи.

Водночас значна частина суспільства демонструє достатню зрілість правосвідомості, прагне змін та готова їх здійснювати. Постійні зміни законодавства, численний кадровий склад правоохоронних органів, відчутні бюджетні витрати на їхнє утримання поки не змінили кардинально правову систему. Рівень довіри громадян до прокуратури, міліції, судів лишається вкрай низьким, попри зміну вищого керівництва держави, кадрове оновлення керівників більшості органів державної влади.

Результативне розв'язання органами державної влади поставлених завдань потребує підвищеної уваги насамперед до кадрової політики як такої, що має як великий потенціал відновлення довіри в суспільстві, так і дискредитації. Разом з тим відчутна позитивна суспільно-політична динаміка: подолано антагонізм між державною владою і громадянами; каральні методи поводження із громадянами є поодинокими; мінімізовано або зведено нанівець тиск та втручання органів державної влади у діяльність структур громадянського суспільства, засобів масової інформації; зменшено дистанцію для діалогу влади із суспільством в напрямку публічної відкритості й підзвітності. Втім навіть ці позитивні зміни сприймаються як недостатні, а суспільство очікує глибинних змін у країні, встановлюючи високу шкалу вимог до результатів державної політики.

Новітні загрози українській державі та суспільству не знімають з влади відповідальності за проведення в найкоротші терміни трансформацій державного управління у правоохоронній і судовій системах. У цьому контексті важливим є ухвалення низки законів: Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 рр., Про очищення влади, Про відновлення довіри до судової системи в Україні [1]. Проте їх реалізація поки не супроводжується системною державною політикою.

13. Проблемні тенденції негативного характеру в правовій системі України

Підвищеної уваги потребують наступні проблемні тенденції збереження негативної динаміки в правовій системі та довіри до неї суспільства.

1. Вчинення масових порушень прав людини та воєнних злочинів в Україні під час подій Майдану 2013-2014 рр. та окупації частини території має супроводжуватись цілеспрямованим встановленням винних осіб, невідворотного притягнення їх до відповідальності. Йдеться також про відповідальність посадових осіб за здачу національних інтересів, що призвели до окупації АР Крим, частини Луганської, Донецької областей, а також відшкодування завданої шкоди державі внаслідок вчинення масштабних корупційних дій. Злочини проти громадян та держави набули масового характеру, тоді як притягнення до відповідальності винних осіб є поодинокими. Хоча слід відзначити створення додаткових нормативно-правових можливостей притягнення до відповідальності основних суб'єктів [2]. Зволікання цього процесу спричиняє до нових хвиль правопорушень і злочинів, а також може призвести до нових суспільно-політичних потрясінь. Вочевидь, встановлення реальних масштабів порушень прав людини, рівня злочинності та ін. на сьогодні унеможлиблюється в окупованих територіях, де фактично відсутній доступ як органів державної влади, так і правозахисних організацій, зокрема й міжнародних.

Збір доказової бази здійснення військових та інших злочинів на території Донецької та Луганської областей, АР Крим обмежено. З іншого боку, бракує зведених даних щодо звільнених територій. Очевидні ризики криються в тому, що на звільнених територіях масово уникають відповідальності посадові та інші особи, які своїми діями спричинили захоплення органів державної влади, зброї та, зрештою, окупації. Дані про кількість відкритих кримінальних справ, кримінальних проваджень за фактами тероризму, сепаратизму, посягання на територіальну цілісність держави [3] є фрагментарними та не достатніми для встановлення цілісної картини здійснених правопорушень і злочинів, а також для притягнення до відповідальності винних.

Водночас пропозиція керівництва СБУ щодо створення Національного трибуналу [4] свідчить про наміри розв'язання означених вище проблем. Отже, необхідним є здійснення органами державної влади ретельного фіксування фактів цих злочинів, їх чітка юридична кваліфікація. Правозахисні та інші профільні громадські об'єднання, вітчизняні та міжнародні організації (Amnesty International, Human Rights Watch, моніторингова місія ОБСЄ) виконують моніторингову функцію. Разом з тим ці дані очевидно обмежені порівняно з реальною картиною правопорушень. Також, у деяких міжнародних моніторингах помітні елементи тенденційності.

2. До зволікання з розслідуваннями масових порушень прав людини, збереження загалом стану незадовільного правозастосування, судочинства призводить не лише до дисфункціональності в системі правоохоронних органів, але й опір, саботаж частини їх складу. Такі системні вади в короткотерміновій перспективі долаються виключно кадровими рішеннями. Слід зважати на те, що у сформованому в попередні періоди законодавстві закладено проблеми низької ефективності правоохоронних, судових органів. Новіші нормативно-правові акти, спрямовані на проведення люстрації, реформування інститутів прокуратури, адвокатури також мають побічні ризики. Зрештою, «точковість»

ухвалення нормативно-правових актів не підміняє необхідності змін фундаментальних принципів правовідносин в Україні.

Більшість громадян колишню міліцію, а нині поліцію, прокуратуру, суди традиційно не сприймають як такі, що належно виконують функції необхідного правового захисту та правопорядку. Так, згідно соціологічних даних рівень довіри громадян до них помітно падав усі попередні роки. У 2013 р. лише 7 % опитаних громадян довіряли (повністю або частково) міліції, прокуратурі, судам [5].

При вибіркового правосудді, викривленому правозастосуванні, неправомірному пом'якшенні посадовим особам вироків за скоєння ними тяжких злочинів або навіть уникнення відповідальності, утримується тенденція протиправних дій, корупційних діянь представників правоохоронної та судочинної системи.

3. У своїй діяльності органи прокуратури, поліції, судів, СБУ, збройних сил лишаються здебільшого невідомими суспільству, недосяжними для компетентного й ефективного громадського контролю. Організована громадськість, у тому числі експертно-професійна, має обмежений інструментарій впливу, бракує також інституційних засобів перевірки ефективності функціонування цих структур. На сьогодні мережа консультативно-дорадчих органів при профільних державних органах, а саме громадські ради при Міністерстві внутрішніх справ, Міністерстві юстиції, Службі безпеки, Генеральній прокуратурі України [6] перебувають у процесі формування нового складу [7].

Спільно з МВС напрацьовані рішення (розробка проекту Стратегії розвитку органів внутрішніх справ [8]) має Експертна рада з питань дотримання прав людини та реформування органів внутрішніх справ при МВС, до якої увійшли представники провідних правозахисних, експертних громадських організацій [9]. Кадрові проблеми в частині правоохоронних органів, зокрема в міліції та СБУ, компенсуються рішеннями та заходами в напрямку демократизації порядку призначення начальників структурних підрозділів (управлінь в областях, містах) [10], втім це не торкнулось більшості областей України [11].

4. Встановлення правової справедливості й законності в Україні часто є наслідком передусім прискіпливої уваги громадськості, публічного розголосу і резонансу в засобах масової інформації. Ініціативи та дії громадських організацій, рухів, активістів, ЗМІ стають потужнішим чинником припинення правопорушень, виявлення прорахунків у діяльності органів державної влади, аніж діяльність уповноважених правоохоронних органів.

Законодавчі зміни антикорупційного спрямування, здійснення люстрації, запобігання корупції у сфері державних закупівель, відновлення довіри до судової системи реалізуються значною мірою під тиском вимог суспільства. Правозахисні, благодійні та ін. громадські організації, міжнародні неурядові громадські структури відіграють важливу роль у: виявленні проблем дотримання прав людини; наданні правової допомоги; оприлюдненні розслідувань. Громадський контроль охоплює проблемні питання правових

відносин, здійснює експертизу проектів нормативно-правових актів, надає пропозиції, рекомендації.

Проте правозахисна і моніторингова діяльність громадської, експертної, журналістської спільнот не може підняти функцію держави та уповноважені державні органи. В умовах військової агресії правозахисна діяльність змінюється, а пріоритетними стають проблеми масового порушення прав людини, тяжких злочинів тощо. Так, у процесі розслідування злочинів, вчинених проти учасників Майдану 2013-2014 рр. та злочинів на окупованих територіях Донецької, Луганської областей, ініціатива походить від сегменту громадянського суспільства, який акумулює збір даних, а також здійснює визволення полонених, потерпілих, пошук загиблих [12].

Уповноважені представники й експерти міжнародних інституцій, а саме Ради Європи [13], Міжнародного Кримінального Суду (МКС) [14], готують відповідні розслідування, звіти. У зв'язку з цим на рівні міжнародної громадськості – Коаліції на підтримку МКС привертається увага до необхідності ратифікації Україною Римського статуту в межах Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, задля можливостей всебічного розслідування й притягнення до відповідності винних у вчиненні військових злочинів, злочинах проти людяності [15].

5. Рівень правової культури та правосвідомості в українському суспільстві, як в сенсі дотримання законів, так і поваги до прав, свобод інших громадян, є недостатнім для формування правової держави. Відповідно й правова поведінка виявляється за різними показниками – від готовності дотримуватись законів, тобто законослухняності до, наприклад, готовності надавати інформацію про скоєні злочини або в інший спосіб допомагати представникам правоохоронних органів у виявленні правопорушень та встановленні правопорядку. Деформації морально-правових настанов прямо відображаються на правовій поведінці громадян, що особливо гостро постало на окупованих територіях. Поширення тенденції правового нігілізму в правоохоронній та судовій системах спричиняє до відчуженості в суспільстві, розгортання негативних явищ і руйнівних тенденцій, стимулюють зростання злочинності. За умови номінальних правових гарантій у державі починають брати гору силові та поза правові методи, неформальні правила їх захисту. Так, утримується тенденція лояльного ставлення громадян до власних корупційних діянь, при загальному осуді явища (корупція вважається громадянами однією з найбільших проблем).

Іншою небезпечною тенденцією є лояльність до явища «самосуду» та неготовність правоохоронних органів ефективно цьому запобігати. Тому зберігається ризик поширення не правових методів відстоювання інтересів та захисту прав, зниження зразків правової культури і поведінки, збереження соціальної напруги, протестності в суспільстві.

Таким чином, наскрізне верховенство права в сукупності правовідносин, підвищення якості регулювання правовідносин є необхідним для якісних змін економічного, соціального, політичного життя суспільства. Ініційовані реформи здатні розв'язати значну частину завдань, тоді як визначені цілі та заходи

державної політики мають забезпечити глибинні трансформації в політико-правовій системі.

Без модернізації правової системи зберігаються ризики для національної безпеки, суспільної легітимності дій влади, соціальної стабільності, а також – імплементації правових норм, стандартів у частині зобов'язань відповідно до ратифікованих Україною міжнародних документів. Вибіркове та неповне дотримання ключового з принципів юридичної відповідальності – її невідворотності значною мірою нівелює значення в суспільній свідомості ініціатив з удосконалення правової системи. Тому найбільш нагальними є:

- посилений контроль за дотриманням законодавства та невідворотність відповідальності за порушення;
- своєчасне приведення у відповідність законодавства, що є вкрай неефективним для правового захисту і правосуддя;
- підвищення правозахисних стандартів;
- змін у правозастосовчій практиці; підвищення рівня правовідносин та правової культури;
- забезпечення рівних гарантій справедливого захисту прав та правосуддя для усіх громадян;
- виконання судових рішень.

14. Основні напрями підвищення ефективності правової системи України

В сучасних реаліях України для реалізації завдань підвищення ефективності правової системи в короткотерміновій перспективі вбачається доцільним здійснити наступне:

1. Основним правоохоронним органам (Генеральній прокуратурі, Міністерству внутрішніх справ, Службі безпеки України) потрібно забезпечити обов'язкову звітність, оптимізувати порядок оприлюднення інформації, терміни змістовних проміжних, фінальних звітів про результати розслідувань, доведення до суду, притягнення до відповідальності винних посадових осіб та ін. суб'єктів, пов'язаних із масовим порушенням прав людини, злочинами проти людяності, сепаратизмом, тероризмом, корупційними діяннями.

2. Міністерству закордонних справ України доцільно синхронізувати дипломатичні, зовнішньополітичні, інформаційні важелі й зусилля з метою відстоювання позиції держави щодо невідворотності покарання за вчинення воєнних злочинів військовим контингентом РФ та підтримуваних нею терористичних угруповань.

3. Існує актуальна потреба ініціювати створення спеціального незалежного органу (прийнятний варіант – Національний трибунал, запропонований головою СБУ) для всебічного розслідування злочинів проти учасників Майдану 2013-2014 рр., злочинів, пов'язаних з анексією АР Крим, окупацією частини Донецької та Луганської областей; централізованого збору даних про масові порушення прав людини, тероризм, сепаратизм, воєнні злочини. Для формування такого органу доцільно ініціювати підготовку

нормативно-правової основи як окремого закону та необхідних змін до чинних законів та кодексів.

4. Законодавчій владі також корисно за своєю ініціативою через профільні комітети Верховної Ради України та центральні органи державної влади (Міністерство юстиції, Міністерство внутрішніх справ тощо) при розробці та коригуванні документів державної правової політики обов'язково залучати до робочих груп, консультативно-дорадчих органів представників з найбільш компетентних громадських структур (правозахисних, професійних, профільних громадських організацій).

5. Має сенс прискорити процес формування нового складу громадських рад при органах виконавчої влади, відповідно до Постанови КМУ від 3 листопада 2010 р. № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» та внесених змін Постановою КМУ від 26 листопада 2014 № 688.

6. Місцеві органи виконавчої влади, їх структурні підрозділи, та управління СБУ, МВС у межах їх повноважень доцільно і, відповідно до законодавства необхідно забезпечити постійний моніторинг стану дотримання прав людини, громадської думки тощо в регіонах, прилеглих до окупованих територій та регіонах з підвищеними ризиками. Виявлення загрозливих тенденцій та явищ має бути орієнтиром для відповідних політико-правових, організаційних заходів: зміни місцевого адміністративного апарата, ретельний кадрово-професійний відбір в правоохоронних органах.

7. Міністерству юстиції в процесі підготовки Національної стратегії у сфері прав людини в Україні, а також визначенні пріоритетів плану дій і розробки плану першочергових заходів корисним вбачається артикулювати, які саме, окрім вже закріплених на конституційному та законодавчому рівні, створюються додаткові гарантії, інструменти захисту прав людини.

8. Верховній Раді України також потрібно, на наш погляд, активізувати роботу для підготовки подальшої ратифікації та імплементації Римського Статуту Міжнародного Кримінального суду (МКС) 1998 р.

9. Загалом, всім органам державної влади корисним буде забезпечити в комплексі ініційованих законодавчих змін результативні консультації з громадськістю, повноцінну участь в їх розробці профільних, професійних, експертних організацій громадянського суспільства, насамперед, щодо:

- оптимальних моделей реформування системи правоохоронних, безпекових, судових органів;
- методології оцінки критеріїв ефективності роботи органів державної влади, прокуратури, міліції, судів, збройних сил, їх кадрово-професійної основи, виконання функцій і обов'язків;
- механізмів посилення відповідальності посадових осіб правоохоронних органів, суддів за завідомо протиправні й незаконні рішення, дії;
- дієвих форм, інструментів, механізмів громадського контролю.

10. Для Головного управління державної служби України актуалізується потреба розглянути питання можливостей та доцільності призначення на посади у правоохоронних органах осіб без профільної освіти (в умовах, коли

такі призначення за політичними мотивами, фактично, себе не виправдали), за результатами спеціальних підготовки, курсів тощо [16].

До недавніх часів наукове спрямування курсу «Судові та правоохоронні органи України» зосереджувалось саме на двох напрямках: судова система і система правоохоронних органів (структура, повноваження, законодавча база і таке інше). Втім, останні декілька років актуалізується і третій напрямок - правозахисна структура в сучасному українському суспільстві. На відміну від двох попередніх структур, правозахисні органи і організації не є ієрархічними за своєю будовою, але їх впливовість і значущість важко переоцінити для розуміння всієї повноти юридично значимих механізмів в державі.

Список джерел до Розділу 1:

1. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: закон України від 14.10.2014 № 1699-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>; Про очищення влади: закон України від 16.09.2014 № 1682-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>; Про відновлення довіри до судової системи в Україні: закон України від 08.04.2014 № 1188-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1188-18>.
2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини: закон України від 07.10.2014 № 1689-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1689-18>.
3. СБУ веде понад 3 тисячі справ на терористів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/11/26/7045451/>; ГПУ порушила 60 кримінальних справ за державну зраду. У злочинах, пов'язаних з тероризмом і сепаратизмом, викрито майже 1,5 тис. осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/politics/946781-genprokuratura-porushila-60-kriminalnih-sprav-za-derjavnu-zradu.html#>
4. Голова СБУ В. Наливайченко: Нам потрібний Національний трибунал [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://ukranews.com/uk/interview/2014/11/21/543>
5. Українське суспільство 1992-2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. В.М. Ворони, М.О. Шульги. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2013. – С. 349, 480-481.
6. Громадська рада при Міністерстві внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs-gr.org.ua/ua/about/>; Громадська рада при Міністерстві юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/3756>; Консультативна рада при Генеральній прокуратурі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/krig.html>. Громадська Рада при СБУ [Електронний

- ресурс]. – Режим доступу: http://www.ssu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article?art_id=129235&cat_id=10458.
7. Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996: постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 № 688 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd>
8. Захаров Є., Мартиненко О. Стратегія розвитку органів внутрішніх справ / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.khpg.org/index.php>
9. Експертна Рада при МВС з питань дотримання прав людини та реформування органів внутрішніх справ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/category/1163607>
10. СБУ призначає активістів боротись з корупцією в областях [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/11/18/7044619/>
11. Бурлакова В. Нові начальники обласних ГУМВС: брати губернаторів і прокурорів, генерали «тітушок» та один боєць АТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vip.tyzhden.ua/Chronicle/118639>
12. Див.: «Євромайдан SOS» просить журналістів допомогти задокументувати порушення прав людини на сході України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nsju.org/item/4376>; Глава ВГО «Союз Народная память» Я. Жилкин: Поисками погибших занимаются только частные лица [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.liga.net/interview/politics/4049846yaroslav_zhilkin_poiskami_pogibshikh_zanimayutsya_tolko_chastnye litsa.htm; Центр звільнення полонених. ГО «Офіцерський корпус» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/CentrZviltrennya#!/CentrZviltrennya/photos/a.749477135121856.1073741827.749472085122361/756264744443095/?type=1&theater>
13. Міжнародні експерти готують звіт про розслідування злочинів проти Майдану [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw.de>.
14. Генеральний прокурор України зустрівся з делегацією Офісу Прокурора Міжнародного кримінального суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=14681.
15. Світове співтовариство закликає Президента України Петра Порошенка до повної ратифікації Римського статуту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ccl.org.ua/news/svitove-spivtovaristvo-zaklikaye-prezidenta-ukrayini-petra-poroshenka-do-povnoyi-ratifikatsiyi-rimskogo-statutu>
16. Палій Г. О. Підвищення ефективності правової системи України шляхом посилення правозахисної функції громадянського суспільства. Аналітична записка. К.: Національний інститут стратегічних досліджень. Відділ розвитку політичної системи / Г. О. Палій № 7, Серія «Громадянське суспільство» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1718/28.05.2017>.

Розділ 2. Судова влада в Україні.

1. *Поняття і значення судової влади. Історія становлення судових органів в Україні.*
2. *Співвідношення судової влади з іншими гілками державної влади.*
3. *Засади організації судової влади. Організаційні основи судоустрою.*
4. *Конституційний суд України: засади діяльності, склад та повноваження.*
5. *Верховний суд України. Пленум Верховного Суду.*
6. *Вищі спеціалізовані суди, їх склад і повноваження.*
7. *Види і склад апеляційних судів.*
8. *Місцеві суди в Україні, їх склад і компетенція.*
9. *Вищий антикорупційний суд.*

1. Поняття і значення судової влади. Історія становлення судових органів в Україні.

Судова влада — незалежна і самостійна гілка державної влади, яка здійснюється судами.

Органи судової влади вирішують правові суперечки між конкретними особами, а також розглядають справи щодо норм контролю, а саме: відповідності законів конституції і підзаконних нормативних актів законам. У окремих випадках ці органи дають тлумачення правовим нормам, в основному нормам конституції країни, поза зв'язком з конкретним позовом.

Можна виділити такі напрями здійснення судової влади: охорона прав і законних інтересів громадян, охорона правопорядку від злочинних й інших правопорушень, контроль за тим, щоб діяльність державних органів не виходила за правові межі.

Суди також виконують окремі посвідчуванні функції: визнання фактів в окремих державах — зміцнення прав, коли для посвідчення потрібний доказ, що за складністю виходить за межі компетентності нотаріусів.

2. Співвідношення судової влади з іншими гілками державної влади.

Судову владу характеризують такі ознаки:

Соціальний характер влади. Судова влада належить до сфери суспільних відносин і тому її соціальна роль полягає в забезпеченні панування права, в тому числі й щодо держави. Усі громадяни, їх організації та об'єднання, державні і муніципальні органи, у тому числі і вищі органи влади і управління, зобов'язанні виконувати рішення судів;

Незалежність, самостійність та відокремленість судової влади. Незалежність судової влади – це принцип ефективної діяльності суду, що вільний від будь-якого зовнішнього чи внутрішнього впливу з боку органів законодавчої та виконавчої влади, фізичних та юридичних осіб. Незалежність

судової влади обумовлюється конституційним розподілом влади. Судова влада виконує притаманні їй функції правосуддя та контролю незалежно від інших гілок влади, не підпорядковуючись їм. Принцип незалежності суддів спрямований не тільки на забезпечення суддів від протизаконного впливу органів і осіб. Він покликаний підняти самостійність та відповідальність суддів при вирішенні будь-якого правового питання. Це означає, що суд кожного разу сам зобов'язаний встановити всі обставини справи, самостійно підібрати норму закону і зробити з неї правові висновки. Суд не пов'язаний висновками, що зроблені іншими органами за обставинами справи. Достовірність фактів, встановлених органами управління, ретельно перевіряється у судовому засіданні. Самостійність означає відсутність будь-якого підпорядкування судів та потреби затверджувати їх рішення. Суди займають особливе становище в державному механізмі, що обумовлено особливостями виконуваних їм функцій, специфікою умов і порядку їх діяльності. Вони не входять до будь-якої іншої системи державних органів. Відокремленість судової влади впливає з її незалежності і самостійності. Це означає, що суди утворюють досить автономну систему, що включає не тільки суди (у вузькому сенсі слова), але й інші підрозділи, що забезпечують їх життєдіяльність.

Виключність судової влади. Виключність судової влади – означає, що жоден орган державної влади окрім суду не може вирішувати усі правові суперечки та приймати рішення, здійснюючи правосуддя. Держава доручає тільки судам приймати рішення з конкретних цивільних, господарських, кримінальних та адміністративних справ, що підкреслює виключність судових рішень. Тільки органи судової влади можуть застосовувати державні примусові заходи, такі як визнання особи винною, призначення покарання.

Єдність судової влади. Єдність судової влади забезпечується сукупністю нормативно-правових актів, що регулюють питання судоустрою та судочинства, мають єдиний механізм дії. Єдність насамперед проявляється у функціях судової влади – правосудді і контролі.

Судова влада здійснюється на основі і у відповідності з вимогами процесуального закону та на основі певних принципів. Саме процесуальний закон детально регламентує процедуру розгляду справ у суді, гарантуючи дотримання прав і законних інтересів всіх учасників судового розгляду, недопущення порушень закону і суб'єктивізму. Порушення процесуальних норм є підставою відміни рішень суду. Судова влада здійснюється на основі певних принципів, встановлених нормами міжнародного та внутрішнього права.

Судовій владі належить функція контролю. Судова влада має право на здійснення контролю за відповідністю законів Конституції, для захисту прав громадян у їх стосунках з органами виконавчої влади та їх службовими особами, а також для контролю за дотриманням прав і свобод громадян під час розслідування злочинів та проведення правоохоронними органами оперативно-розшукової діяльності.

3. Засади організації судової влади. Організаційні основи судоустрою.

Виконання вимог суду і виконання його рішень забезпечується силою держави. У разі потреби відповідні органи і посадові особи можуть застосувати відповідні заходи для реалізації рішень і вимог суду. У державному механізмі функціонують спеціальні органи і посадові особи, до обов'язків яких входить виконання судових рішень.

У сучасному світі склалися дві судові системи, одна з яких іменується змагальною, а друга — слідчою. Характерною рисою змагальної судової системи є безпосередній диспут сторін перед судом, коли сторони (адвокати) мають можливість контролювати хід процесу й є головними дійовими особами в цьому процесі. Суддя тут наближається за своєю позицією до ролі третейського судді. Якщо при цьому є присяжні, то суддя не вирішує питання, хто правий, а хто винен. Суддя не втручається до процесу ухвалення рішення. Змагальна судова система характерна для держав із прецедентною правовою системою.

У слідчій системі багато що визначається на стадії попереднього розслідування, і суддя по суті веде справу на основі документів. При цьому суддя сам досліджує факти і прагне встановити істину у справі. У слідчій системі за традицією не застосовується суд присяжних, і адвокати не є головними дійовими особами. Слідча система використовується в державах з нормативно-актною правовою системою.

Судова влада здійснюється одноосібно суддею або судовою колегією з дотриманням встановленої законом процедури. Межі дії судової влади обмежені нормами, що регламентують право на звернення в суд, а також принципами права.

Судова система України становить сукупність усіх судів держави, заснованих на єдиних засадах організації і діяльності, що здійснюють судову владу.

Судову систему України складають суди загальної юрисдикції та Конституційний Суд України, який є єдиним органом конституційної юрисдикції. Суди загальної юрисдикції утворюють єдину систему судів, яка складається із загальних і спеціалізованих судів. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається.

Третейські суди не входять до судової системи України.

Характерними ознаками судової системи України є її пристосованість до адміністративно-територіального устрою, різні рівні провадження.

Суддею в Україні є громадянин України, який відповідно до Конституції України та Закону «Про судоустрій і статус суддів» призначений чи обраний суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі. Судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судів загальної юрисдикції чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді.

На посаду судді може бути рекомендований громадянин України, не молодший двадцяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж роботи в галузі права не менш як три роки, проживає в Україні не менш як десять років та володіє державною мовою.

Не можуть бути рекомендовані на посаду судді громадяни:
визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними;
які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків судді;
які мають не зняту чи не погашену судимість.

Не може претендувати на посаду судді особа, до якої згідно із законом застосовується заборона обіймати відповідну посаду. Не може претендувати на посаду судді також особа, яку було раніше звільнено з посади судді за порушення присяги, порушення вимог щодо несумісності або у зв'язку із набранням законної сили обвинувальним вироком, крім випадків визнання в судовому порядку протиправним рішення про звільнення з цих підстав або скасування обвинувального вироку суду.

Добір суддів, їх спеціальна підготовка та дисциплінарне провадження щодо них здійснюється Вищою кваліфікаційною комісією суддів України (ВККС).

Законом передбачена спеціальна підготовка кандидата на посаду судді, яка включає теоретичне та практичне навчання за денною (очною) чи заочною формою. Організація спеціальної підготовки здійснюється Національною школою суддів України при ВККС.

- 1 Кандидати в судді здають кваліфікаційний іспит, після чого зараховуються до резерву і беруть участь у конкурсі на зайняття вакантної посади судді.
- 2 Призначення на посаду судді *вперше* здійснюється Президентом України на підставі та в межах подання Вищої ради юстиції, на п'ятирічний строк.
- 3 Після спливу п'ятирічного строку судді обираються Верховною Радою України безстроково.
- 4 Суддю не може бути переведено до іншого суду без його згоди.
- 5 Суддя, який обіймає посаду безстроково, працює до шістдесяти п'яти років, за винятком випадків звільнення з посади або відставки судді відповідно до закону.
- 6 Законодавством визначається правовий статус (права, обов'язки, гарантії, обмеження) суддів.
- 7 Оплата праці судді називається *суддівською винагородою*, а пенсійне забезпечення — *щомісячним довічним грошовим утриманням судді у відставці*.

4. Конституційний Суд України

Конституційний Суд України - єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні, завданням якого є гарантування верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій території України.

Розпочав діяльність за новою Конституцією 18 жовтня 1996.

В Україні за часів радянської доби Конституцією УРСР 1978 (після змін республіканської Конституції від 1989 року) був передбачений Комітет конституційного нагляду, але цей орган так і не був сформований. Натомість, після змін Конституції 1990 року, було передбачено формування нового органу правового захисту Конституції — Конституційного Суду УРСР. Члени суду мали обиратися Верховною Радою УРСР, але і цей орган тоді ще не був сформований.

Вже після здобуття Україною незалежності, 3 червня 1992 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про Конституційний Суд України», що визначав порядок формування та функції цього органу.

У період 1992 — 1996 років робота суду була малоефективною: Верховна Рада призначила лише Голову Конституційного Суду (Леоніда Юзькова), спроби обрати заступника Голови та решту суддів виявились безрезультатними.

Ухваленням чинної Конституції (28 червня 1996), а також Закону України «Про Конституційний Суд України» (16 жовтня 1996) було чітко визначено систему захисту конституції та початок реальної діяльності Конституційного Суду.

Після перерви в дієдатності Суду, зумовленій закінченням терміну повноважень більшості його суддів, 4 серпня 2006 року 14 суддів Конституційного Суду склали присягу, що відновило дієдатність Суду. Після Указів Президента України від 30 квітня та 1 травня (№ 369-370/2007) відповідно до пункту 22 частини першої статті 106, пункту 5 частини п'ятої статті 126 та статті 149 Конституції України звільнено суддів КСУ Пшеничного В.Г та Станік С. Р. у зв'язку з порушенням присяги, але Кам'янобрідський районний суд міста Луганська відновив їх на посаді. Пізніше Донецький апеляційний суд відмінив дане рішення. 26 червня Конституційний Суд відмовив у відкритті справи за поданням народних депутатів щодо конституційності цих указів Президента.

Конституційний Суд України складається з вісімнадцяти суддів — по шість призначаються Президентом, Верховною Радою та з'їздом суддів України.

Суддя Конституційного суду

Згідно з Конституцією України, суддею Конституційного Суду України може бути громадянин України, який на день призначення досяг віку сорока років, має вищу юридичну освіту та досвід роботи за фахом не менш як десять років (практична, наукова, педагогічна діяльність), проживав в Україні протягом останніх двадцяти років та володіє державною мовою.

Суддя Конституційного Суду призначається на дев'ять років без повторного права бути призначеним на цю посаду.

Призначення Президентом України

Президент України проводить попередні консультації з Прем'єр-міністром України та Міністром юстиції України щодо кандидатур на посади

суддів Конституційного Суду України. У разі узгодження пропонованих кандидатур Президент України видає відповідний указ, що має бути скріплений підписами Прем'єр-міністра України та Міністра юстиції України.

У разі припинення повноважень судді Конституційного Суду, що був призначений Президентом України, глава держави у місячний термін мусить призначити на цю посаду іншу особу.

Призначення Верховною Радою України

Верховна Рада України призначає суддів Конституційного Суду України таємним голосуванням шляхом подання бюлетенів.

Пропозиції щодо кандидатур на посади суддів Конституційного Суду України вносить Голова Верховної Ради України, а також може вносити не менш як 1/4 народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України; при цьому депутат має право поставити підпис під пропозицією про висунення лише однієї кандидатури, і ці підписи депутатів не відкликаються. Відповідний комітет Верховної Ради України подає Верховній Раді свої висновки щодо кожної кандидатури на посаду судді Конституційного Суду України, внесеної у встановленому порядку.

Призначеними на посади суддів Конституційного Суду України вважаються кандидати, які набрали найбільшу кількість голосів депутатів, але більше половини голосів депутатів від конституційного складу Верховної Ради України.

Якщо кілька кандидатів набрали однакову кількість голосів і після їх призначення було б перевищено необхідне для призначення число суддів, щодо цих кандидатів проводиться повторне голосування.

У разі припинення повноважень судді Конституційного Суду України, який призначався Верховною Радою України, Верховна Рада України у місячний термін призначає іншу особу на цю посаду.

Призначення з'їздом суддів України

З'їзд суддів України за пропозицією делегатів з'їзду відкритим голосуванням більшістю голосів присутніх делегатів з'їзду визначає кандидатури на посади суддів Конституційного Суду України для включення в бюлетені для таємного голосування.

Призначеним на посаду судді Конституційного Суду України вважається кандидат, який у результаті таємного голосування одержав більшість голосів від числа обраних делегатів з'їзду суддів України.

Якщо голосування проводиться щодо кандидатур, число яких перевищує квоту для призначення на посади суддів Конституційного Суду України, призначеними вважаються кандидати, які за умов, визначених у частині другій цієї статті, набрали більше голосів, ніж інші кандидати на ці посади.

У разі припинення повноважень судді Конституційного Суду України, який призначався З'їздом суддів України, З'їзд суддів України у тримісячний термін призначає іншу особу на цю посаду.

Початок повноважень судді

Суддя Конституційного Суду вступає на посаду від дня складання ним присяги, яку він складає на урочистому засіданні Верховної Ради України, що проводиться за участю Президента України, Прем'єр-міністра України, Голови Верховного Суду України, не пізніше ніж через місяць після призначення суддею Конституційного Суду.

Текст присяги закріплено в ст. 17 закону про Конституційний Суд:

«Урочисто присягаю чесно і сумлінно виконувати високі обов'язки судді Конституційного Суду України, забезпечувати верховенство Конституції України, захищати конституційний лад держави, конституційні права та свободи людини і громадянина».

Діяльність Конституційного Суду України ґрунтується на принципах верховенства права, незалежності, колегіальності, рівноправності суддів, гласності, повного і всебічного розгляду справ та обґрунтованості прийнятих ним рішень.

Організація, повноваження та порядок діяльності Конституційного Суду України визначаються Конституцією України та Законом про Конституційний Суд. Конституційний Суд України приймає акти, що регламентують організацію його внутрішньої роботи (*Регламент Конституційного Суду України*) відповідно до закону про Конституційний Суд.

Суддя Конституційного Суду України при відправленні своїх обов'язків на пленарному засіданні, на засіданні Конституційного Суду та в Колегії суддів Конституційного Суду України повинен бути одягнений у мантию. Суддя Конституційного Суду України має нагрудний знак, опис і форма якого затверджуються Верховною Радою України.

Повноваження та діяльність суддів

Статус судді Конституційного Суду України визначається Конституцією та законами України.

Повноваження судді Конституційного Суду України та його конституційні права і свободи не можуть бути обмежені при введенні воєнного чи надзвичайного стану в Україні або на окремих її територіях.

Судді Конституційного Суду України не можуть належати до політичних партій та профспілок, мати представницький мандат, брати участь у будь-якій політичній діяльності, обіймати будь-які інші оплачувані посади.

Суддя Конституційного Суду України має право публічно висловлювати свою думку з питань, що стосуються провадження у Конституційному Суді України лише щодо тих справ, у яких Конституційним Судом України прийнято рішення чи дано висновок.

Суддя Конституційного Суду України має право вимагати від будь-якого суб'єкта правовідносин необхідні документи, матеріали та іншу інформацію з питань, що готуються до розгляду Колегією суддів Конституційного Суду України або Конституційним Судом України. У разі ухилення від дачі пояснень або відмова від надання інформації судді Конституційного Суду України тягне за собою відповідальність винних осіб згідно із законодавством України.

Підстави дострокового припинення повноважень судді визначаються законом про Конституційний Суд.

Конституційний Суд України є колегіальним органом, тож основна його діяльність пов'язана з прийняттям певних юридичних рішень, які здійснюються на *засіданнях та пленарних засіданнях* Конституційного Суду України.

Основна форма роботи Конституційного Суду — пленарні засідання, на яких цей орган:

Розглядає та дає висновки у справах за конституційними поданнями та конституційними зверненнями;

Затверджує положення про тимчасові комісії, а також їх персональний склад та голів.

Пленарне засідання Конституційного Суду України є повноважним, якщо на ньому присутні не менше дванадцяти суддів Конституційного Суду України. Рішення Конституційного Суду України приймаються та його висновки даються на пленарному засіданні, якщо за них проголосувало не менше десяти суддів Конституційного Суду України.

На звичайних засіданнях Конституційний Суд України:

Затверджує, вносить зміни та доповнює Регламент Конституційного Суду України;

Вирішує питання пов'язані з Апаратом Конституційного Суду України;

Утворює постійні комісії та затверджує їх персональний склад.

Засідання Конституційного Суду України є повноважним, якщо на ньому є присутніми не менше одинадцяти суддів, а рішення приймається, якщо за нього проголосувало більше половини суддів, які брали участь у засіданні.

Структура Конституційного Суду України — це його внутрішня організаційна побудова.

Після того, як судді склали присягу і набули своїх повноважень, формуються керівні органи — Голова суду та його заступники. Вони обираються лише на один трирічний термін.

Голова Конституційного Суду України

Голова Конституційного Суду України обирається на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України зі складу суддів Конституційного Суду України лише на один трирічний термін. Голосування проходить шляхом таємного подання бюлетенів. Головою Конституційного Суду України вважається обраний кандидат, за якого проголосувало більше половини конституційного складу суддів Конституційного Суду України.

До повноважень Голови Конституційного Суду України належить: організація роботи колегій суддів Конституційного Суду України, комісій та Секретаріату Конституційного Суду України; скликання і проведення засідань, пленарних засідань Конституційного Суду України; розпорядження бюджетними коштами на утримання і забезпечення діяльності Конституційного Суду України відповідно до кошторису, затвердженого Конституційним Судом України.

Заступники Голови Конституційного Суду України

Заступники Голови Конституційного Суду обираються за пропозицією Голови у порядку, передбаченому для обрання Голови Конституційного Суду України. Заступники Голови виконують за дорученням Голови Конституційного Суду України окремі його повноваження.

Постійні та тимчасові комісії

Постійні та тимчасові комісії — це допоміжні органи Конституційного Суду України. Постійні комісії утворюються на пленарному засіданні з метою організації внутрішньої діяльності суду.

У свою чергу тимчасові комісії створюються для додаткового дослідження питань, пов'язаних з конституційним провадженням у справі, за участю фахівців у відповідних галузях права.

Колегії Конституційного Суду України

У складі Конституційного Суду України утворюються колегії суддів:

для розгляду питань щодо відкриття провадження у справах за конституційними поданнями;

для розгляду питань щодо відкриття провадження у справах за конституційними зверненнями.

Конституційний Суд України приймає рішення про створення колегій протягом на засіданні першого місяця кожного календарного року. Також на цьому засіданні затверджується склад та призначаються секретарі колегій.

Ці допоміжні структури вирішують питання стосовно відкриття чи відмову у відкритті провадження у справі. Вони розглядають, вивчають та досліджують конституційні подання та звернення. Якщо колегія вбачає підстави для відкриття впровадження чи у відмові відкритті, то приймається відповідна ухвала.

Апарат Конституційного Суду України

З метою забезпечення ефективної діяльності Конституційного Суду України, створюється *Апарат Конституційного Суду України* до складу якого входять:

Секретаріат;

Служба Голови Конституційного Суду та його заступників;

Служба кожного судді Конституційного Суду України;

Інші підрозділи (архів, бібліотека, друкований орган («Вісник Конституційного Суду України»)).

Функції Конституційного Суду України — це основні напрями та види діяльності цього суду, що здійснюються відповідно до Конституції та законів України.

Пріоритетним напрямом діяльності Конституційного Суду є здійснення конституційного судочинства в Україні. Втім, це не єдина функція суду, також виділяють функції конституційного контролю, офіційного тлумачення (*Конституцію та закони України*), арбітражну та функцію конституційного правосуддя.

Відповідно до Конституції України та Закону «Про Конституційний Суд України», суд приймає рішення та дає висновки у таких справах:

Вирішення питань відповідності Конституції законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Відповідність Конституції чинних міжнародних договорів України, або тих міжнародних, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість.

Додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в межах, визначених Конституцією.

Видає офіційне тлумачення Конституції та законів України.

До компетенції Конституційного Суду не входять питання щодо законності актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування та інші питання, що віднесені до повноважень судів загальної юрисдикції.

Вирішення питань про відповідність Конституції України відбувається, коли до Конституційного Суду надійде подання від Президента України, Верховного Суду України, Уповноваженого Верховної Ради з прав людини або Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Рішення і висновки Конституційного Суду є обов'язковими до виконання на території України, остаточними і не можуть бути оскаржені.

Конституційний Суд також за зверненням Президента чи Уряду дає висновки про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або таких договорів, що вносяться до парламенту для ратифікації.

Суб'єктами права на конституційне звернення з питань дачі висновків Конституційним Судом України є громадяни України, іноземці, особи без громадянства та юридичні особи.

Правові акти, визнані Конституційним Судом неконституційними повністю, або у певній частині втрачають свою чинність з моменту ухвалення Конституційним Судом відповідного рішення.

Рішення та висновки Конституційного Суду оприлюднюються наступного робочого дня після їх підписання і публікуються у «Віснику Конституційного Суду України», а також в інших офіційних виданнях («Офіційний Вісник України», «Відомості Верховної Ради України», «Голос України», «Урядовий кур'єр»).

Матеріальна чи моральна шкода, завдана фізичними чи юридичними особами актами і діями, що були визнані неконституційними, відшкодовуються державою у встановленому законодавством України порядку.

5. Верховний суд України. Пленум Верховного Суду.

Верховний Суд України — найвищий судовий орган в українській системі судів загальної юрисдикції. Здійснює правосуддя, забезпечує єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом.

Діяльність Верховного Суду України регулюється Законом «Про судоустрій і статус суддів».

16 грудня 1922 ВУЦВК (Всеукраїнський центральний виконавчий комітет) затвердив Положення про судоустрій УСРР, яким було створено Найвищий Суд УСРР - згодом Верховний Суд УРСР, з 1991 - Верховний Суд України.

Верховний Суд України:

1) здійснює правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом;

2) здійснює аналіз судової статистики, узагальнення судової практики;

3) надає висновки щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням судової системи України;

4) надає висновок про наявність чи відсутність у діяннях, у яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; вносить за зверненням Верховної Ради України письмове подання про неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я;

5) звертається до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України;

6) забезпечує однакове застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом;

7) здійснює інші повноваження, визначені законом.

До складу Верховного Суду України входять сорок вісім суддів, із числа яких обираються Голова Верховного Суду України та заступники Голови Верховного Суду України.

Судові палати здійснюють розгляд справ з питань юрисдикції спеціалізованих судів. До складу Верховного Суду входять:

Судова палата у цивільних справах;

Судова палата у кримінальних справах;

Судова палата у господарських справах;

Судова палата в адміністративних справах.

Військова судова колегія ВСУ ліквідована 2010 року.

До складу судової палати входять судді відповідної спеціалізації (адміністративної, господарської, кримінальної, цивільної).

У Верховному Суді України діє Пленум Верховного Суду України для вирішення питань, визначених Конституцією України та Законом. Пленум є колегіальним органом, до складу якого входять усі судді Верховного Суду.

Науково-консультативна рада утворюється при Верховному Суді України з числа висококваліфікованих фахівців у галузі права для підготовки наукових

висновків з питань діяльності Верховного Суду України, підготовка яких потребує наукового забезпечення.

Верховний Суд України має офіційний друкований орган, у якому публікуються матеріали судової практики, матеріали з питань організації діяльності судів та інші видання. Офіційний друкований орган може видаватися в електронному вигляді.

6. Вищі спеціалізовані суди, їх склад і повноваження.

Вищі спеціалізовані суди

У системі судів загальної юрисдикції діють вищі спеціалізовані суди як суди касаційної інстанції з розгляду цивільних і кримінальних, господарських, адміністративних справ.

В Україні діють три вищих спеціалізованих суди:

Вищий адміністративний суд України;

Вищий господарський суд України;

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Вищий спеціалізований суд:

здійснює правосуддя;

у випадках, передбачених процесуальним законом, розглядає справи відповідної судової спеціалізації як суд першої або апеляційної інстанції;

аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику;

надає методичну допомогу судам нижчого рівня з метою однакового застосування норм Конституції та законів України у судовій практиці на основі її узагальнення та аналізу судової статистики; дає спеціалізованим судам нижчого рівня рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства щодо вирішення справ відповідної судової спеціалізації;

здійснює інші повноваження, визначені законом.

Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних і кримінальних справ

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ - суд касаційної інстанції для цивільних і кримінальних справ в системі судів загальної юрисдикції України.

У системі судів загальної юрисдикції з 1 листопада 2010 діє Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ (ВССУ), утворений 1 жовтня 2010 року згідно з Указом Президента України від 12 серпня 2010 року «Про Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ».

Судовою реформою 2016 року передбачено ліквідацію Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ протягом шести місяців. Його матеріально-технічна база передається новому Верховному Суду.

Відповідно до повноважень, визначених Законом України «Про судоустрій і статус суддів», ВССУ здійснює правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом; у випадках, передбачених процесуальним законом, розглядає справи відповідної судової спеціалізації як суд першої або апеляційної інстанції; аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику; надає методичну допомогу судам нижчого рівня з метою однакового застосування норм Конституції та законів України у судовій практиці на основі її узагальнення та аналізу судової статистики; дає спеціалізованим судам нижчого рівня рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства щодо вирішення справ відповідної судової спеціалізації; здійснює інші повноваження, визначені законом. На перших зборах суддів, які відбулися 26 жовтня 2010 року було утворено судові палати та затверджено їх кількісний склад: судова палата у цивільних справах — 70 суддів, судова палата у кримінальних справах — 50 суддів.

У своїй діяльності ВССУ керується Конституцією України, законами України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду юстиції», «Про доступ до судових рішень», «Про державну службу», «Про доступ до публічної інформації», Указом Президента України «Про Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ», Цивільним процесуальним кодексом України, Кримінальним процесуальним кодексом України, Положенням про автоматизовану систему документообігу суду, затвердженим рішенням Ради суддів України від 26 листопада 2010 року № 30.

Вищий господарський суд України - вищий спеціалізований суд України і суд касаційної інстанції з розгляду господарських справ.

Вищий господарський суд України очолює систему господарських судів України.

Судовою реформою 2016 року передбачено ліквідацію Вищого господарського суду України протягом шести місяців. Його матеріально-технічна база передається новому Верховному Суду.

Арбітражний суд — правонаступник органів державного арбітражу (існували з 1931 р. по 1991 роки).

Закон Української РСР «Про арбітражний суд був прийнятий Верховною Радою республіки 4 червня 1991 р. Таким чином, уперше в історії СРСР сформувалася самостійна система арбітражних судів в окремій республіці. Очолив систему Вищий арбітражний суд Української РСР, який було проголошено найвищим органом у вирішенні господарських спорів і здійсненні нагляду щодо рішень, ухвал, постанов арбітражних судів Української РСР та контролю за їх діяльністю.

Вищий арбітражний суд Української РСР складався з Голови, першого заступника Голови, заступників Голови та арбітрів і діяв у складі пленуму Вищого арбітражного суду, президії Вищого арбітражного суду, двох арбітражних колегій, а з лютого 1997 р. — двох судових колегій: судової колегії з розгляду спорів та судової колегії з перегляду рішень, постанов та ухвал.

Головою Вищого арбітражного суду України у 1991 р. було обрано Дмитра Микитовича Притику, який з 1989 р. очолював Держарбітраж УРСР.

Вищому арбітражному суду України відповідно до чинної на той час Конституції України та Закону України «Про арбітражний суд» належало право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України.

Новий етап реформування пов'язаний з прийняттям 28 червня 1996 р. Конституції України, якою було визначено, що в Україні діють Верховний Суд України й інші вищі судові органи — вищі спеціалізовані суди. У 2001 році були внесені зміни[2] до Закону України «Про судоустрій України» (т. зв. «мала судова реформа»), відповідно до яких чинні арбітражні суди були перейменовані в «господарські».

Сьогодні вищим судовим органом системи господарських судів є Вищий господарський суд України.

Вищий господарський суд України (до його ліквідації):

- здійснює правосуддя [у господарських справах] у порядку, встановленому процесуальним законом;
- у випадках, передбачених процесуальним законом, розглядає справи відповідної судової спеціалізації як суд першої або апеляційної інстанції;
- аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику;
- надає методичну допомогу судам нижчого рівня з метою однакового застосування норм Конституції та законів України у судовій практиці на основі її узагальнення та аналізу судової статистики; дає спеціалізованим судам нижчого рівня рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства щодо вирішення господарських справ;
- здійснює інші повноваження, визначені законом.

Вищий господарський суд України складається з суддів, обраних на посаду безстроково, Голови суду та його заступників. Очолює Вищий господарський суд України його Голова.

У Вищому господарському суді України створено чотири судові палати з розгляду різних категорій справ.

Для вирішення питань, пов'язаних із забезпеченням єдності судової практики у справах відповідної судової юрисдикції, та інших питань діє Пленум у складі всіх суддів Вищого господарського суду.

При Вищому господарському суді України діє Науково-консультативна рада, що створена для попереднього розгляду проектів постанов, підготовка яких потребує наукового забезпечення.

Вищий спеціалізований суд має офіційний друкований орган, в якому публікуються матеріали судової практики вищого спеціалізованого суду та інших судів відповідної судової юрисдикції, матеріали з питань організації діяльності судів відповідної судової юрисдикції та інші матеріали.

Вищий адміністративний суд України - вищий спеціалізований суд України і суд касаційної інстанції з розгляду адміністративних справ.

Вищий адміністративний суд України очолює систему адміністративних судів України.

Судовою реформою 2016 року передбачено ліквідацію Вищого адміністративного суду України протягом шести місяців. Його матеріально-технічна база передається новому Верховному Суду.

На території України поява адміністративної юстиції сягає середніх віків, історія української адміністративної юстиції бере свій початок з 16-17 століть.

Протягом 18-19 століть тогочасна адміністративна юстиція активно розвивається, з'являються принципово нові її елементи. Так, починає функціонувати поняття «нагляд», його здійснювали Сенат і прокуратура. На початку 70-х років 19 століття в Російській Імперії, до складу якої входила тогочасна Україна, члени Державної Думи ініціювали створення таких установ, які б неупереджено вирішували спори, що виникають в управлінських справах. Вони успішно працювали в кожній губернії. Функції найвищого органу адміністративної юстиції належали Сенату.

В 1917 році ідея адміністративної юстиції набула нових рис. Цього року Тимчасовий уряд видає закон про створення суду з адміністративних справ. Адміністративні судді розглядали спори між державними органами і органом самоврядування, а також громадськими організаціями.

Вже в 20-50 роки минулого століття розвиток адміністративної юстиції майже припинився. Лише в 1987 року було прийнято Закон СРСР «Про порядок оскарження в суді неправомірних дій посадовців, якими завдано шкоди громадянам». В незалежній Україні вирішення проблеми адміністративних судів гальмувалося аж до 1996 року. Втім, з перших років незалежності нашої держави, крок за кроком, послідовно, аргументовано з наукової і політичної точки зору, ця ідея втілювалася в життя: — В 1992 році Концепція судово-правової реформи задекларувала створення адміністративних судів. -

В 1996 році Конституція України (ст.ст. 55, 124) закріпила функцію судового контролю у формі адміністративної юстиції як невід'ємну складову судової влади поряд з іншим основним елементом — правосуддям. -

1998 рік — Концепція адміністративної реформи обґрунтувала роль адміністративної юстиції як форми судового контролю за діяльністю органів державної виконавчої влади. — 2001 рік мала судова реформа та 2002 рік — прийняття Закону України «Про судоустрій України» на законодавчому рівні визначили — в Україні, яка повинна бути демократичною правовою державою, буде адміністративна юстиція. — 1 жовтня 2002 р. Указ Президента про створення Вищого адміністративного суду України. — 6 липня 2005 р. — Верховна Рада ухвалила Кодекс адміністративного судочинства, в якому окреслила повноваження адміністративних судів щодо розгляду адміністративної юрисдикції, порядок звернення до адміністративних судів і порядок здійснення адміністративного судочинства. — 1 вересня 2005 р. — Вищий адміністративний суд України почав розгляд перших адміністративних справ.

До весни 2012 року у Вищому адміністративному суді України було створено та діяло п'ять судових палат. З весни 2012 року діють чотири судові палати.

Станом на березень 2015 року вже діяли тільки три судові палати.

Основне завдання адміністративного судочинства полягає у захисті прав та законних інтересів особи в публічно-правових спорах від порушень з боку органів влади, органів місцевого самоврядування, їх службових чи посадових осіб. Адміністративні суди розглядають всі справи, пов'язані зі спорами фізичних або юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності. Крім цього адміністративні суди розглядають спори, пов'язані із публічною службою, реалізацією повноважень управлінськими суб'єктами. Особлива категорія справ, які розглядають в адміністративному суді — спори, про правовідносини, що пов'язані із виборчим процесом та референдумом.

В Україні дотепер не існувало в завершеному вигляді правового захисту фізичних осіб у відносинах з адміністративними органами. Правовий захист, що забезпечують адміністративні суди, спрямований не на покарання протиправної поведінки, а на поновлення законного стану. Пріоритети адміністративної юстиції полягають у сфері захисту прав громадянина, а не держави, що має сприяти зростанню довіри до судової влади в країні.

7. Види і склад апеляційних судів.

Апеляційні суди

У системі судів загальної юрисдикції діють апеляційні суди як суди апеляційної інстанції з розгляду цивільних і кримінальних, господарських, адміністративних справ, справ про адміністративні правопорушення.

Загальні апеляційні суди

Апеляційними судами з розгляду цивільних і кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення є апеляційні суди, які утворюються відповідно до указу Президента України в апеляційних округах.

До створення апеляційних округів загальних судів, такими округами є місто Київ, місто Севастополь, Автономна Республіка Крим, області, а апеляційними судами у відповідних апеляційних округах є відповідно Апеляційний суд міста Києва, Апеляційний суд міста Севастополя, Апеляційний суд Автономної Республіки Крим, апеляційні суди областей. Загальна кількість — 27.

Частина приміщень деяких загальних апеляційних судів розміщена за межами адміністративних центрів. Певна частина Апеляційного суду Автономної Республіки Крим розміщена в Феодосії, Апеляційного суду Дніпропетровської області в Кривому Розі, а Апеляційного суду Донецької області в Бахмуті та Маріуполі[2].

Апеляційні господарські суди

Апеляційні господарські суди переглядають рішення та ухвали господарських судів першої інстанції. Загальна кількість — 8. Юрисдикція

апеляційних господарських судів є особливою і не збігається з адміністративно-територіальним устроєм.

12 серпня 2010 р. Президент України підписав Указ № 811/2010 щодо «Питання мережі господарських судів України», відповідно до якого були ліквідовані Житомирський, Запорізький, Київський міжобласний та Луганський апеляційні господарські суди та був утворений Рівненський апеляційний господарський суд. До цього нововведення під юрисдикцію Житомирського апеляційного господарського суду підпадала Вінницька, Житомирська та Хмельницька область, під юрисдикцію Запорізького апеляційного господарського суду підпадала Запорізька та Херсонська область, під юрисдикцію Київського міжобласного суду підпадала Київська (без м. Києва), Полтавська та Черкаська область, а під юрисдикцію Луганського апеляційного господарського суду підпадала лише Луганська область. Під юрисдикцію новоствореного Рівненського апеляційного господарського суду підпадає Вінницька, Волинська, Житомирська, Рівненська та Хмельницька область.

Апеляційні адміністративні суди

Відповідно до указу Президента[3] в Україні існує 9 апеляційних адміністративних судів

8. Місцеві суди в Україні, їх склад і компетенція.

Місцеві суди

Загальні місцеві суди

Місцевими загальними судами є районні, міжрайонні, районні у містах, міські та міськрайонні суди. Це суди першої інстанції. Загальна їх кількість — 663[4].

Господарські місцеві суди

Господарські місцеві суди розташовані у всіх обласних центрах областей, (до березня 2014 року) у столиці АР Крим та містах Києві та Севастополі. Юрисдикція поширюється у межах свого регіону. Загальна кількість — 27.

Адміністративні місцеві суди

Окружні адміністративні суди (місцеві) розташовані у всіх обласних центрах областей, у столиці АР Крим (до березня 2014 року) та містах Києві та Севастополі. Юрисдикція поширюється у межах свого регіону. Загальна кількість — 27.

Середньомісячне навантаження на одного суддю: по місцевим загальним судам — 67,2 справи; по окружним адміністративним — 30,8; по місцевим господарським — 17,2 справи. Середнє по системі зменшення навантаження — 11,65 %[5].

Найзавантаженішим судом у країні є Печерський районний міста Києва, в якому щодня слухається близько 278 справ. Найбільше судових засідань проходить у Київській, Дніпропетровській та Харківській областях[6].

7 липня 2010 р., після численних дискусій та переговорів представників різних політичних сил, Верховна Рада прийняла в цілому Закон «Про судоустрій та статус суддів». Вказаним законом вносяться істотні зміни в судову систему України, зокрема передбачається введення системи вищих спеціалізованих судів по всім галузям юрисдикції: створення Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ, який разом з Вищим адміністративним судом України та Вищим господарським судом України буде працювати як суд касаційної інстанції.

Реформою ліквідовані військові суди - тепер справи, що мали б розглядатися гарнізонними військовими судами розглядаються судами загальної юрисдикції першої інстанції, а справи, що мали б розглядатися у апеляційних військових судах розглядалися у апеляційних судах загальної юрисдикції.

Також реформою різко було обмежено компетенцію Верховного суду - він міг переглядати рішення Вищих спеціалізованих судів тільки за наявності визначених законом обставин.

Негативні сторони реформи 2010 року викриті Європейським судом з прав людини у справі «Олександр Волков проти України» 2013 року[7].

Судова реформа 2014-2017 років.

Стратегія розвитку судової системи України на 2014—2017 роки, підготована Радою суддів, містить такі напрямки розвитку судової системи:

- Зміцнення незалежності та самостійності суддів;
- Збільшення фінансування та підвищення ефективності використання ресурсів;
- Довіра громадськості;
- Професіоналізм та досконалість в роботі;
- Дотримання засад доброчесності у відправленні правосуддя.

Однією з основних причин руйнування судової влади є невдало реалізована у 2010 році судова реформа: прийняття Закону України “Про судоустрій і статус суддів” негативно вплинуло на органи суддівського самоврядування — вони стали повністю залежними від політичної влади. Політичні принципи формування Вищої ради юстиції та нечітко сформульовані підстави для притягнення до дисциплінарної відповідальності призвели до того, що судді фактично втратили гарантії незалежності своєї діяльності. Механізм добору суддів характеризувався зловживаннями з боку органів, відповідальних за цю процедуру [8].

27 жовтня 2014 р. Президент П. Порошенко створив Раду з питань судової реформи, яка повинна підготувати та подати Главі держави пропозиції щодо стратегії реформування судоустрою та судочинства. Координатором Ради призначено заступника глави АПУ О. В. Філатова[9]

Стратегія сталого розвитку «Україна — 2020», запропонована П. Порошенком, накреслює судову реформу у два етапи:

невідкладне оновлення законодавства, спрямоване на відновлення довіри до судової влади в Україні;

системні зміни в законодавстві: прийняття нової Конституції України та на основі відповідних конституційних змін — нових законів, що стосуються судоустрою та судочинства, інших суміжних правових інститутів.

Мета реформи — реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів задля практичної реалізації принципів верховенства права і забезпечення кожного права на справедливий судовий розгляд справ незалежним та неупередженим судом[10].

Законодавчим втіленням реформи стало прийняття Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд», [11] проект якого розроблений президентською Радою з питань судової реформи під керуванням Філатова[12].

При цьому був відкинтий альтернативний законопроект, що просувався Реанімаційним пакетом реформ[13]. Проект РПР, серед іншого, передбачав ліквідацію господарських судів — професіонали на це відреагували в багнети[14; 15; 16].

Основні новації прийнятого Закону «Про забезпечення права на справедливий суд», що набрав чинності 29 березня 2015 р.:

розширено повноваження Верховного Суду щодо самостійного прийняття справ до провадження у т. зв. IV інстанції та підстав перегляду справ;

судам надано право відступати від правових позицій Верховного Суду з одночасним наведенням відповідних мотивів у рішенні;

змінено порядок формування Вищої ради юстиції;

доступ до судових рішень зроблено більш відкритим;

змінено порядок розгляду Верховною Радою питань про звільнення суддів;

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» викладено в новій редакції;

запроваджено первинне кваліфікаційне оцінювання суддів (тобто переатестацію) всіх суддів.

передбачено створення апеляційних округів загальних судів;

передбачено обладнання необхідної кількості залів судових засідань у дворічний термін.

Один з проектів судової реформи, що дискутувався у владі протягом 2015 року, передбачав одночасне звільнення всіх суддів[17]. Проте, Венеціанська комісія застерегла від такого кроку, зазначивши, що звільнення всіх суддів не відповідає європейським стандартам і принципу верховенства права і це завдало б шкоди подальшому відправленню правосуддя[18]. Рада Європи також вважає, що повна заміна особового складу суддівського корпусу в Україні неможлива:

На думку спецпредставника генсека Ради Європи по Україні Крістоса Джакомопулоса: «Не може бути такого процесу, як люстрація суддівського корпусу. Венеціанська комісія чітко визначила, що це навіть не ставиться під питання. Може мати місце процес індивідуального оцінювання ефективності суддів... У суддівській системі неможливо діяти так само, як створили поліцію.

Завданням суддів не є виконання наказів або контроль за виконанням наказів. Тому співробітників правоохоронних органів можна звільнити за невиконання наказів, а суддів – ні.» [19]

Велика судова реформа, що складається з Закону про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя), та нового Закону «Про судоустрій і статус суддів», була прийнята без суттєвого обговорення [20; 21] Верховною Радою 2 червня 2016 року [22; 23].

Однією з причин ухвалення реформи називалася вимоглива позиція послів «Великої сімки» та Міжнародного валютного фонду [24][25].

Реформа полягає в наступному:

Перетворення чотирирівневої судової системи на трирівневу (місцеві/окружні суди — апеляційні суди — новий Верховний Суд, у складі якого діють Велика Палата, Касаційний адміністративний суд, Касаційний господарський суд, Касаційний кримінальний суд, Касаційний цивільний суд). ВСУ, ВАСУ, ВСС ліквідуються, але спеціалізація судочинства залишається.

Всіх суддів призначатимуть на конкурсній основі. Нові кваліфікаційні вимоги до суддів ВСУ. Утворення Громадської ради доброчесності.

Створення окремих Вищого антикорупційного суду та Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Обмеження суддівської недоторканності.

Утворення Вищої ради правосуддя замість ВРЮ.

Істотне підвищення суддівської винагороди (зарплати).

Розширення дисциплінарної відповідальності суддів, кваліфікаційне оцінювання.

Зміна порядку призначення, переведення суддів.

Введення інституту конституційної скарги громадянина до Конституційного Суду.

Поступове впровадження адвокатської монополії на представництво в судах [24][26][27].

Реформу привітали Європейський Союз [28], США [29], Рада Європи [30], Венеціанська комісія [31], але висловила критичні зауваження Європейська Бізнес Асоціація [32].

За даними соціологічних досліджень, зокрема «Барометра Світової Корупції» (*Global Corruption Barometer*) від *Transparency International* та *Gallup International Association*, найкорумпованішою сферою українці вважають судову владу (66%). Подібні результати продемонстрували результати дослідження, проведеного *Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова*: судову владу українці вважають найбільш корумпованою сферою, а 47% опитуваних вважають, що у судовій владі корупцією охоплено все. За даними Світового Індексу Правосуддя (*World Justice Project — Rule of Law Index*), Україна у сфері «відсутність корупції» в судовій системі зайняла 94 місце з 99 проаналізованих країн (дані станом на 14.10.2014) [8].

Ефективності судової системи не сприяє і те, що близько 70% рішень судів в Україні не виконуються [33].

Звертається увага на недостатню комунікацію з боку судових органів, яка призводить до того, що суспільний запит на інформацію задовольняється переважно в негативному контексті. Так, за результатами соціопитування фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, цілком довіряють українським судам лише 0,7 % громадян України. Разом з тим, за даними Research & Branding Group, з тих громадян України, які мали справи в українських судах, 40 % довіряють судам і судовій системі[34].

Широка громадська думка про судову систему не цілком відповідає реальному станові речей, про що свідчать дані опитування у травні 2015 року: у той час як українці вважають судову систему найбільш корумпованою серед інших інститутів (27 %, 1 місце), лише 8 % зізналися, що давали хабарі суддям (6 місце)[35].

Загалом, суди за рівнем довіри посідають восьме місце в списку з 20 суспільних інститутів і третє серед державних установ. Нижче судів розташувалися ЗМІ, парламент, прокуратура, міліція, банки та інші інститути[36].

Обличчя судової системи також плямується випадками негідної поведінки окремих суддів у громадських місцях, а також неспроможністю пояснити великі статки: «Ми розкрили проблеми судів і судової системи зсередини. Багато суддів дійсно мають проблеми з майном, походження якого вони не можуть пояснити. Ми також побачили, що багато суддів, особливо на перших етапах, не звертають уваги на практику Європейського суду з прав людини». (Голова ВККС Сергій Козьяков (щодо результатів кваліфікаційного оцінювання суддів, 18.08.2016) [37].

Після окупації Криму більше 270-ти місцевих суддів перейшли на службу Росії, порушивши присягу[38].

Черговою хвилею обурення залежністю та бюрократизмом судової гілки позначилася справа голови ДФС Романа Насірова, якому Солом'янський суд Києва не спромігся обрати запобіжний захід у відведений Конституцією 72-годинний проміжок[39]. Поширена думка, що це могло призвести до його втечі[40].

У відкритому листі Ради суддів України (вищого органу суддівського самоврядування) від 6 лютого 2015 року йдеться про те, що судова система, суди і судді перебувають під шквалом нищівної критики. Набирає поширення публічне коментування ухвалених судами рішень у вкрай негативному світлі. Цим підтримується емоційна напруга населення та все частіше викликається агресія, спрямована на суддів. Лунають заклики до фізичної розправи з суддями та мають місце випадки такої розправи. Також неприпустимо, що народні депутати, високопосадовці органів виконавчої влади та прокуратури публічно, з відвертою неповагою коментують і критикують судові рішення, заявляють про їх неправосудність, хоча ці рішення не скасовані в установленому порядку[41].

Судді тривожаться через те, що в країні, де переміг Майдан, «під судом палять шини, люди в балаклавах уриваються до залів судових засідань і вимагають від суду прийняття рішення, яке б їх задовольнило»; забуто про

презумпцію невинуватості стосовно самих вершителів правосуддя. При розгляді резонансних справ прокуратура грає на почуттях та на ура-патріотизмі, а мас-медіа підтримують такі маніпуляції та не хочуть розбиратися, що насправді відбувається[42][43].

Негативне ставлення до судової влади формується, в тому числі, через відсутність зв'язку зі ЗМІ, адже суддя не може дозволити собі коментувати дії влади або рішення у резонансній справі. Судді не схильні довіряти журналістам, які часто некомпетентно подають інформацію, та громадським активістам, яких використовують для тиску на суд і провокацій[44].

Рада суддів провела низку досліджень і виявила, що деякі судді, не впоравшись із суспільним тиском, скінчили життя самогубством, інші — втратили старих батьків, які не витримали «громадського» осуду[45].

Фактори, які негативно впливають на стан незалежності суддів в Україні:

Втручання (листи, звернення, телефонні дзвінки тощо) окремих народних депутатів в діяльність суддів.

Намагання Президента України та працівників його Адміністрації неправомірно впливати на судову владу та суддів.

Намагання Кабінету Міністрів України та представників урядових структур неправомірно впливати на судову владу та суддів.

Намагання Верховної Ради України та представників парламентських комітетів неправомірно впливати на судову владу та суддів.

Намагання окремих керівників органів влади місцевого рівня неправомірно впливати на судову владу та суддів.

Приниження політиками авторитету судової влади.

Порушення органами та посадовими особами законодавчої й виконавчої влади презумпції невинуватості та привласнення судових функцій.

Використання суддів у політичній боротьбі.

Недостатнє фінансування судів та здійснення цього фінансування в ручному режимі.

Політична заангажованість та непрофесіоналізм засобів масової інформації (телебачення, друковані ЗМІ, радіо, Інтернет).

Публічне оцінювання судових рішень посадовими особами.

Відсутність прецеденту та механізму притягнення до відповідальності осіб, які намагаються неправомірно впливати на суддів.

Незадовільне матеріально-технічне забезпечення судів.

Низький рівень заробітної плати суддів.

Відсутність реального впливу судової влади на формування бюджету судової системи та неможливість контролювати використання коштів.

Неправомірне використання посадовими особами законодавчої та виконавчої влади владних повноважень, пов'язаних з призначенням, обранням, звільненням суддів, притягненням їх до відповідальності, обранням суддів на адміністративні посади.

Винесення окремими суддями суперечливих або сумнівних рішень.

Відсутність комунікацій всередині судової влади.

Недосконалість та суперечливість законодавства.

Недосконалий механізм професійного відбору на посаду судді.
Бездіяльність органів суддівського самоврядування у захисті суддів[46].

Стан нормативного регулювання

Згідно зі статтею 126 Конституції України,

Незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією і законами України. Вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється.

Самостійність судової системи закріплена статтею 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»:

Суди здійснюють правосуддя самостійно. Здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Суди здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України, забезпечуючи при цьому верховенство права.

Втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою завдання шкоди авторитету суддів чи впливу на безсторонність суду забороняється і тягне за собою відповідальність, установлену законом.

Забезпечення незалежності суддів закріплено у Конвенції про захист прав людини та основних свобод (4 листопада 1950 року), ратифікованій Верховною Радою України 17 липня 1997 року, та в низці інших міжнародних документів, а саме: «Основні принципи незалежності судових органів», ухвалені резолюціями 40/32 від 29 листопада 1985 року та 40/146 від 13 грудня 1985 року Генеральної Асамблеї ООН, «Процедури ефективного здійснення Основних принципів незалежності судових органів», затверджені 24 травня 1989 року Резолюцією 1989/60 Економічної і Соціальної Ради ООН, Європейська хартія «Про статус суддів» від 10 липня 1998 року, Рекомендації № (94) 12 Комітету Міністрів Ради Європи «Незалежність, дієвість та роль суддів» від 13 жовтня 1994 року та інших. Цей підхід також підтверджується практикою Європейського суду з прав людини.

Спираючись на Рішення Конституційного Суду України у справах № 1-8/2011 і № 1-1/2004, тиск на суд можна визначити як будь-які дії щодо суддів незалежно від форми їх прояву з боку державних органів, установ та організацій, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, громадян та їх об'єднань, юридичних осіб з метою перешкодити виконанню суддями професійних обов'язків або схилити їх до винесення неправосудного рішення тощо[47][48].

Кримінальна відповідальність за тиск на суддів конкретизована в розділі XVIII КК України. Це, зокрема, статті 376 (Втручання в діяльність судових органів), 377 (Погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного), 378 (Умисне знищення або пошкодження майна судді, народного засідателя чи присяжного), 379 (Посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя).

Гарантії самостійності судів та незалежності суддів в Україні належним чином не забезпечені.

Як зазначав у 2007 році Верховний Суд України, на практиці законодавчим органом, органами виконавчої влади, їх посадовими особами ігнорується конституційний принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову. Мають місце:

- спроби втручання в організацію діяльності судів, вирішення конкретних судових справ;
- перешкоджання здійсненню судами правосуддя на визначених законом засадах;
- тиск на суддів шляхом погроз, шантажу та іншого протиправного впливу, в тому числі у формі прийняття незаконних нормативно-правових актів та правових актів індивідуальної дії;
- неправомірного використання суб'єктами влади наданих їм повноважень;
- незаконного наділення деяких державних органів відповідними повноваженнями, що посилює залежність від них судів та суддів.

Останнім часом факти тиску на суддів і втручання в діяльність судів набули системного та відвертого характеру, зокрема при розгляді судами справ, формуванні суддівського корпусу, призначенні суддів на адміністративні посади, вирішенні питань про відповідальність суддів.

Вказані негативні явища набули значного поширення і становлять загрозу утвердженню в державі принципу верховенства права[49].

23 травня 2007 року у сесійній залі Верховної Ради відбулися парламентські слухання на тему «Про стан правосуддя в Україні».

Учасники парламентських слухань відзначили, що в умовах загострення внутрішньополітичної ситуації в Україні висвітилося багато проблем щодо забезпечення правосуддя і незалежності судової гілки влади.

Викликає занепокоєння ситуація, яка останнім часом склалася у сфері правосуддя, зокрема намагання окремих політичних сил політизувати діяльність судів, використати їх у своїх інтересах, схилити до ухвалення неправосудних рішень. Незважаючи на принцип незалежності суддів, мають місце факти неправомірного впливу на них щодо здійснення правосуддя, втручання в їхню діяльність і як наслідок — прийняття не правових, а політичних рішень, які дискредитують усю судову владу[50].

Також учасники парламентських слухань звернули увагу на те, що одним з негативних чинників діяльності судів є загальна відсутність поваги до рішень суду і до судової системи в цілому, що має наслідком надзвичайно низький рівень довіри населення до судової влади[51].

Протистояння між Президентом України Віктором Ющенком та судовою гілкою влади посилювалося у травні 2007 року, після того, як Конституційний Суд відібрав у нього право призначати і звільняти суддів на адміністративні посади[52][53][54].

7 грудня 2007 р. у приміщенні «Українського дому» в м. Києві відбулася друга частина VIII позачергового з'їзду суддів України, до якого спонукали

розпочаті тоді в Україні процеси, які супроводжувалися системним і відвертим втручанням у здійснення правосуддя, цинічним тиском на суддів, спробами свідомого та цілеспрямованого руйнування судової системи, політизації судів, намаганням перетворити суд із органу правосуддя на орган виконання політичних, корпоративних та особистих замовлень.

Про безпрецедентний і відвертий тиск на суди заявив тоді Голова Верховного Суду Василь Онопенко. Він сказав про намагання провести цілеспрямований, з чітко спланованою координацією дій щодо дискредитації суддів розвал судової влади і що до таких спроб вдаються як окремі посадові особи, так і деякі органи державної влади.

Делегати з'їзду закликали звести до мінімуму хронічне недофінансування судової системи, неприховане бажання представників інших державних органів забезпечувати цей процес у «ручному режимі» (хочу — виділю кошти, хочу — ні), що також є одним із способів тиску на суд[55].

У 2008 році проблема вийшла на новий рівень, коли Президент Віктор Ющенко своїм указом ліквідував Окружний адміністративний суд міста Києва, який перед тим виніс ухвалу про призупинення указу Ющенка про дострокові парламентські вибори[56].

30 вересня 2010 року Конституційний Суд України прийняв суперечливе рішення про відновлення дії Конституції України в редакції 1996 року, що посилювала президентську владу Януковича[57]. Згодом з'явилася інформація, що окремі судді Конституційного Суду нібито «письмово і під запис констатували», що на них здійснювала тиск Адміністрація Президента Віктора Януковича при ухваленні рішення про повернення до президентської форми правління[58]. За словами генпрокурора Луценка, деякі судді дійсно визнали тиск зі сторони Януковича, проте пізніше відмовилися від свідчень[59].

Питання залежності судової системи також бурхливо обговорювалося суспільством після винесення вироку Юлії Тимошенко 11 жовтня 2011 року.

У 2012 році голова представництва ЄС в Україні заявив, що судова влада в Україні все більше піддається політичному й іншим видам тиску[60].

На початку 2014 року Голова Верховного Суду України Ярослав Романюк у відеозверненні наголосив, що масові акції біля будинків судів створюють перешкоди їх нормальній діяльності, і чиняться вони з метою ухвалення бажаного процесуального рішення.

Особливе занепокоєння Голови Верховного Суду викликають спроби фізичної розправи над суддями:

донині залишається нерозкритим жорстоке криваве вбивство судді Трофімова у Харкові;

за ухвалення рішення у справі вбито суддю Зубкова у Києві;

зроблено спробу фізичної розправи над суддею Шевченківського районного суду в місті Києві;

у Києво-Святошинському районному суді міста Києва група невдоволених судовим рішенням осіб замість того, щоб оскаржити його в установленому законом порядку, також вдалася до спроби фізичної розправи над суддею, який його ухвалив[61].

З 1 січня до 20 липня 2015 року до Ради суддів України надійшло 30 заяв від суддів щодо втручання в їх діяльність. Найбільш поширеними і такими, які набувають системного характеру, є випадки дій громадських організацій, об'єднань або груп громадян, спрямованих на вираження власного ставлення до судової влади або окремих суддів, які супроводжувалися заходами впливу на суддів, що є порушенням вимог частини 2 статті 126 Конституції України (вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється)[62].

Окремі факти шантажу, грубого насильства стосовно суддів та фізичної розправи над ними:

7 липня 2008 року гр. Мельник О. в приміщенні Деснянського районного суду міста Чернігова взяв у заручники суддю І. Рахманкулову та із застосуванням вогнепальної зброї заподіяв тілесні ушкодження співробітнику служби охорони суду.

21 березня 2011 року скоєно умисне жорстоке вбивство судді Шевченківського районного суду міста Києва С. Зубкова.

10 червня 2011 року здійснено напад на суддю апеляційного суду Львівської області Н. Шумську та скоєно крадіжку її майна.

22 липня 2012 року здійснено напад на суддю Свердловського міського суду Луганської області В. Писанця.

30 листопада 2012 року здійснено напад на суддю Центрального районного суду м. Сімферополя В. Михайлова та скоєно крадіжку його майна.

15 грудня 2012 року з особливою жорстокістю вбито суддю Фрунзенського районного суду міста Харкова В. Трофимова та трьох членів його сім'ї[63].

Під час і після Євромайдану

Проблеми безпеки і незалежності суддів посилилися після Революції гідності та початку війни з Росією[64][65].

Під час Єврореволюції окремі політики й активісти почали створювати т. зв. «люстраційний список», до якого увійшли, в основному, судді[66][67].

Тільки в лютому 2014 року із вогнепальної зброї вбито суддю Автозаводського районного суду міста Кременчука Полтавської області О. Лободенка і здійснено підпал приміщення Франківського районного суду міста Львова[63].

23 лютого 2014 року віце-спікер Верховної Ради України Руслан Кошулинський своїм розпорядженням повернув мандати Павлу Балозі й Олександру Домбровському[68], що раніше були відібрані постановою Вищого адміністративного суду України[69]. При цьому постанова суду[70] не скасована.

23 лютого Верховна Рада звільнила суддю, голову Вищого адміністративного суду України Темкіжева І. Х. шляхом скасування норми про його призначення заднім числом[71].

Того ж дня Верховна Рада ухвалила Закон, яким перебрала на себе повноваження щодо призначення суддів на адміністративні посади, обрання

суддів безстроково, усунувши від цього професійні органи - Вищу раду юстиції та Вищу кваліфікаційну комісію суддів України[72].

24 лютого Верховна Рада провела «політичну розправу» над суддями Конституційного Суду за ухвалення Рішення від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010 (про конституційну реформу)[73][74]. Це викликало негативну реакцію Міжнародної комісії юристів[75]. Пізніше Вищий адміністративний суд України визнав ці дії парламенту протиправними[76].

Того ж дня Верховна Рада в обхід процедури амністії звільнила[77] засуджених за вбивство судді Зубкова Дмитра та Сергія Павліченків, оголосивши їх «політв'язнями». При цьому, Парламент приймав рішення під організованим тиском футбольних уболівальників[78][79].

Того ж дня група осіб здійснила спробу захоплення Кельменецького, Хотинського та Кіцманського районних судів Чернівецької області з вимогою від голів і суддів цих судів написати заяви про відставку[63].

Закон про люстрацію

1 березня Кабмін підтримав законопроект «Про відновлення довіри до судової системи України». Його мета — проведення атестації та «люстраційної перевірки» суддів судів загальної юрисдикції. Законопроект передбачає «аналіз» рішень, що приймалися суддями до революції; звільнення тих суддів, які не пройдуть атестацію; звільнення голів судів, які були призначені після 2010 року[80].

Даний законопроект був розкритикований Верховним Судом України, Вищим господарським судом України та Радою суддів України. Звернуто увагу зокрема на те, що проект нівелює загальні засади презумпції невинуватості особи, що на практиці може мати наслідком прийняття Європейським судом з прав людини жорстких рішень проти України[63][81][82].

Законопроекти про люстрацію в Україні були названі такими, що не відповідають прийнятим в Європейському Союзі стандартам, оскільки суттєво обмежують громадянські права окремих людей та не передбачають процедури апеляції[83].

Незважаючи на це, доопрацьований законопроект був прийнятий в цілому 8 квітня[84][85]. Він передбачає утворення Тимчасової спеціальної комісії, яка буде перевіряти суддів, які виносили у період з 21 листопада 2013 року рішення з «політичним» елементом. Висновок ТСК потребуватиме підтвердження з боку Вищої ради юстиції.

Юристи адвокатської компанії «Кравець і партнери» вважають люстрацію суддів «не відновленням довіри, а банальною помстою і побудовою тоталітарної держави». Діяльність Тимчасової спеціальної комісії вони називають втручанням в незалежність суддів з метою впливу на судову владу в цілому[86].

XII з'їзд суддів України

1 квітня група народних депутатів звернулись до голови Ради суддів Василя Онопенка з проханням перенести позачерговий З'їзд суддів України (призначений на 7 квітня), на якому повинні бути обрані шість суддів Конституційного Суду. Автори звернення наперед звинуватили ще не обраних суддів КС у «прокремлівській орієнтації»[87].

«Істерія» навколо з'їзду суддів продовжилася 7 квітня, коли Правий сектор почав штурмувати і блокувати будівлю Верховного суду України. Міліція при цьому не втручалася[88].

Суддів, що прибули на захід, було піддано моральній і фізичній нарузі. Будівлю було захоплено, а з'їзд зірваний[89].

3 липня 2014 Верховна Рада провалила «євроінтеграційний» законопроект про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів[90].

Трапляються випадки, коли на суддів вчиняється тиск зі сторони комбатів, народних депутатів та інших, коли суддю звинувачують у тому, що прийняте ним рішення не відповідає «волі народу»[41][91].

Проведення 16—17 лютого 2015 року в приміщенні Окружного адміністративного суду м. Києва обшуку Рада суддів вважає посяганням на незалежність органів судової влади[92].

Секретар Ради нацбезпеки і оборони Олександр Турчинов висловився за заборону всім суддям виїжджати за кордон до завершення процесу люстрації і «до того часу, як вони самі будуть сидіти на лаві підсудних» через те, що «судді стали адвокатами злочинців»[93][94].

Конституційний Суд України 14 квітня заявив, що «окремі народні депутати, громадські діячі та представники правоохоронних органів» перешкоджають законному розгляду справи щодо люстраційного закону[95].

30 листопада члени Правого сектору та інші активісти втрутилися в розгляд одеським судом питання про зміну запобіжного заходу фігурантам справи 2 травня, вимагаючи винести певне рішення. Учасники акції примусили трьох суддів написати «заяви про відставку»[96][97], що є нонсенсом, адже така заява подається виключно добровільно.

Окремі народні депутати України (Олег Ляшко[98], Ігор Мосійчук[99], Андрій Денисенко[100], Володимир Парасюк[101]), перебуваючи під захистом недоторканності, вчиняють насильство стосовно суддів безпосередньо під час відправлення правосуддя.

На початку квітня 2016 року в Голосіївському районному суді Києва коктейлями Молотова спалили кабінет судді, який головував у резонансному процесі над російськими військовими Александровим і Єрофєєвим[102].

Прем'єр-міністр Володимир Гройсман у квітні 2016 доручив Міністерству юстиції проаналізувати діяльність суддів, а також правомірність судових рішень, пов'язаних із веденням бізнесу в країні. Вищий адміністративний суд України назвав це втручанням виконавчої влади в компетенцію судової, неповагою та упередженим ставленням до судової влади[103].

У травні 2017 НАБУ проводило обшуки в Окружному адміністративному суді Києва, де розглядалися в той час справи проти цього відомства[104].

9. Вищий антикорупційний суд

Вищий антикорупційний суд є судом зі всеукраїнською юрисдикцією, що створюється з метою розгляду окремих категорій справ. Крім здійснення правосуддя, ВАКС аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює її, а також здійснює інші повноваження відповідно до закону.

Судді цього суду призначаються виключно на підставі результатів відкритого конкурсу.

За словами ідеолога нової реформи, міністра юстиції Павла Петренка, Вищий антикорупційний суд розглядатиме справи виключно за поданням Національного антикорупційного бюро України [105]

Закон про судоустрій і статус суддів дає 12 місяців на утворення суду з дня набрання чинності спеціальним законом [106] (до 14 червня 2019 р.) Прийнятий Закон про ВАКС передбачає, що суд розпочинає роботу за умови призначення щонайменше 35 його суддів, у тому числі 10 суддів Апеляційної палати. Крім того, парламенту необхідно прийняти ще один «технічний» закон [107] про утворення, власне, суду. Точні строки завершення реформи наразі невідомі.

Міжнародний валютний фонд вимагав ухвалення законодавства для створення антикорупційного суду не пізніше червня 2017 року [108]

Критичне сприйняття ідеї спеціалізованого антикорупційного суду засновується на наступному:

- по-перше, відсутній окремий процесуальний закон для антикорупційного судочинства, тобто цей суд не є спеціалізованим у власному розумінні слова; (Чому б тоді не створити на додачу Вищий антикорупційний суд у справах СБУ? Вищий податковий суд для ДФС тощо...)

- по-друге, наявність всього двох інстанцій порушує право на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення, суперечить чинному КПК;

- по-третє, незначна кількість справ НАБУ не виправдовує створення під них окремої судової установи [109].

Голова Верховного Суду України Ярослав Романюк назвав цей суд «зайвою ланкою»: Це неправильний шлях для розгляду спеціальної категорії справ — створювати спеціальні суди. Так можна далеко зайти. Тоді давайте будемо створювати спеціальні суди для розгляду конкретних справ... Необхідності в цьому просто немає. Судова система досить велика, цілком здатна забезпечити розгляд усіх категорій справ [110]

У Європі антикорупційні суди є в Словаччині, Болгарії та Сербії. І в цих країнах констатують, що їх створення свого часу було помилкою. Це було невиправдано, вони нині незайняті. У Словаччині такий суд може розглядати справи щодо спроби безкоштовного проїзду за допомогою посвідчення держслужбовця в громадському транспорті. Таку мету ми переслідуюмо? [111]

З такою точкою зору погоджується і Голова ВККС Сергій Козьяков [112].

Підтримали створення антикорупційного суду (чи системи «незалежних

антикорупційних судів») громадські діячі[113][114], Венеційська комісія[115][116], МАКР[117], Transparency International EU[118], GRECO[119], ЄС[120][17] та США[121].

До Верховної Ради були подані два законопроекти від народних депутатів, які були негативно оцінені Венеціанською Комісією[19]. Рекомендації ВК[122][123] повинні бути покладені в основу остаточного закону згідно з позицією міжнародних донорів України[124].

Наступний проект Закону про Вищий антикорупційний суд зареєстрований у Верховній Раді Президентом Петром Порошенком 22 грудня 2017 року[125].

Згідно з проектом, ВАКС здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до його юрисдикції, а також шляхом здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у таких кримінальних провадженнях.

Законопроект негативно оцінили донори: МВФ[126], Світовий банк[127], Євросоюз[128], а також антикорупціонери[129]. Основні предмети критики: послаблена роль Громадської ради міжнародних експертів, нереалістичні вимоги до кандидатів, надмірно розширена юрисдикція[130].

1 березня 2018 парламент ухвалив у першому читанні проект Закону «Про Вищий антикорупційний суд України», внесений президентом України Петром Порошенком[131].

7 червня Закон «Про Вищий антикорупційний суд України» був прийнятий конституційною більшістю народних депутатів. Під час його обговорення було досягнуто компромісу щодо права вето Ради міжнародних експертів при обранні суддів[132].

Згідно з прийнятим Законом, Вищий антикорупційний суд є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України. Його завданням є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Вищий антикорупційний суд здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом.

Законом визначаються спеціальні вимоги до кандидатів на посаду судді ВАКС, а саме:

- стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років;
 - науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше сім років;
 - досвід професійної діяльності адвоката щонайменше сім років;
 - сукупний стаж (досвід) вищезазначеної діяльності щонайменше сім років.
- Також визначається, хто не може бути суддею ВАКС.

У визначенні відповідності кандидатів у процесі конкурсу утворюється Громадська рада міжнародних експертів як допоміжний орган Вищої кваліфікаційної комісії суддів. Громадська рада складається з шести членів, які призначаються ВККС виключно на підставі пропозицій міжнародних організацій, з якими Україна співпрацює у сфері протидії корупції.

За змістом Закону, чотири члени Громадської ради міжнародних експертів мають можливість заветувати будь-яку кандидатуру на посаду судді[133].

13 червня його було офіційно оприлюднено в газеті «Голос України»[134], набрання чинності відбулося 14 червня 2018 року.

У Вищому антикорупційному суді утворюється Апеляційна палата, що має окремого голову, приміщення, фінансування, секретаріат[2]

До Вищого антикорупційного суду будуть спрямовуватися справи за встановленою КПК України підсудністю, яка залежить від суті злочинів, у яких обвинувачується особа.

Зокрема йдеться про такі корупційні діяння, що передбачені: ст. 191 Кримінального Кодексу України (ККУ) Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем; ст. 262 ККУ Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухівки чи радіоактивних матеріалів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем; ст. 308 ККУ Викрадення, привласнення, вимагання наркотиків чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем; ст. 312 ККУ Викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем; ст. 313 ККУ Викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотиків, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем; ст. 320 ККУ Порушення встановлених правил обігу наркотиків; ст. 357 ККУ Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження; ст. 410 Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, боєприпасів, бойових речовин чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем; ст. 210 Нецільове використання бюджетних коштів; 354 Підкуп працівника підприємства, установи чи організації; Ст. 364 Зловживання владою або службовим становищем; ст. 364-1 Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватног Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди о права; 365-2 Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги; ст. 368; ст. 368-2 Незаконне збагачення; ст. 368-3 Підкуп службової особи юридичної особи приватного права; ст. 368-4 Підкуп особи, яка надає публічні послуги; ст. 369 Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі; ст. 369-2 ч. 1 Зловживання впливом: 1. Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди особі, яка пропонує чи обіцяє (погоджується) за таку вигоду або за надання такої вигоди третій особі

вплинути на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави; ст. 369-2 ч. 2, 3 Зловживання впливом: 2. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, або пропозиція чи обіцянка здійснити вплив за надання такої вигоди; 3. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, поєднане з вимаганням такої вигоди; ст. 206-2 Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації; ст. 209 Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; ст. 211 Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджет; Т. 366-1 Декларування недостовірної інформації [135].

Джерела до Розділу 2

1. Про судоустрій і статус суддів. Закон України від 07.07.2010 № **2453-VI** // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 41-42, № 43, № 44-45, ст.529. Закон втратив чинність, крім положень, зазначених у пунктах 7, 23, 25, 36 розділу XII Закону № 1402-VIII від 02.06.2016, на підставі Закону № 1402-VIII від 02.06.2016, ВВР, 2016, № 31, ст.545.
2. Питання мережі місцевих загальних та апеляційних судів. Указ Президента України від 20.05.2011 № 591/2011. Редакція від 21.01.2016, підстава 15/2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/591/2011>.
3. Про утворення місцевих та апеляційних адміністративних судів, затвердження їх мережі. Указ Президента України від 16.11.2004 № 1417/2004. Редакція від 15.11.2014, підстава 866/2014 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1417/2004>.
4. Питання мережі місцевих загальних та апеляційних судів. Указ Президента України від 20.05.2011 № 591/2011. Редакція від 21.01.2016, підстава 15/2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/591/2011>.
5. XII Позачерговий з'їзд суддів України. Інформація про діяльність Державної судової адміністрації України у 2012—2013 роках та в першому кварталі 2014 року. Київ, 2014.
6. Плануйте свій робочий час з OpenDataBot. 27.02.2017 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://opendatabot.com/blog/35-fast-court>.
7. Про реформу див.: Судова реформа в Україні: поточні результати та найближчі перспективи. Інформаційно-аналітичні матеріали до Фахової дискусії на тему «Судова реформа 2010 р.: чи наближає вона правосуддя в Україні до європейських норм і стандартів?» 4 квітня 2013 р. Проект «Судова реформа в Україні: стан, проблеми і перспективи» здійснюється Центром Разумкова за підтримки Посольства Королівства Нідерландів в Україні. Київ,

квітень 2013 р. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://old.razumkov.org.ua/upload/Sudova_reforma_2013.pdf.

8. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки. Закон України / Стратегія від 14.10.2014 № 1699-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 46, ст.2047.

9. Глава держави підписав Указ про створення Ради з питань судової реформи / Прес-служба Президента України, 27.10.2014 22:32 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/31502.html>.

10. Про Стратегію сталого розвитку «Україна — 2020»: Указ Президента України № 5/2015 від 12 січня 2015 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

11. Про забезпечення права на справедливий суд. Закон України; від 12.02.2015 № 192-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 18, № 19-20, ст.132. Редакція від 30.09.2016, підстава 1402-19.

12. Філатов О. Закон «Про забезпечення права на справедливий суд» відкриває шлях для перезавантаження судової системи / Олексій Філатов / Прес-служба Президента України, 12.02.2015 19:39. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/32239.html>.

13. Проект Закону України від 17.12.2014 р. № 1497 «Про внесення змін до Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ та інших законодавчих актів щодо удосконалення засад організації та функціонування судової влади відповідно до європейських стандартів» // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH15L00I.html.

14. Реформа на межі самогубства. До яких наслідків для економіки України призведе ліквідація системи господарських судів? / Закон і бізнес, № 47-48 (1189—1190) 29.11—05.12.2014.

15. Громовой О. Ліквідація господарських судів: Де тепер судитимуться герої Forbes / Олег Громовой - // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: Forbes.ua, 14 жовтня 2014, 08:30.

16. Ліквідація господарських судів — це популізм, який неминуче призведе до погіршення умов ведення бізнесу в Україні / Юридична Газета, 24 жовтня 2014, 18:49. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/interview/likvidaciya-gospodarskih-sudiv--ce-populizm-yakiy-neminuche-prizvede-do-pogirshennya-umov-vedennya-b.html>.

17. В Україні мають намір звільнити всіх суддів / Корреспондент.net, 23 жовтня 2015, 14:58 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/3579978-v-ukraini-mautit-namir-zvilnyty-vsikh-suddiv>.

18. Opinion on the Proposed Amendments to the Constitution of Ukraine regarding the Judiciary as approved by the Constitutional Commission on 4 September 2015 adopted by the Venice Commission at its 104th Plenary Session (Venice, 23-24 October 2015). CDL-AD(2015)027-е *Переклад (укр.)* Висновок Венеціанської комісії щодо змін до Конституції в частині правосуддя, запропонованих Конституційною комісією. Прийнято Венеціанською комісією на 104-ому

- Пленарному засіданні (м. Венеція, 23-24 жовтня 2015 р.) // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://constitution.gov.ua/news/item/id/1061>.
19. Сидоренко С. Спецпредставник РЄ: "У розслідуванні подій в Одесі та на Майдані є те, що вже не виправити" / Сергій Сидоренко. - Європейська правда, 9 листопада 2015, 09:05 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/interview/2015/11/9/7040488/>.
20. Романюк Р., Кравець Р. Випробування Конституцією. Як Порошенко вмовив Раду на судову реформу / Р. Романюк, Р. Кравець. - Українська Правда, 2 червня 2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2016/06/2/7110566/>.
21. Судебная реформа: лучшее надо сохранять, от худшего надо избавляться и идти вперед / ЮрЛига, 24.06.16 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2016/6/24/147288.htm>.
22. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя). Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 28, ст.532.
23. Проект Закону про судоустрій і статус суддів: № 4734 від 30.05.2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59259.
24. Судова реформа. Яким буде нове правосуддя в Україні / ESPRESO.TV, 2 червня 2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://espresso.tv/article/2016/06/02/sudova_reforma_pochatok.
25. Порошенко: Всечесні отці підтримали конституційну реформу. Четвер, 2 червня 2016, 13:19 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/06/2/7110521/>.
26. Судова реформа: зрозуміло про те, що очікувати українцям / 24 канал, 02.06.2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://24tv.ua/sudova_reforma_zrozumilo_pro_te_shho_ochikuvati_ukrayintsyam_n692010.
27. Олександр Северин: Гра у монополію / MAIDAN.ORG.UA, 03-06-2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://maidan.org.ua/2016/06/oleksandr-severyn-hra-u-monopoliyu/>.
28. Joint statement by the High Representative/Vice-President Federica Mogherini and Commissioner Johannes Hahn on the vote on constitutional amendments related to the judiciary by the Parliament of Ukraine. Brussels, 02/06/2016. 160602_02_en // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/14876_en.
29. США привітали Україну з прийняттям необхідних конституційних поправок / Укрінформ, 03.06.2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-abroad/2028188-ssa-privitali-ukrainu-z-prijnattam-neobhidnih-konstitucijnih-popravok.html>.
30. Jagland: Ukraine's Constitutional amendments a major step towards European standards / Council of Europe, 2 JUNE 2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.coe.int/en/web/portal/-/jagland-ukraine-s-constitutional-amendments-a-major-step-towards-european-standards>.

31. Ukraine — Adoption of the constitutional amendments on the judiciary / Venice Commission, 02/06/2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.venice.coe.int/webforms/events/?id=2244>.
32. Що думає бізнес про судову реформу в Україні / Європейська Бізнес Асоціація, 2 червня 2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eba.com.ua/component/content/article?id=1>.
33. В Украине не выполняются 70 % решений национальных судов / ЛИГА. Новости, 08.12.2014 11:44 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://news.liga.net/news/politics/4348147-v_ukraine_ne_vypolnyayutsya_70_resheniy_natsionalnykh_sudov.html.
34. Жернаков М. Про користь належної комунікації, або суддя в твіттері. 29 січня 2015, 10:37 / Михайло Жернаков. - // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://lb.ua/blog/mykhailo_zhynakov/293698_pro_korist_nalezhnoi_komunikatsii.html.
35. Українці найбільше хабарів несуть лікарям / Українська Правда, 17 червня 2015, 15:11 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/06/17/7071550/>.
36. Голос України, 23.01.2015, № 11 (6015) // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://rva.arbitr.gov.ua/sud5040/151123/>.
37. Верховний Суд України просить ВККС невідкладно розпочати перевірку стосовно інциденту за участі судді Оберемка / Всеукраїнська профспілка юристів, 02.03.2015; // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/76D25D0A17B4E6A6C2257DFC00358C27?OpenDocument&year=2015&month=03&](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/76D25D0A17B4E6A6C2257DFC00358C27?OpenDocument&year=2015&month=03&).
38. Вища рада юстиції звільнила 276 кримських суддів / Українська Правда, 25 грудня 2015, 12:27 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/12/25/7093731/>.
39. Нардепи ініціювали кримінальне розслідування проти глави Солом'янського суду / Express.ua, 05.03.2017 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.expres.ua/news/2017/03/05/231303-nardepy-iniciyuvaly-kryminalne-rozsliduvannya-proty-glavy-solomyanskogo-sudu>.
40. Насіров може втекти з України — попередження САП / Факти.ictv.ua, 05.03.2017 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://fakty.ictv.ua/ua/ukraine/20170305-nasirov-mozhe-vteky-z-ukrayiny-poperedzhennya-sap/>.
41. Відкритий лист Ради суддів України / Дзеркало тижня, 6 лютого 2015 *Архівовано 12.02.2015* // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://gazeta.dt.ua/LAW/vidkritiy-list-radi-suddiv-ukrayini-.html>.
42. Кононенко В. А чи потрібна облава на суддів? / Віктор Кононенко. - УП: Блоги, 19 березня 2015, 12:14 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/columns/2015/03/19/7062011/>.
43. Голова Голосіївського суду Олена Первушина: «В окопах не відсидиться ніхто, дістанеться кожному. Відтак суддям слід згуртуватися» / Закон і Бізнес, № 11 (1205) 14.03—20.03.2015. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<http://zib.com.ua/ua/115018->

golova_golosiivskogo_raysudu_kieva_o_pervushina_v_okopah_ne_.html.

44. Судьи выходят к людям / Юрлига, 16:45 04.11.15 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2015/11/4/136651.htm>.

45. Сімоненко В. Наслідки огульних звинувачень, які звідусіль лунають у бік суддів, є непоправними / Юридична Газета, 28 березня 2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/interview/naslidki-ogulnih-zvinuvachen-yaki-zvidusil-lunayut-u-bik-suddiv-e-neropravnimi--v-simonenko.html>.

46. За матеріалами анкети для суддів, розробленої в рамках Проекту Ради Європи «Посилення незалежності, ефективності та професіоналізму судової влади в Україні» (1 січня 2013—31 грудня 2014).

47. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 12 липня 2011 року № 8-рп/2011 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KS11039.html.

48. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України про офіційне тлумачення положень частин першої, другої статті 126 Конституції України та частини другої статті 13 Закону України «Про статус суддів» (справа про незалежність суддів як складову їхнього статусу) від 1 грудня 2004 року № 19-рп/2004 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KS04027.html.

49. Про незалежність судової влади. Постанова Верховного Суду України від 13.06.2007 № 8 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-07>.

50. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан правосуддя в Україні»: Верховна Рада України; Постанова, Рекомендації від 27.06.2007 № 1245-V // *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, N 47-48, ст.526*.

51. Про парламентські слухання у Верховній Раді на тему «Про стан правосуддя в Україні» 23 травня 2007 року // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=79917780.

52. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Вищої ради юстиції про офіційне тлумачення положення частини п'ятої статті 20 Закону України «Про судоустрій України» (справа про звільнення судді з адміністративної посади): Конституційний Суд; Рішення, Окрема думка від 16.05.2007 № 1-рп/2007 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-07>.

53. КС відібрав у Ющенка право призначати і звільняти суддів / Центр суддівських студій, 22.05.2007 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.judges.org.ua/dig22.htm>.

54. Архів новин / Центр суддівських студій // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.judges.org.ua/2007.htm>.

55. Судді мають свою професійну позицію і здатні її захистити // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://court.gov.ua/969076/3465678456678>.

56. Ющенко ліквідував суд, який скасував вибори / Українська Правда, 13 жовтня 2008, 21:15 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2008/10/13/3584472/>.
57. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року N 2222-IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України): Конституційний Суд; Рішення, Окрема думка від 30.09.2010 № 20-рп/2010 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-10>.
58. Опозиція підтримує повернення до Конституції 2004 року / Українська Правда, 18 грудня 2013, 15:19 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2013/12/18/7007530/>.
59. ГПУ активізує розслідування за рішеннями суддів КС часів Януковича / Українська Правда, 14 вересня 2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/09/14/7120538/>.
60. Євросоюз стурбований тиском на судову систему в Україні / ЛІГА.Новости, 04.04.2012 14:20 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://news.liga.net/ua/news/politics/638245-vrosoyuz_sturbovaniy_tiskom_na_sudovu_sistemu_v_ukra_n.htm.
61. Незалежність судової влади є обов'язковим атрибутом функціонування демократичної держави і необхідна не стільки суддям, скільки громадянам, які прагнуть реалізувати своє право на справедливий суд / Прес-служба Верховного Суду України, 11.01.2014 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/01F687CB961E0DD3C2257C5D006327E5?OpenDocument&year=2014&month=01](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/01F687CB961E0DD3C2257C5D006327E5?OpenDocument&year=2014&month=01).
62. Судьи жалуются на вмешательство в их деятельность / Юрлига, 07.08.2015 16:34 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2015/8/7/132632.htm>.
63. Звернення Ради суддів України. 15 березня 2014, 12:12 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://court.gov.ua/95329/>.
64. Наталья Мамченко. Вы еще хотите стать судьей? // Судебно-юридическая газета, № 23 (341), 20 июня 2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://sud.ua/ru/issue>.
65. Наталья Мамченко. Самосуд для украинских судей / Судебно-юридическая газета, 24 июня 2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://sud.ua/ru/news/sud-info/92289-samosyd-dlya-ukrainskikh-sydej>.
66. На Майдані складають «люстраційний список» / Українська Правда, 05 грудня 2013, 14:41// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2013/12/5/7004989/>.
67. Люстраційний список Євромайдану (оновлено 26 лютого 2014 р.) // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://klichko.org/news/?id=20566>.
68. Балозі та Домбровському повернули мандати / Укрінформ, 22.02.2014 16:20 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/>.

69. Вперше в історії. Суд відібрав мандат депутата у брата Балоги та у екс-губернатора Вінницької області / Корреспондент.net, 8 лютого 2013, 20:08 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/1497979-vpershe-v-istoriyi-sud-vidibrav-mandat-deputata-u-brata-balogi-ta-u-eks-gubernatora-vinnickoyi-oblasti>.
70. Постанова Вищого Адміністративного Суду України у справі № П/800/99/13 від 15.02.2013. Єдиний реєстр судових рішень. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29333049>.
71. Верховна Рада України прийняла Постанову «Про внесення змін до Постанови Верховної Ради України „Про обрання суддів“ № 4048-VI від 17 листопада 2011 року» / Інформаційне управління Апарату Верховної Ради України, 23.02.2014 12:55 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/Povidomlennya/88057.html>.
72. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до деяких законів України (щодо окремих питань судоустрою та статусу суддів)» / Інформаційне управління Апарату Верховної Ради України, 23.02.2014 13:00 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/Povidomlennya/88061.html>.
73. Верховна Рада України прийняла Постанову «Про реагування на факти порушення суддями Конституційного Суду України присяги судді» / Інформаційне управління Апарату Верховної Ради України, 24.02.2014 16:55 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/Povidomlennya/88220.html>.
74. ВР розправила з суддями КС, які поширили повноваження Януковича / Українська Правда, 24 лютого 2014, 16:56 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/02/24/7016104/>.
75. Ukraine: dismissal and criminal prosecution of judges undermine independence of the judiciary // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.icj.org/ukraine-dismissal-and-criminal-prosecution-of-judges-undermine-independence-of-the-judiciary/>.
76. Высший админсуд признал противоправным увольнение В.Овчаренко с должности судьи КСУ / Юрпрактика, 18 июня 2014 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://pravo.ua/news.php?id=0042473>. <http://rada.gov.ua/news/Novyny/Povidomlennya/88266.html>
77. Верховна Рада України прийняла Постанову «Про звільнення політ'язнів». 24 лютого 2014, 18:05 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://rada.gov.ua/news/Novyny/Povidomlennya/88266.html>.
78. Рада звільнила Павліченків як політ'язнів / Українська Правда, 24 лютого 2014, 18:10 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/02/24/7016123/>.
79. Ультрас «Динамо» домоглися звільнення сім'ї Павліченків / Champion.com.ua, 24.02.2014 19:03 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.champion.com.ua/football/2014/02/24/565143/>.

80. Кабмін підтримав законопроект «Про відновлення довіри до судової системи України» / Міністерство юстиції України, 01.03.2014 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/news/44976>.
81. Пропозиції Верховного Суду України до законопроекту «Про відновлення довіри до судової системи України» / Верховний Суд України, 05.03.2014 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/1E341ADF3D0560B9C2257C9200538660?OpenDocument&year=2014&month=03&](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/1E341ADF3D0560B9C2257C9200538660?OpenDocument&year=2014&month=03&).
82. Звернення суддів системи господарських судів України до керівництва держави стосовно законопроекту «Про відновлення довіри до судової системи України» / Вищий господарський суд України, 07.03.2014 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://vgsu.arbitr.gov.ua/news/1432/>.
83. Польський депутат розкритикував законопроекти про люстрацію в Україні / УНІАН, 13.03.2014 | 14:49 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.unian.ua/politics/896106-polskiy-deputat-rozkritikuvav-zakonoproekti-pro-lyustratsiyu-v-ukrajini.html>.
84. Парламент прийняв закон про люстрацію суддів / Українська Правда, 08 квітня 2014, 17:17 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/04/8/7021790/>.
85. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про відновлення довіри до судової системи України» / Інформаційне управління Апарату Верховної Ради України, 08 квітня 2014, 17:05 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/Povidomlennya/91042.html>.
86. «Дикая люстрация»: очищение судебной власти — восстановление доверия или мести? / Юрлига, 17:00 21.04.15 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2015/4/21/127457.htm>. <http://www.pravda.com.ua/news/2014/04/4/7021338/>
87. Богословська: Портнов і Ко готують конституційний переворот / Українська Правда, 04 квітня 2014, 12:48 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/04/4/7021338/>.
88. Активісти «Правого сектора» почали штурм будівлі Верховного суду України / РБК-Україна, 07.04.2014 10:43 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/aktivisty-pravogo-sektora-nachali-shturm-zdaniya-verhovnogo-07042014104100>.
89. У Києві активісти зірвали з'їзд суддів / molbuk.ua, 07.04.2014 12:48 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://molbuk.ua/ukraine/71669-ukyuevi-aktyvisty-zirvaly-zyizd-suddiv.html>.
90. Рада провалила «незалежність суддів» від Януковича / Українська Правда, 03 липня 2014, 13:02 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/07/3/7030857/>.
91. Мін'юст: суддя, яка скасувала люстрацію прокурора, переплутала норми закону / Українська Правда, 19 січня 2015, 13:56 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/01/19/7055554/>.
92. Рішення Ради суддів України від 12 березня 2015 року № 23 «Щодо звернення Вищого адміністративного суду України, Округного

адміністративного суду м. Києва та Печерського районного суду м. Києва» // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/115204-suddi_virishili_komu_poskarzhitis_na_porushennya_ih_garantiy.html.

93. Турчинов вирішив обмежити поїздки суддів за кордон до завершення люстрації / Espresso.tv, 20 лютого 2015, 23:49 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

http://espresso.tv/news/2015/02/20/turchynov_vyrishyv_obmezhyty_poyizdky_suddiv_za_kordon_do_zavershennya_lyustraciyi.

94. Стороннім виїзд заборонений. Спонукати суддів до проходження люстрації вирішили за рахунок додаткових обмежень їхніх прав / Закон і Бізнес, № 9 (1203) 28.02-06.03.2015 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/114776-sponukati_suddiv_do_prohodzhennya_lyustracii_virishili_za_ra.html.

95. Конституційний Суд України. Заява для преси від 14 квітня 2015 р. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/uk/publish/article/270514>.

96. Мітингувальники в Одесі вимагають звільнення суддів та блокують будівлю суду / Громадське радіо, 30 листопада 2015 — 13:40 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://hromadskeradio.org/news/2015/11/30/mitynguvalnyky-v-odesi-vymagayut-zvilnennya-suddiv-ta-blokuyut-budivlyu-sudu>.

97. Три судді в Одесі звільнилися під тиском Правого Сектору / Громадське радіо, 30 листопада 2015 — 14:14 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://hromadskeradio.org/news/2015/11/30/try-suddi-v-odesi-zvilnylysyia-pid-tyskom-pravogo-sektoru>.

98. Ляшко вимагає перенести засідання у справі Корбана та проводити слухання через відеоконференцію з лікарні / УНІАН, 27.12.2015 | 17:14 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.unian.ua/politics/1223826-lyashko-vimagae-perenesti-zasidannya-u-spravi-korbana-ta-provoditi-sluhannya-cherez-videokonferentsiyu-z-likarni.html>.

99. Мосійчук підозрюється за п'ятьма статтями Кримінального кодексу / Дзеркало тижня. Україна, 17 вересня 2015 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://dt.ua/POLITICS/mosiychuk-zvinuvachuyetsya-u-p-yati-stattayah-kriminalnogo-kodeksu-184999_.html.

100. Суд над Корбаном: нардеп Денисенко напав на суддю Чауса / РБК-Україна, 26.12.2015 — 12:26 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/sud-korban-nardep-denisenko-napal-sudyu-chausa-1451125461.html>.

101. Парасюк розповів, навіщо влаштував сутичку у суді на Закарпатті / Українська Правда, 24 січня 2016, 02:23 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/01/24/7096463/>.

102. У Києві спалили кабінет судді, який веде справу ГРУшників / Українська Правда, 8 квітня 2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/04/8/7104811/>.

103. Заява ВАСУ у зв'язку з ініціативою прем'єр-міністра України доручити аналіз судових рішень Міністерству юстиції України / Вищий адміністративний

суд України, 29 квітня 2016, 11:40 *Архівовано 29.04.2016* // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.vasu.gov.ua/123604/.http://www.pravda.com.ua/news/2017/05/26/7145058/>

104. В суді, який має розглядати справи проти НАБУ, йдуть обшуки / Українська Правда, 26 травня 2017

105. У рамках судової реформи заплановано створення Вищого антикорупційного суду та Вищого патентного суду, - Петренко. 26.05.16 // Цензор.нет [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/390419/u_ramkah_sudovoyi_reformy_zaplanovano_stvorennya_vyschogo_antikoruptsiynogo_sudu_ta_vyschogo_patentnogo.

106. Про судоустрій і статус суддів. Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст. 545.

106. Про Вищий антикорупційний суд. Закон України від 07.06.2018 № 2447-VII // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/2447-19>.

107. Ситник про додатковий закон про Антикорупційний суд: Не буде закону, не буде і суду. // Українська правда від 11 червня 2018. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/06/11/7183023/>

108. МВФ встановив Україні умови, які треба виконати до квітня, травня і червня. 21.02.2017. // Online Експрес. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.expres.ua/news/2017/02/21/229302-mvf-vstanovyv-ukrayini-umovy-treba-vykonaty-kvitnya-travnya-chervnya>.

109. Новосельцев А. Ще один глухий кут судової реформи. 30.05.2016 // Ракурс. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://racurs.ua/ua/1206-gluhyy-kut-sudovoyi-reformy>.

110. Романюк жорстко розкритикував Президента і ВР за антикорупційний суд. // Закон і бізнес від 28.02.2017. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/127767-romanyuk_zhorstko_rozkritikovav_prezidenta_i_vr_za_antikorup.html

111. Створення в Україні антикорупційних судів невинувдане - голова Верховного Суду. 07.04.2017 // Interfax-Україна. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [https://ua.interfax.com.ua/news/general/414568.html](http://ua.interfax.com.ua/news/general/414568.html).

112. Голова ВККСУ сумнівається в ефективності антикорупційного суду / Укрінформ, 08.07.2017 - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2262037-golova-vkksu-sumnivaetsa-v-efektivnosti-antikorupciynogo-sudu.html>.

113. Вакарчук передав Порошенку листа про необхідність створення повноцінної системи незалежних антикорупційних судів / Дзеркало тижня, 114 грудня 2016 - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://dt.ua/UKRAINE/vakarchuk-peredav-poroshenko-lista-pro-neobhidnist-stvorennya-povnocinnoyi-sistemi-nezaleznhih-antikorupciynih-sudiv-227395_.html.

115. Громадські організації та експерти підтримали ініціативу створення антикорупційних судів / Дзеркало тижня, 16 грудня 2016. - [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: https://dt.ua/POLITICS/gromadski-organizaciyi-ta-eksperti-pidtrimali-iniciativu-stvorennya-antikorupciynih-sudiv-227639_.html.

116. Президент Венеціанської комісії заявив про необхідність створення в Україні антикорупційного суду / Дзеркало тижня, 13 жовтня 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dt.ua/POLITICS/prezident-venecianskoyi-komisiyi-zayaviv-pro-neobhidnist-stvorennya-v-ukrayini-antikorupciynogo-sudu-221688_.html.

117. Венеціанська комісія: Україна має створити антикорупційний суд, проект БПП неприйнятний / ЄП(Європейська Правда), 6 жовтня 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/10/6/7071971/>.

118. Лавренюк С. Рекомендація номер один стосується якнайшвидшого створення Антикорупційного суду (30 листопада 2017). / Сергій Лавренюк [Текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/>. Голос України — газета Верховної Ради України. Процитовано 19 квітня 2018.

119. Thumbs up for corruption: EU drops plans for independent court in Ukraine / Transparency International EU, 17 July, 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://transparency.eu/ac-court-ukraine/>.

120. Четвертий раунд оцінювання. Ухвалено на 76-му пленарному засіданні GRECO (Страсбург, 19-23 червня 2017 року). GrecoEval4Rep(2016)9-P3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/grecoeval4rep-2016-9-p3-76-greco-19-23-2017-/1680737206>.

121. ЄС підтримав створення антикорупційного суду / ЄП(Європейська Правда), 17 вересня 2016 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2016/09/17/605871/>.

122. ЄС вимагає в Україні окремий антикорупційний суд та допоможе з відбором суддів / ЄП, 10 жовтня 2017 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/10/10/7072083/>.

123. США закликали Україну прискорити створення антикорупційного суду / УП (Українська Правда), 6 березня 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2017/03/6/7137333/>.

124. Каменєв М. Антикорупція: Quo Vadis? / УП, 25 червня 2018 / Михайло Каменєв [Текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/articles/2018/06/25/7184364/>.

125. Венеціанська комісія опублікувала повний текст висновку щодо законопроектів про створення антикорупційних судів в Україні / Гордон, 10 жовтня, 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gordonua.com/ukr/news/politics/-venetsianska-komisija-opublikovala-povnij-tekst-visnovku-shchodo-zakonproektiv-pro-stvorennja-antikoruptsiynih-sudiv-v-ukrajini-211596.html>.

126. Venice Commission. CDL-AD(2017)020-e Ukraine — Opinion on the Draft Law on Anticorruption Courts and on the Draft Law on Amendments to the Law on the Judicial System and the Status of Judges (concerning the introduction of mandatory specialization of judges on the consideration of corruption and corruption-related offences) adopted by the Venice Commission at its 112th Plenary Session

- (Venice, 6-7 October 2017). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)020-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)020-e).
127. Венеціанська комісія: До законопроекту про Антикорупційний суд треба внести правки / Deutsche Welle, 24.01.2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/.../a-42293481>.
128. Антикорупційний суд має відповідати вимогам Венеціанської комісії, жодних робочих груп, — постпред ЄС / Еспресо, 1 грудня 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://espresso.tv/news/2017/12/01/antikorupciynny_sud_maye_vidpovidaty_vumogam_venecianskoyi_komisiyi_zhodnykh_robochykh_grup_postpred_yes.
129. Проект Закону про Вищий антикорупційний суд № 7440 від 22.12.2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63218.
26. МВФ розкритикував проект Порошенка про Антикорупційний суд / УП, 15 січня 2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/01/15/7168394/>.
130. Світовий банк теж висунув вимоги щодо Антикорупційного суду, на кону \$800 млн / ЄП, 16 січня 2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.euointegration.com.ua/news/2018/01/16/7076165/>.
131. ЄС зробив заяву про Антикорупційний суд з натяком про призупинення безвізу / ЄП, 18 січня 2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.euointegration.com.ua/news/2018/01/18/7076263/>.
132. President's draft law on anticorruption court neglects Venice Commission recommendations / Anti Corruption Action Centre, 26.12.2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://map.antac.org.ua/news/presidents-draft-law-on-anticorruption-court-neglects-venice-commission-recommendations/>.
30. Порошенко має переписати проект закону про Вищий антикорупційний суд — МВФ / Радіо Свобода, 15 січня 2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28977028.html>.
133. Рада ухвалила закон про антикорупційний суд у першому читанні. УНІАН. 1 березня 2018. Процитовано 1 березня 2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/politics/10026239-rada-uhvalila-zakon-pro-antikorupciyniy-sud-u-pershomu-chitanni.html>.
134. Рада ухвалила закон про Антикорупційний суд, УП, 7 червня 2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/06/7/7182634/>
135. Порошенко підписав закон про Антикорупційний суд. <https://www.ukrinform.ua/>. Укрінформ. 2018-06-11. Процитовано 11 червня 2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/>; Про Вищий антикорупційний суд. Голос України. Процитовано 2018-06-13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/304087>.

Розділ 3

Загальна характеристика правоохоронної діяльності держави.

1. *Правоохоронні органи; поняття й загальна характеристика.*
2. *Основні різновиди правоохоронних органів України*

1. Правоохоронні органи; поняття й загальна характеристика.

Правоохоронні органи — державні органи, що на підставі законодавства держави здійснюють правоохоронну (правозастосовну та правозахисну) діяльність.

Діяльність правоохоронних органів спрямована на забезпечення законності і правопорядку, захист прав та інтересів громадян, соціальних груп, суспільства і держави, попередження, припинення правопорушень, застосування державного примусу або заходів громадського впливу до осіб, які порушили закон та правопорядок.

Правоохоронна діяльність — це державна правомірна діяльність, що полягає у впливі на поведінку людини або групи людей з боку вповноваженої державою посадової особи шляхом охорони права, відновлення порушеного права, припинення або розгляду порушення права, його виявлення або розслідування з обов'язковим додержанням установлених у законі процедур для цієї діяльності[1].

Правоохоронна діяльність — багатоаспектна. Її спрямовано на блокування соціальних відхилень, локалізацію соціальної напруги або правових конфліктів. Складну систему правоохоронної діяльності реалізують у різних діях, а саме:

- правовстановлюючих,
- правозабезпечувальних,
- правопримувальних
- правовідновлювальних.

На думку д.юрид.н., проф., чл.-кор. АПрНУ; колишнього Голови Верховного Суду України В. Т. Маляренка, структурно до системи правоохоронної діяльності належать такі напрями: а) діяльність із забезпечення охорони учасників кримінального судочинства;

- б) діяльність органів прокуратури;
- в) діяльність із виявлення, запобігання та розслідування злочинів;
- г) діяльність із захисту державної (національної) безпеки, державного кордону й охорони правопорядку[2].

Чільне місце в правоохоронній діяльності посідає судова діяльність (судочинство), яка здійснюється виключно судами. «Судам належить центральне місце в системі правового захисту конституційних та інших правових цінностей. Діяльність судів становить універсальний механізм із захисту й охорони права, відновлення порушеного права, припинення порушення права, розгляд спорів (справ) у судовому засіданні»[3].

Окремим аспектом правоохоронної діяльності є правозахисна діяльність, яка полягає в наданні кожній особі правової допомоги у спірних питаннях, а також захисті фізичних осіб від кримінального обвинувачення.

2. Основні різновиди правоохоронних органів України

Законодавство України не містить чіткого переліку державних органів, які є правоохоронними. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів»[4] дає неповний перелік органів, які для цілей цього Закону вважаються правоохоронними. У Законах України «Про основи національної безпеки України»[5] та «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави»[6] розкриваються тільки основні ознаки правоохоронних органів. Ряд підзаконних нормативно-правових актів містять невичерпні переліки таких органів.

Деякі установчі документи державних органів містять пряму вказівку на їх правоохоронний статус (Див., напр.: [7])

Отже, правоохоронними органами в Україні можна вважати наступні державні органи, або їх підрозділи, що здійснюють правоохоронні функції: суд;

органи прокуратури;

органи внутрішніх справ;

органи служби безпеки;

антикорупційні органи (НАБУ, НАЗК, Нацагентство з повернення активів ...);

Військова служба правопорядку у Збройних Силах України;

Служба зовнішньої розвідки України;

митні органи;

органи охорони державного кордону;

органи Державної податкової служби (у тому числі підрозділи податкової міліції органів Державної податкової служби);

органи і установи виконання покарань;

слідчі ізолятори;

органи Державної фінансової інспекції;

органи рибоохорони;

органи державної лісової охорони;

Антимонопольний комітет України;

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку;

Управління державної охорони України;

Державна санітарно-епідеміологічна служба;

Державна екологічна інспекція;

Державна інспекція ядерного регулювання України;

органи захисту прав споживачів;

Державна архітектурно-будівельна інспекція України;

нотаріат;

виконавча служба.

Цей перелік не є вичерпним, він змінюється в залежності від утворення, ліквідації, реорганізації тих чи інших органів. Правильним є підхід до віднесення того чи іншого органу до складу правоохоронних за ознаками, що полягають у безпосередньому здійсненні правоохоронної діяльності. При чому, тут можна виділити:

органи, головним і основним призначенням яких є правоохоронна діяльність (*наприклад*, МВС);

органи, які поряд з іншими видами діяльності, провадять правоохоронну (*наприклад*, Держсанепідслужба);

органи, окремі підрозділи яких створені виключно у правоохоронних цілях (*наприклад*, підрозділи по боротьбі з контрабандою у складі митниць).

Джерела до Розділу 3:

1. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: підручник / В.Т. Білоус, О.С. Захарова, В.С. Ковальський та ін.; відп. ред. В.Т. Маляренко. — Київ : Юрінком Інтер, 2007. — С. § 1 гл. 1 розд. 1.

2. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: підручник / В.Т. Білоус, О.С. Захарова, В.С. Ковальський та ін.; відп. ред. В.Т. Маляренко. — Київ : Юрінком Інтер, 2007. — С. § 1 гл. 1 розд. 1.

3. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: підручник / В.Т. Білоус, О.С. Захарова, В.С. Ковальський та ін.; відп. ред. В.Т. Маляренко. — Київ : Юрінком Інтер, 2007. — С. § 3 гл. 1 розд. 1. — ISBN 966-667-255-3<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>

4. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Верховна Рада України; Закон від 23.12.1993 № 3781-ХІІ

5. Про основи національної безпеки України: Верховна Рада України; Закон від 19.06.2003 № 964-ІV

6. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави: Верховна Рада України; Закон від 19.06.2003 № 975-ІV

7. Про затвердження Положення про державну лісову охорону: Кабінет Міністрів України; Постанова, Положення від 16.09.2009 № 976

8. Кельман М. С. Теорія держави: Навч. посіб. — Тернопіль, 1997

9. Куліш А. М. Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної системи України: Моногр. — Ч. 1. — Х., 2007

10. Марочкін І. Є., Сибільова Н. В. та ін. Організація судових та правоохоронних органів: Навч. посіб. — Х., 1996

11. Мельник М. І., Хавронюк М. І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність: Навч. посіб. — К., 2002

12. Маляренко В. Т. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: Підручник. — К.: Юрінком Інтер, 2007

13. Судові та правоохоронні органи України: навч. посіб. / М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Ю. С. Назар, М. Т. Гаврильців, Г. Ю. Лук'янова; Львів. держ. ун-т внутр. справ. — Львів: ЛьвДУВС, 2016. — 386 с.

Розділ 4
Система і структура органів прокуратури.
Основні напрямки діяльності органів прокуратури.

- 1. Поняття прокуратури та її роль в Україні. Засади організації і діяльності прокуратури.*
- 2. Функції прокуратури. Організаційні основи системи прокуратури.*
- 3. Система прокуратури України.*
- 4. Прокурорський корпус в сучасних умовах антикорупційних реформ.*

1. Поняття прокуратури та її роль в Україні. Засади організації і діяльності прокуратури.

Прокуратура України — єдина централізована система органів державної влади, які відповідно до Конституції та законів України здійснюють обвинувальну, представницьку, контрольню-наглядову функції в державі [1].

Історія формування прокуратури.

У 1722 році Петро I заснував державний орган для здійснення нагляду за дотриманням законної діяльності центральних і місцевих органів державної влади. Модель прокуратури він привіз із Франції. Царська імператорська прокуратура, куди і входили органи прокуратури України, проіснувала до жовтня 1917 року.

Новітній час

В УНР велася активна робота із створення нової системи правоохоронних органів, у тому числі — судів і органів прокурорського нагляду. Так, у грудні 1917 року заснована Прокураторія, наступного місяця Центральна Рада ухвалила Закон «Про урядження прокурорського нагляду в Україні».

За часів правління гетьмана П. Скоропадського (квітень–грудень 1918 року) ухвалюється Закон «Про утворення державного Сенату».

При створенні у грудні 1918 року Директорії УНР набуває чинності Закон «Про урядження прокурорського догляду в Україні» і поновлюється діяльність Генерального Суду під назвою «Найвищий Суд Української Народної Республіки».

Радянська доба

За радянських часів Державна прокуратура в Україні заснована в системі Нарком'юсту. 28 червня 1922 р. затвердженим ВУЦВК «Положенням про прокурорський нагляд». Законодавство про прокуратуру постійно розвивалося. У 1923 р. передбачалося введення Прокуратури до складу Верховного суду СРСР. А пізніше, в 1933 р., утворюється Прокуратура Союзу РСР як централізована система з правом загального керівництва діяльністю прокуратур союзних республік, затверджується Положення про Прокуратуру Союзу РСР. На Нюрнберзькому процесі головним обвинувачем від Радянського Союзу був прокурор Української РСР Роман Руденко.

Доба незалежності

З моменту проголошення України суверенною і незалежною державою розпочався новий етап розвитку прокуратури. Після прийняття та введення в дію з 1 грудня 1991 р. Закону України «Про прокуратуру» та ряду інших нормативних актів створено правову базу організації та діяльності органів прокуратури незалежної України.

Враховуючи роль органів прокуратури України у зміцненні законності, захисту прав людини і громадянина, а також внесок працівників прокуратури у справу розбудови України як правової держави, Указом Президента України від 02.11.2000 року встановлено професійне свято - День працівника прокуратури - 1 грудня.

У вересня 2014 року Генеральна прокуратура України сформувала батальйон з 600 співробітників прокуратури для участі в бойових діях на сході України[2].

Новий Закон «Про прокуратуру» прийнятий 14 жовтня 2014 року, набрав чинності 15 липня 2015 року.

Закон, прийнятий 14 жовтня 2014 року на заміну Закону «Про прокуратуру» 1991 року, що діяв двадцять чотири роки.

Закон визначає правові засади організації і діяльності прокуратури України, статус прокурорів, порядок здійснення прокурорського самоврядування, а також систему прокуратури України.

Ухвалення Закону мало на меті євроорієнтоване реформування органів прокуратури, зокрема щодо позбавлення прокуратури функції «загального нагляду». У розробці проекту Закону, в цілому схваленого Венеціанською комісією, брав участь радник Президента Януковича А. Портнов[3].

Серед інших новацій Закону — звуження повноважень прокурора щодо представництва в суді; вдосконалення організаційної структури органів прокуратури; доступ до професії прокурора та посилення гарантій незалежності прокурора; посилення ролі органів прокурорського самоврядування[3].

Закон голосувався за основу ще до зміни влади, а другому читанні та в цілому — вже після.

Спочатку передбачалося, що Закон мав набрати чинності через шість місяців з дня його опублікування (тобто 25 квітня 2015), проте згодом відтермінували до 15 липня 2015[4].

У 2015 році до Закону внесли зміни, пов'язані з утворенням Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства з питань запобігання корупції, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури[5][6].

У зв'язку з набуттям чинності Законом, у Генеральній прокуратурі України було скорочено три тисячі посад[7].

2. Функції прокуратури. Організаційні основи системи прокуратури.

Закон складається з 94 статей у 13-ти розділах і додатку.

Розділ I. Засади організації і діяльності прокуратури

Розділ II. Організаційні основи системи прокуратури

Розділ III. Статус прокурора

Розділ IV. Повноваження прокурора з виконання покладених на нього функцій

Розділ V. Порядок зайняття посади прокурора та порядок звільнення прокурора з адміністративної посади

Розділ VI. Дисциплінарна відповідальність прокурора

Розділ VII. Звільнення прокурора з посади, припинення, зупинення його повноважень на посаді

Розділ VIII. Прокурорське самоврядування та органи, що забезпечують діяльність прокуратури

Глава 1. Загальні засади прокурорського самоврядування

Глава 2. Органи прокурорського самоврядування

Глава 3. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів

Розділ IX. Соціальне та матеріально-побутове забезпечення прокурора та інших працівників органів прокуратури

Розділ X. Організаційне забезпечення діяльності прокуратури

Розділ XI. Міжнародне співробітництво

Розділ XII. Прикінцеві положення

Розділ XIII. Перехідні положення

Додаток: Перелік і територіальна юрисдикція місцевих та військових прокуратур.

Відповідно до Розділу VII Конституції України на Прокуратуру України покладаються:

підтримання державного обвинувачення в суді;

представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом;

нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Правова природа прокуратури в демократичних державах полягає у потребі представлення в суді публічного обвинувачення.

Відповідно до перехідних положень Конституції України Прокуратура продовжує виконувати функцію нагляду за додержанням і застосуванням законів (з 26.10.2014 виключно у формі представництва інтересів громадянина або держави в суді [п.1 Перехідних положень Закону України "Про прокуратуру"]) та функцію попереднього слідства лише до:

введення в дію законів, що регулюють діяльність державних органів щодо контролю за додержанням законів, сформування системи досудового слідства і введення в дію законів, що регулюють її функціонування.

3. Система прокуратури України.

Прокуратуру України очолює Генеральний прокурор України, який призначається на посаду та звільняється з посади за згодою Верховної Ради України Президентом України. Верховна Рада України може висловити недовіру Генеральному прокуророві України, що має наслідком його відставку з посади. Строк повноважень Генерального прокурора України — п'ять років.

Спеціалізована антикорупційна прокуратура - в Україні - самостійний структурний підрозділ Генеральної прокуратури України, на який покладається:

здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України;

підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях;

представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених законом і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями.

З процесом створення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури жорстко пов'язані перспективи візової лібералізації між Україною і Європейським Союзом[8].

Створення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури очікувалося 1 грудня 2015 року[9], і напередодні був призначений її керівник — Назар Холодницький[10].

4. Прокурорський корпус в сучасних умовах антикорупційних реформ.

Спеціалізована антикорупційна прокуратура становить самостійну ланку системи прокуратури України.

Утворення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, визначення її структури і штату здійснюються Генеральним прокурором України за погодженням з Директором Національного антикорупційного бюро України.

Призначення на адміністративні посади в Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру здійснюється Генеральним прокурором за результатами відкритого конкурсу. Призначення прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури здійснюється її керівником за результатами відкритого конкурсу.

Спеціалізована антикорупційна прокуратура розташовується в службових приміщеннях НАБУ або в службових приміщеннях прокуратури, які розташовані окремо від інших службових приміщень прокуратури.

До загальної структури Спеціалізованої антикорупційної прокуратури входять центральний апарат і територіальні філії, які розташовуються в тих самих містах, в яких розташовані територіальні управління НАБУ.

Керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури підпорядковується безпосередньо Генеральному прокурору України. Він є його заступником за посадою.

У Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі, крім керівника, є посади першого заступника керівника, заступника керівника, керівника підрозділу, заступника керівника підрозділу.

На службу до Спеціалізованої антикорупційної прокуратури не можуть бути прийняті особи, які протягом п'яти років (2011—2015) працювали в антикорупційних підрозділах правоохоронних органів.

Наказом Генерального прокурора України Віктора Шокіна від 22 вересня 2015 року в структурі Генеральної прокуратури України утворено Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру.

Визначено внутрішню структуру Спеціалізованої антикорупційної прокуратури:

управління процесуального керівництва, підтримання державного обвинувачення та представництва в суді

відділ аналітично-статистичного забезпечення

відділ документального забезпечення[11].

Призначення керівництва

За законом, призначення на адміністративні посади в Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру здійснюється Генеральним прокурором за результатами відкритого конкурсу. Організацію та проведення конкурсу здійснює *конкурсна комісія*, до складу якої входять чотири особи, визначені Радою прокурорів України та сім осіб, визначених Верховною Радою України.

Перше засідання комісія провела 22.09.2015 року[12]^[11].

Конкурс з відбору кандидатів на посади керівників Спеціалізованої антикорупційної прокуратури розпочався 7 жовтня[13]^[12].

Відбір проходив у чотири етапи:

Тестування на знання законодавства (професійний тест);

Тестування на загальні здібності;

Тестування особистісних характеристик;

Співбесіда[14]^[13].

До конкурсу допущено 282[15]^[14] кандидати, з яких 232 — нинішні або колишні співробітники прокуратури^[15][16]. Після тестів до співбесіди було відібрано 128 претендентів, з яких на посаду антикорупційного прокурора претендують 24 особи[17]^[16].

27 листопада комісія відібрала сімох кандидатів на вищу посаду. Це Роман Говда, Максим Гришук, Анатолій Єжов, Віталій Касько, Володимир Кривенко, Олександр Новіков, Назар Холодницький[18]^[17].

Того ж дня комісія методом голосування визначила двох конкурсантів, яких подала Генеральному прокурору України кандидатурами на посаду антикорупційного прокурора:

М. Гришук — набрав 9 голосів, та

Н. Холодницький — набрав 7 голосів.

Робота комісії проходила в атмосфері тиску і скандалів[19]^[18].

Генпрокурор Віктор Шокін після співбесіди, 30 листопада 2015 року призначив *Назара Холодницького* своїм заступником — керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури[10]^[3].

Криза в процесі створення

Створення незалежної антикорупційної прокуратури є однією з ключових вимог для встановлення безвізового режиму поїздок українців до ЄС, а також надання Євросоюзом іншої допомоги Україні. ЄС погодився значною мірою фінансувати цей проект.

Наприкінці вересня 2015 року Київ відвідала єврокомісар з питань юстиції, прав споживачів та рівності Вера Юрова, після чого Євросоюз сформував свою позицію щодо створення антикорупційної прокуратури. Ситуацію, що склалася з формуванням антикорупційної прокуратури, Брюссель назвав неприйнятною, оскільки Верховна Рада при ухваленні законів про запуск Національного антикорупційного бюро змінила їх таким чином, що цей орган перестав буди де-факто незалежним і отримав чіткий зв'язок зі «старою прокуратурою» і генпрокурором особисто[20]^[19].

18 вересня 2015 року на засіданні Національної ради реформ президент Петро Порошенко заявив, що під час переговорів між Генеральним прокурором Віктором Шокіним та послом Євросоюзу Яном Томбінським з боку ЄС не було висловлено зауважень щодо представників генеральної прокуратури в конкурсній комісії[21]^[20]. Окрім цього стало зрозуміло, що Президент матиме повний контроль над рішенням комісії (контролюючи 7 з 11 її членів) і конкурс може перетворитися на формальність^[21][22].

Однак, відсутність претензій зі сторони ЄС була спростована 21 вересня 2015 головою представництва Європейського Союзу в Україні Яном Томбінським. Він офіційно та відкрито заявив, що в *суспільстві є недовіра до членів комісії від Генеральної прокуратури*[23][21]^[22][20].

7 жовтня 2015 року дипмісія ЄС знову оприлюднила заяву, де наголосила, що українська влада повинна «невідкладно зняти обґрунтовані занепокоєння громадянського суспільства та експертів щодо складу комітету з виборів антикорупційного прокурора», аби забезпечити незалежність цього посадовця. Також було озвучено сподівання на затвердження чітких критеріїв призначення та звільнення прокурорів у антикорупційній прокуратурі[24][25]^[23][24].

Ситуація стала ще більш напруженою, коли інтернет-видання «Європейська правда» оприлюднило подробиці службового листування між МЗС, ГПУ і Представництвом ЄС, звинувативши Віктора Шокіна у зриві плану візової лібералізації[26]^[25].

Зрештою, 5 листопада 2015 року стало відомо, що ЄС «втратив довіру» до процесу створення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Компанія Neu Group, яка проводила тестування для осіб, що претендували на прокурорські посади, відмовилася від співробітництва без гарантованої оплати. Через це конкурсна комісія вирішила відкласти початок тестування[27]^[26].

6 листопада 2015 року за наказом генпрокурора Віктора Шокіна зі складу конкурсної комісії було виключено начальника Головного слідчого управління ГПУ Юрія Грищенка та заступника начальника Департаменту кадрової роботи Миколу Садового. Новими членами конкурсної комісії з відбору кандидатів було призначено виконавчого віце-президента Конгресу національних громад України Йосифа Зісельса та голову громадської організації «Всеукраїнська спілка ветеранів АТО» Тараса Ткаліча. Юрія Севрука, на якого було найбільше нарікань від громадськості та народних депутатів, відкликано не було^{[28][29]}^{[27][28]}. Тим не менш, 8 листопада 2015 року Євросоюз погодився підтримати процес тестування антикорупційних прокурорів^{[30][31]}^{[29][30]}.

Джерела до Розділу 4:

1. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене та доопрацьоване. — К.: Правова єдність, 2010. — 428 с. — Розділ 15.
2. В Україні сформували "прокурорський батальйон". 30 вересня 2014 УНІАН: // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.unian.ua/politics/990797-v-ukrajini-sformovali-prokurorskiy-batalyon.html>.
3. Пояснювальна записка до Закону України «Про прокуратуру»// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/card6#Public>.
4. Про внесення зміни до Закону України «Про прокуратуру» щодо відтермінування набрання чинності: Верховна Рада України; Закон від 21.04.2015 № 335-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 25, ст.198.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції: Верховна Рада України; Закон від 12.02.2015 № 198-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 17, ст.118.
6. Про внесення змін до Закону України «Про прокуратуру» щодо удосконалення та особливостей застосування окремих положень: Верховна Рада України; Закон від 02.07.2015 № 578-VIII // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1998-12>. Наказ втратив чинність на підставі Наказу Міністерства фінансів № 578 від 19.06.2015.
7. Шокін скоротив три тисячі прокурорів / УНІАН, 21.07.2015 | 11:23 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.unian.ua/politics/1103036-shokin-skorotiv-3-tisyachi-prokuroriv.html>.
8. Клімкін: вимога про антикорупційну прокуратуру — ключова для скасування віз / Європейська Правда, 20 жовтня 2015, 14:16 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/10/20/7039719/>.
9. Порошенко: Антикорупційна прокуратура запрацює 1 грудня / Українська Правда, 11 листопада 2015, 14:44 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/11/11/7088330/>.
10. Віктор Шокін призначив керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури / Управління зв'язків із громадськістю та ЗМІ ГПУ, 30.11.2015

Архівовано 30.11.2015 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://archive.is/iUibj>.

11. Віктор Шокін підписав наказ про утворення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури / Управління зв'язків із громадськістю та ЗМІ Генеральної прокуратури України, 22.09.2015 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=162533.

12. Відбудеться чергове засідання конкурсної комісії з відбору кандидатів на зайняття адміністративних посад у Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі / Управління зв'язків із громадськістю та ЗМІ Генеральної прокуратури України, 21.09.2015 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=162463&fp=10.

13. Оголошення про проведення відкритого конкурсу з відбору кандидатів на зайняття адміністративних посад у Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі / Генеральна прокуратура України, 07.10.2015 *Архівовано 07.10.2015* // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://archive.is/0mldr>.

14. Етапи конкурсу *Архівовано 27.11.2015* // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://archive.is/ky3CL>.

15. Голова конкурсної комісії з відбору кандидатів на зайняття адміністративних посад у Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі повідомила про хід конкурсу / Генеральна прокуратура України, 12.11.2015 *Архівовано 12.11.2015* // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://archive.is/AQEgq>.

16. До конкурсу в антикорупційну прокуратуру допустили 280 кандидатів / УП, 29 жовтня 2015, 22:26 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/10/29/7086857/>.

17. Антикорупційним прокурором хочуть стати 24 людини / УП, 12 листопада 2015, 15:12 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/11/12/7088481/>.

18. Залишилося сім претендентів на посаду антикорупційного прокурора: Біографія та майно кандидатів / Тиждень.ua, 27 листопада 2015 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/152592>.

19. Комісія вибрала Шокіну двох кандидатів на антикорупційного прокурора / УП, 27 листопада 2015, 17:15 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/11/27/7090457/>.

20. Сергій Сидоренко (ЄвроПравда); Ірина Сушко (Європа без бар'єрів) (13 жовтня 2015). "А візи й нині там": Україна втрачає згоду ЄС на швидке скасування Шенгену. *Європейська правда*. Процитовано 5 листопада 2015. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/10/13/7039446/>.

21. ЄС каже про сумнів у конкурсі на антикорупційного прокурора. Через брехню Порошенка і Шокіна?. *Європейська правда*. 21 вересня 2015. Процитовано 5 листопада 2015. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/09/21/7038556/>.

22. Антикорупційного прокурора, що є умовою ПДВЛ, призначать на фіктивному конкурсі – експерт. *Європейська правда*. 21 вересня 2015.

- Прочитовано 5 листопада 2015. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/09/21/7038548/>.
23. European Union in Ukraine. 21 вересня 2015 р. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.facebook.com/EUDelegationUkraine/photos/a.145962402115063.26057.126879227356714/1000815646629730/?type=1&theater>.
24. ЄС чекає від Ради на "безвізовий день" і нагадує про проблеми з прокуратурою. *Європейська правда*. 7 жовтня 2015. Процитовано 5 листопада 2015. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/10/7/7039216/>.
25. Сергій Сидоренко (ЄвроПравда); Ірина Сушко (Європа без бар'єрів) (7 жовтня 2015). Що стоїть на перешкоді скасуванню віз з ЄС: блок антикорупції та безпеки. *Європейська правда*. Процитовано 5 листопада 2015. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/10/7/7039204/>.
26. Сергій Сидоренко (27 жовтня 2015). Віктор Шокін розпочав велику війну. Проти МЗС та безвізового режиму. *Європейська правда*. Процитовано 8 листопада 2015. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/10/27/7039965/>.
27. ЄС ВІДМОВИВ У ФІНАНСУВАННІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ, її створення відкладено. *Європейська правда*. 5 листопада 2015. Процитовано 5 листопада 2015. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/11/5/7040382/>.
28. Заяви Порошенка про виконання вимог ЄС "м'яко кажучи неправда" - експерт. *Українська правда*. 8 листопада 2015. Процитовано 8 листопада 2015. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/11/8/7087970/>.
29. Комітет з протидії корупції вимагає змінити четвірку Шокіна. *Українська правда*. 8 вересня 2015. Процитовано 8 листопада 2015. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/09/8/7080590/>.
30. Заява Представництва ЄС в Україні щодо створення антикорупційної прокуратури // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.facebook.com/EUDelegationUkraine/posts/1021683091209652>.
31. ЄС: ми дамо гроші на антикорупцію, та Київ має виконати вимоги експертів. *Європейська правда*. 8 листопада 2015. Процитовано 8 листопада 2015. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/11/8/7040486/>.

Розділ 5.

Національна поліція України та інші органи МВС України.

1. Завдання, повноваження та структура МВС України.
2. Національна поліція України, правова основа та принципи її діяльності.
3. Основні обов'язки та повноваження поліцейського. Види відповідальності поліцейських.
4. Поліцейські заходи. Порядок застосування поліцейських заходів примусу.
5. Інші органи МВС України.

1. Завдання, повноваження та структура МВС України.

Міністерство внутрішніх справ України (МВС України) — центральний орган виконавчої влади України, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

МВС України є головним (провідним) органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань формування і реалізації державної політики у сфері захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, ведення боротьби із злочинністю, охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, безпеки дорожнього руху, охорони та оборони особливо важливих державних об'єктів.

МВС у 1990–2016

Основний законодавчий акт, який чітко окреслив завдання та функції органів внутрішніх справ, — Закон України «Про міліцію» ухвалений 20 грудня 1990 року. Цю дату можна вважати точкою відліку в історії української міліції, з якої розпочався процес набуття органами внутрішніх справ України рис сучасного українського правоохоронного відомства.

Подальше урегулювання правового поле діяльності органів внутрішніх справ (ОВС) пов'язане з ухваленням Основного закону — Конституції України.

Протягом багатьох років керівники держави та Міністерства працювали над удосконаленням системи МВС і приведенням її до європейських та світових стандартів. Зокрема, на підставі прогнозу розвитку злочинності було реорганізовано окремі підрозділи, створено нові служби, а також багатопрофільну систему підготовки кадрів для органів внутрішніх справ. З метою демілітаризації системи МВС значну частину посад в апараті Міністерства та підрозділах на місцях заміщено цивільними фахівцями. Вжито низку організаційних та практичних заходів, спрямованих на оптимізацію завдань та функцій міліції, приведення їх до європейських та світових стандартів. Так, за період державної незалежності із підпорядкування МВС України було виведено податкову міліцію, кримінально-виконавчу систему, медичні витверезники, приймальники-розподільники для соціально неблагополучних дітей, підрозділи Державної пожежної охорони, що дало можливість зосередитися на основній функції — попередженні та розкритті

злочинів. Важливою складовою діяльності Міністерства внутрішніх справ України є співпраця з правоохоронними органами інших держав. З метою протистояння транснаціональній злочинності МВС активно вивчає зарубіжний досвід, налагоджує обмін оперативною та іншою інформацією, проводить спільні операції. Україна успішно інтегрується до системи Інтерполу, приєдналась до європейських конвенцій з питань кримінального судочинства. Працівники системи МВС України зарекомендували себе як високопрофесійні фахівці миротворчої діяльності у складі місій Організації Об'єднаних націй та ОБСЄ.

Реформа органів внутрішніх справ у 2015 році.

З огляду на численні скандали і факти корупції в системі МВС, в українському суспільстві після Революції гідності назріла думка про необхідність реформування органів правопорядку країни.

4 квітня 2015 року Кабінет міністрів розглянув та ухвалив 4 законопроекти щодо реформи МВС: «Про органи внутрішніх справ», «Про Національну поліцію», «Про сервісні послуги та сервісних центрах Міністерства внутрішніх справ України», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху».

2 липня 2015 Верховна Рада проголосувала в другому читанні та в цілому законопроект 2822 «Проект Закону про Національну поліцію». «За» проголосували 278 народних депутатів. Цей законопроект визначає правові засади організації та діяльності Національної поліції України, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в Національній поліції.

4 серпня Президент України Петро Порошенко підписав закон «Про національну поліцію», а вже 6 серпня закон був опублікований в парламентській газеті «Голос України». Закон набуває чинності через три місяці з дня, наступного після дня публікації, за винятком деяких положень. У частині про поліцейські підрозділи патрульної поліції в Києві цей закон набуває чинності з дня його публікації. У частині про поліцейські підрозділи в Одесі і Львові закон набуває чинності з 20 серпня 2015 року.

2 вересня 2015 Кабінет Міністрів України постановою створив центральний орган виконавчої влади - Національна поліція України, яка підпорядковується Міністерству внутрішніх справ України. Про це розповів Прем'єр-міністр України Арсеній Яценюк на засіданні Уряду, а також доручив Міністерству фінансів України невідкладно пропрацювати зміни до Закону України «Про державний бюджет» на поточний рік та проект закону 2016-го для забезпечення фінансування реформування правоохоронної системи, і, в першу чергу - створення Національної поліції.

Після створення Національної поліції, як окремого органу, Міністерство внутрішніх справ буде виконувати функцію політичного управління, політичної координації і в певній мірі господарського забезпечення цього органу. Тобто, МВС перетворюється з міністерства міліції в цивільний орган. Відбувається фактичне розділення Національної поліції і МВС.

16 вересня 2015 року прем'єр-міністр України Арсеній Яценюк заявив, що Кабмін прийняв рішення про ліквідацію всіх територіальних підрозділів МВС, і на їхньому місці будуть створені територіальні підрозділи Національної поліції.

7 листопада 2015 року набув чинності Закон України "Про Національну поліцію" і Положення про Національну поліцію, затверджене

Постановою КМУ 28 жовтня 2015 р. З цього дня міліція в Україні офіційно припинила своє існування.

2. Національна поліція України, правова основа та принципи її діяльності.

Національна поліція України — центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного порядку та громадської безпеки. Діяльність Національної поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ згідно із законом.

Поліція призначена для захисту життя, здоров'я, прав і свобод громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства; для протидії злочинності, охорони громадського порядку, власності та для забезпечення громадської безпеки. В межах своєї компетенції керівництво діяльністю поліції здійснюють Президент України безпосередньо або через Міністра внутрішніх справ, керівники територіальних органів Міністерства внутрішніх справ і керівники підрозділів поліції.

Навесні 2014 року серед експертів почалися розмови стосовно проведення реформ у силовому блоці. Після проведення виборів нової влади та формування складу законодавчих та виконавчих органів почався процес складних реформ, метою яких було викорінення корупції та беззаконня з судової та правоохоронної систем.

Для проведення якісних реформ владою прийнято рішення використати успішний досвід закордонних партнерів. Саме з цією метою Кабінет Міністрів України призначив Еку Згуладзе першим заступником міністра внутрішніх справ, що зіграло значну роль в створенні і розвитку української поліції [1]. Згуладзе була заступником міністра внутрішніх справ Грузії з 2005 до 2012 року в часи президента Міхеїла Саакашвілі й на цій посаді брала активну участь у радикальному реформуванні грузинських органів внутрішніх справ. Восени того ж року Міністр внутрішніх справ Арсен Аваков представив концепт майбутньої реформи Міністерства внутрішніх справ, в якій передбачалось створення Національної поліції як центрального органу виконавчої влади. Впродовж 2014—2015 років йшла активна робота над законом, який регулював би роботу поліції. Таких законів було підготовлено два, від президента та від уряду. Урядовий законопроект отримав назву «Про Національну поліцію», а його альтернатива підготовлена пропрезидентською більшістю «Про поліцію і поліцейську діяльність».

21 травня 2015 року Верховна Рада України підтримала в першому читанні законопроект № 2822 «Про Національну поліцію», за відповідне рішення

проголосували 284 народних депутатів при 226 мінімально необхідних [2], а 2 липня 2015 року проголосувала за законопроект в другому читанні, «За» проголосували 278 народних депутатів. 4 серпня 2015 Президент України підписав цей закон [3], а вже 6 серпня закон був опублікований в парламентській газеті «Голос України». Закон набув чинності через три місяці з дня, наступного після дня публікації, тобто 7 листопада 2015, окрім патрульної поліції Києва, для якої цей закон набув чинності в день його публікації, та патрульної поліції Одеси та Львова, для яких закон набув чинності 20 серпня 2015 [4]. До вступу у дію закону «Про національну поліцію» поліція працювала відповідно до старого закону «Про міліцію», а поліцейські вважалися працівниками міліції. Згодом Президент встановив 4 серпня, день коли він підписав закон «Про Національну поліцію», Днем Національної поліції України [5].

Паралельно з підготовкою нормативної бази для майбутніх реформ здійснювалися конкретні кроки в цьому напрямі. 19 січня 2015 року МВС України оголосило першу реформу в правоохоронних органах — реформу ДАІ. Про це на брифінгу оголосила заступник глави МВС Ека Згуладзе. Вона повідомила, що ДАІ буде повністю реорганізована, зі звільненням усіх співробітників, а натомість уже починається набір бажаючих у нову патрульну службу, в тому числі з числа співробітників ДАІ [6]. В наступні шість місяців ішов підбір нових кадрів та їх підготовка. У підготовці нових патрульних поліцейських активно допомагали західні партнери. США направили своїх інструкторів з Каліфорнії та Огайо, які провели практичні та теоретичні заняття з новими майбутніми поліцейськими [7].

Першим містом, у якому запрацювала патрульна поліція, став Київ. 4 липня 2015, на Софійській площі у Києві співробітники нової поліції склали присягу на вірність Україні. Начальник управління патрульної служби Києва Олександр Фацевич зачитав текст присяги. Після цього усі присутні на Софіївській площі виконали Гімн України. Президент України Петро Порошенко, який був присутній на заході, привітав патрульних й нагадав про відповідальність, покладену на них [8][9]. Майже місяць патрульна поліція Києва працювала в тестовому режимі і показала гарні результати своєї роботи [10].

Другим містом став Львів. 23 серпня 2015 року, на площі Ринок у Львові, склали присягу 400 співробітників патрульної поліції Львова. Текст присяги зачитав начальник управління патрульної служби Львова Юрій Золуля. Міністр внутрішніх справ України Арсен Аваков закликав львів'ян підтримати поліцейських. Серед тих, хто приймав присягу, була Ірина Кульчицька — невістка загиблого Героя України генерал-майора Національної гвардії Сергія Кульчицького [11]. Третім містом, де запрацювала патрульна поліція, стала Одеса. 25 серпня 2015 року, біля Пам'ятнику Дюку де Рішельє в Одесі, 400 працівників патрульної поліції склали присягу [12]. Четвертим містом стало місто Харків, де 26 вересня 2015 року на Майдані Свободи у Харкові 800 патрульних поліцейських склали присягу, 27 з яких пройшли службу в зоні АТО.

Після цього почали вводити патрульну поліцію в інших обласних центрах та великих містах: 29 листопада 2015 в Ужгороді та Мукачеві (247 патрульних поліцейських)[13], 6 грудня 2015 в Миколаєві (484 патрульні поліцейські)[14], 19 грудня 2015 в Луцьку (165 патрульних поліцейських)[15], 26 грудня 2015 в Хмельницькому (265 патрульних поліцейських)[16], 17 січня 2016 в Дніпрі (тоді ще Дніпропетровську) (950 патрульних поліцейських)[17], 31 січня 2016 в Івано-Франківську (208 патрульних поліцейських)[18], 3 лютого 2016 в Білій Церкві (140 патрульних поліцейських)[19], 8 лютого 2016 в Херсоні (302 патрульні поліцейські)[20], 19 лютого в Чернігові (211 патрульних поліцейських)[21], 22 лютого 2016 у Вінниці (255 патрульних поліцейських)[22], 27 лютого 2016 в Кременчузі (246 патрульних поліцейських)[23], 1 березня 2016 в Черкасах (256 патрульних поліцейських)[24], 5 березня 2016 в Полтаві (245 патрульних поліцейських)[25], 12 березня 2016 в Тернополі (209 патрульних поліцейських)[26], 22 березня 2016 в Житомирі (229 патрульних поліцейських)[27], 24 березня в Борисполі (172 патрульні поліцейські)[28], 25 березня в Чопі (10 патрульних поліцейських)[29], 27 березня у Чернівцях (342 патрульні поліцейські)[30], 16 квітня у Запоріжжі (509 патрульних поліцейських)[31]. 19 квітня в Рівному (193 патрульні поліцейські)[32] і в той же день розпочала роботу річкова патрульна поліція у м. Черкаси та прилеглих селах[33]. 28 квітня патрульна поліція розпочала роботу в Кропивницькому (тоді ще Кіровограді) (238 патрульних поліцейських)[34], 12 травня Сумах (251 поліцейський)[35], 14 травня — у Краматорську та Слов'янську (194 поліцейські)[36], 19 травня в Кривому Розі (474 поліцейські)[37], 22 травня в Северодонецьку, Лисичанську та Рубіжному (147 поліцейських)[38], 30 травня в Маріуполі (172 поліцейські)[39]. На цьому перший етап реформи поліції завершився.

3. Основні обов'язки та повноваження поліцейського. Види відповідальності поліцейських.

Завданнями Національної поліції є реалізація державної політики у сферах:

забезпечення громадської безпеки та публічного порядку; охорони та захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності;

надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або інших надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги (поліцейські послуги).

Національна поліція виконує свої завдання в межах повноважень і в спосіб, визначений Конституцією та законами України.

У своїй діяльності Національна поліція керується Конституцією України, міжнародними договорами України, Законом України «Про Національну поліцію» та іншими законами України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно-правовими актами.

Національна поліція як центральний орган виконавчої влади утворена Постановою КМ України від 2 вересня 2015 р. № 641[40].

Положення про Національну поліцію затверджене КМ України 28 жовтня 2015 року[41].

Поліцейський

Поліцейським є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції.

Поліцейський має службове посвідчення та жетон з індивідуальним особистим номером. Зразки та порядок видання службових посвідчень та особистих номерних жетонів затверджує Міністр внутрішніх справ України.

Відповідно до висновку доктора філологічних наук, професора Олександра Пономарева, правильним терміном в українській мові є поліціант, а не поліцейський, який є російським терміном[42].

Присяга працівника поліції

Особа, яка вступає на службу в поліції, складає Присягу на вірність Українському народові такого змісту: «Я, (прізвище, ім'я та по батькові), усвідомлюючи свою високу відповідальність, урочисто присягаю вірно служити Українському народові, дотримуватися Конституції та законів України, втілювати їх у життя, поважати та охороняти права і свободи людини, честь держави, з гідністю нести високе звання поліцейського та сумлінно виконувати свої службові обов'язки».

Порядок складання Присяги працівника поліції встановлює Міністерство внутрішніх справ України.

Новаційні процеси в Національній поліції України:

створення Національної поліції як центрального органу влади, який координує цивільний Міністр внутрішніх справ, ліквідацію Управлінь внутрішніх справ в областях та районах;

фаховий Начальник Національної поліції призначається Кабміном на контракт на 5 років;

створення Поліцейської комісії при Національній поліції, в якій 3/5 членів — правозахисники та інші цивільні особи;

призначення на посади в поліції через конкурс, який проводять Поліцейські комісії з використанням поліграфа;

призначення керівників поліції на контрактній основі на 5 років;

обов'язковість узгодження місцевими радами призначення керівників поліції громадської безпеки та дорожньої поліції, право їх зняття 2/3 голосів;

право сесій місцевих рад більшістю голосів зняти будь-якого працівника поліції громадської безпеки (патруль, дільничний) та дорожньої поліції;

реагування на заяви про порушення працівниками поліції.

Систему Національної поліції складають центральний орган управління Національною поліцією та територіальні органи Національної

поліції. До складу апарату центрального органу управління Національної поліції входять організаційно поєднані між собою структурні підрозділи, що забезпечують діяльність керівника Національної поліції, а також виконання покладених на Національну поліцію завдань.

Підрозділи:

Кримінальна поліція;
Патрульна поліція;
Органи досудового розслідування;
Поліція охорони;
Спеціальна поліція;
Поліція особливого призначення.

Крім того, у системі Національної поліції України можуть бути утворені науково-дослідні установи та установи забезпечення.

Кримінальна поліція

Забезпечує протидію злочинності, захист прав та свобод, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань (карний розшук, кіберполіція, Департамент боротьби з наркозлочинністю, Департамент захисту економіки тощо).

Кіберполіція

Кіберполіція — структурний підрозділ **Національної поліції України**, який діє у складі кримінальної поліції та спеціалізується на попередженні, виявленні, припиненні та розкритті кримінальних правопорушень, механізмів підготовки, вчинення або приховування яких, передбачає використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), телекомунікаційних та комп'ютерних інтернет-мереж і систем [43].

Департамент протидії наркозлочинності

Департамент протидії наркозлочинності — підрозділ кримінальної поліції, покликаний забезпечити ефективну боротьбу зі злочинами у сфері обігу наркотичних речовин та організувати роботу із попередження наркозалежності.

Департамент захисту економіки

Департамент захисту економіки Національної поліції України бере участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сфері боротьби із злочинністю, захисту економіки та об'єктів права власності.

Управління контролю за дотриманням прав людини

Важливу роль у забезпеченні прав людини у поліцейській діяльності відіграє Управління контролю за дотриманням прав людини. Оскільки до функцій Національної поліції також входить затримання та утримання у спеціалізованих установах осіб, підозрюваних у вчиненні кримінальних правопорушень та підданих адміністративному арешту, існують ризики

порушення основоположних прав людини (катування, жорстокого, нелюдського ставлення або такого, що принижує гідність).

Департамент внутрішньої безпеки Національної поліції
Департамент внутрішньої безпеки Національної поліції України є міжрегіональним територіальним органом у складі кримінальної поліції Національної поліції України та згідно із законодавством України здійснює оперативно-розшукову діяльність[44].

Патрульна поліція

Патрульна поліція — підрозділ Національної поліції, який цілодобово патрулює міста України, забезпечує громадський порядок та безпеку, першим реагує на повідомлення про правопорушення і надзвичайні події, надає поліцейські послуги, первинну медичну та невідкладну допомогу громадянам, забезпечує безпеку дорожнього руху, розглядає справи про адміністративні правопорушення і застосовує засоби адміністративного впливу до правопорушників, організовує заходи безпеки на місці ДТП, оформлення необхідних документів [45].

У її складі діють *піші, автомобільні та мотопатрулі, а також кінний патруль для паркових зон, і річковий патруль.*

Патрулювання вулиць у містах здійснюють піші патрулі, а також на спеціально обладнаних автомобілях[46] та мотоциклах, які оснащені сучасними засобами зв'язку та підключені до електронних баз, що дозволяє своєчасно зв'язатися з поліцейським управлінням і отримувати оперативну інформацію. Патрулювання паркових зон здійснює кінний патруль. А за безпекою на воді слідкує річковий патруль.

До їхніх обов'язків належить надання інформації пішоходам та водіям транспортних засобів, перевірка і фіксація будь-яких порушень законодавства, виписування штрафів. Поліцейські зобов'язані оперативно реагувати на правопорушення, виїжджати на місце подій і ретельно вивчати скарги громадян. Стосується це також побутових правопорушень (зокрема домашнього насильства); невідкладної допомоги потерпілим від суспільно небезпечних діянь, нещасних випадків з особами з обмеженими фізичними можливостями. Окрім прямих обов'язків, патрульні поліцейські повинні вміти надавати першу медичну допомогу та консультувати громадян.

Кожен патрульний має нагрудну камеру та планшет, через який по базі даних він відразу на місці може дізнатися всю потрібну інформацію про водія-порушника. У базі вони позначені для зручності за кольорами: зелений колір — це значить у водія немає проблем, жовтий — не сплачено штраф, червоний — машина в розшуку, або є серйозні порушення. Також через планшет патрульний заповнює протоколи за шаблоном: досить вказати номер статті та прізвище з ім'ям водія, а все інше заповнюється автоматично. Таким чином, процес швидкий і не затягується — на все йде п'ять хвилин. Після цього порушник отримує електронний протокол та квитанцію або при бажанні зможе розплатитися банківською карткою на місці[47].

Органи досудового розслідування

Органами досудового розслідування є Головне слідче управління Національної поліції, слідчі управління головних управлінь Національної поліції в місті Києві, областях, Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, слідчі відділи (відділення) територіальних органів поліції.

На органи досудового розслідування покладаються такі завдання, як збирання, оцінка, перевірка та використання доказів з метою попередження, запобігання кримінальним правопорушенням та розслідування кримінальних проваджень, установлення об'єктивної істини, забезпечення правильного застосування закону [48].

Поліція охорони

Поліція охорони — єдина державна структура, яка надає повний комплекс послуг з охорони об'єктів усіх форм власності та забезпечення особистої безпеки громадян.

Спеціальна поліція

- Для забезпечення громадського порядку на об'єктах і територіях, які мають особливе значення або постраждали від стихійного лиха, екологічного забруднення, катастрофи, Міністерством внутрішніх справ України з дозволу Кабінету Міністрів України можуть створюватись спеціальні підрозділи поліції.
- Станом на 14 лютого 2016 року в Україні діє 22 спеціальних підрозділів поліції, які необхідні на перехідний період в країні для виконання поліцейських функцій, характерних для зони військового конфлікту.

Поліція особливого призначення

КОРД (Корпус Оперативно-Рантрової Дії) — підрозділ Національної поліції для вирішення надзвичайних ситуацій, рівень яких є настільки високим і складним, що може перевищити можливості сил оперативного реагування чи оперативно-розшукових підрозділів [49].

4. Поліцейські заходи. Порядок застосування поліцейських заходів примусу.

Заходи примусу, що застосовує Національна поліція України:

Поліція під час виконання функцій, передбачених законом, уповноважена застосовувати:

- психологічний або фізичний вплив (сила);
- застосування спеціальних засобів;
- застосування вогнепальної зброї.

Для виконання своїх повноважень поліцейські можуть використовувати такі спеціальні засоби:

- гумові та пластикові кийки;
- електрошокові пристрої контактної та контактано-дистанційної дії;

засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо);
засоби, споряджені речовинами сльозогінної та подразнюючої дії;
засоби примусової зупинки транспорту;
спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби;
службові собаки та службові коні;

- Кінна поліція в Києві
пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії;
засоби акустичного та мікрохвильового впливу;
пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень;
пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії;
засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами;
водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби.

• Поліції заборонено застосовувати заходи примусу, не передбачені законом.

Не є заходом примусу використання поліцейським засобу індивідуального захисту (шолому, бронежилету).

- День Національної поліції України - свято в Україні, яке відзначати щорічно 4 липня - у день підписання Президентом України Закону України «Про Національну поліцію»[50]

•

Символіка Національної поліції України:

- Емблема та прапор Національної поліції України є офіційними відмітними символами Національної поліції України, що вказують на належність до Національної поліції України.

- **Емблемою Національної поліції України** є срібна (біла) восьмикутна промениста зірка, у центрі якої розміщено зображення малого Державного Герба України.

- **Прапором Національної поліції України** є прямокутне полотнище темно-синього кольору зі співвідношенням ширини до довжини 2х3, у центрі якого розміщено емблему Національної поліції України. Висота емблеми становить 7/9 ширини полотнища.

- Обидві сторони полотнища ідентичні.

- Древяно прапора дерев'яне, чорного кольору. Верхівка дрівка стрілоподібна з білого металу, в якій розміщено рельєфне зображення емблеми Національної поліції України.

Зображення Знака Княжої Держави Володимира Великого (тризуба) на емблемі Національної поліції України золотистого кольору, щит малого Державного Герба України покритий емаллю синього кольору.

5. Інші органи МВС України.

Основні завдання МВС України

Основними завданнями Міністерства внутрішніх справ України є::

- вирішення питань щодо державного управління у сфері внутрішніх справ;
- забезпечення нормативно-правового регулювання діяльності органів внутрішніх справ;
- організація взаємодії та визначення пріоритетів діяльності органів внутрішніх справ;
- інформування та надання роз'яснень щодо реалізації державної політики у сфері внутрішніх справ;
- узагальнення практики застосування законодавства у сфері внутрішніх справ, розроблення пропозицій щодо його вдосконалення та внесення їх у встановленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України;
- забезпечення здійснення соціального діалогу у сфері внутрішніх справ;

Функції МВС України

МВС України відповідно до покладених на нього завдань:

- забезпечує реалізацію державної політики щодо боротьби із злочинністю;
- визначає основні напрями діяльності підпорядкованих йому органів, підрозділів, установ та ефективні засоби і методи виконання покладених на них завдань;
- організовує роботу органів внутрішніх справ, пов'язану з охороною громадського порядку, запобіганням адміністративним правопорушенням, їх припиненням та забезпеченням провадження у справах про ці правопорушення, розгляд яких законом покладено на ці органи;
- організовує здійснення органами внутрішніх справ профілактичних і оперативно-розшукових заходів щодо запобігання злочинам, їх виявлення, припинення і розкриття, провадження дізнання і попереднього (досудового) слідства у справах про злочини, розслідування яких законом покладено на ці органи;
- здійснює у випадках, передбачених законодавством України, спеціальні заходи щодо забезпечення безпеки працівників суду, органів прокуратури, внутрішніх справ, митних органів, органів державної податкової служби, державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони, Антимонопольного комітету України, їх близьких родичів, а також осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві;
- виявляє, розкриває і розслідує злочини, що мають міжрегіональний і міжнародний характер, веде боротьбу з організованою злочинністю, наркобізнесом і злочинами у сфері економіки;
- забезпечує профілактику правопорушень, вносить центральним і місцевим органам виконавчої влади, підприємствам, установам і організаціям подання щодо усунення причин і умов, які сприяють вчиненню правопорушень, організовує проведення серед населення

роз'яснювальної роботи з питань охорони громадського порядку і боротьби із злочинністю;

бере участь у наукових, кримінологічних і соціологічних дослідженнях, розробленні на основі їх результатів державних програм боротьби із злочинністю і охорони громадського порядку;

вживає разом з іншими державними органами заходів щодо запобігання дитячій безпритульності та правопорушенням серед неповнолітніх;

організовує і проводить розшук громадян у випадках, передбачених законодавством України та міжнародними договорами;

організовує інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів внутрішніх справ, формує центральні довідково-інформаційні фонди, веде оперативно-пошуковий та криміналістичний облік, у межах своїх повноважень складає державну статистичну звітність;

організовує проведення усіх видів експертизи у кримінальних справах та криміналістичних досліджень за матеріалами оперативно-розшукової діяльності, забезпечує в установленому порядку участь спеціалістів експертної служби у слідчих діях, організовує проведення на договірних засадах відповідних видів експертизи і досліджень на замовлення фізичних і юридичних осіб;

бере участь у ресоціалізації осіб, які звільнилися з місць позбавлення волі;

забезпечує функціонування дозвільної системи, здійснює контроль за придбанням, зберіганням, носінням і перевезенням зброї, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів і речовин, щодо зберігання і використання яких встановлено спеціальні правила, за відкриттям і функціонуванням об'єктів, де вони використовуються;

організовує роботу Державної автомобільної інспекції, забезпечує реєстрацію та облік автотранспортних засобів, разом з іншими державними органами вживає заходів до забезпечення безпеки дорожнього руху; контролює проведення іншими центральними органами виконавчої влади і транспортними організаціями роботи, спрямованої на запобігання дорожньо-транспортним пригодам;

організовує на договірних засадах охорону майна всіх форм власності, охороняє та обороняє особливо важливі державні об'єкти, разом із заінтересованими державними органами проводить роботу для підвищення надійності охорони цих об'єктів;

забезпечує охорону дипломатичних представництв і консульських установ іноземних держав на території України;

здійснює контроль за додержанням громадянами паспортних правил, правил в'їзду, виїзду, перебування в Україні і транзитного проїзду через її територію іноземців та осіб без громадянства;

організовує здійснення заходів щодо рятування людей, охорони їх безпеки, забезпечення громадського порядку, збереження майна в разі стихійного лиха, аварій, пожеж, катастроф та щодо ліквідації їх наслідків;

забезпечує участь органів внутрішніх справ у межах їх повноважень у здійсненні заходів щодо охорони довкілля;

забезпечує високу бойову і мобілізаційну готовність органів внутрішніх справ та внутрішніх військ, бере відповідно до законодавства участь у забезпеченні режиму воєнного або надзвичайного стану в разі його введення на території України або в окремих її місцевостях;

бере участь у розробленні проектів міжнародних договорів України з питань боротьби із злочинністю, забезпечує в межах своїх повноважень виконання укладених міжнародних договорів України, відповідно до законодавства укладає з відповідними органами іноземних держав угоди про співробітництво у сфері боротьби із злочинністю та з інших питань, що належать до його компетенції;

вживає заходів щодо реалізації галузевого співробітництва України з Європейським Союзом, у межах своїх повноважень забезпечує виконання Українською стороною зобов'язань за Угодою про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом, іншими міжнародними договорами України, адаптацію законодавства України до законодавства Європейського Союзу, здійснює інші заходи щодо інтеграції України до Європейського Союзу;

розробляє і організовує виконання програм кадрового забезпечення органів внутрішніх справ та внутрішніх військ, вживає заходів до додержання дисципліни і законності в їх діяльності; організовує роботу навчальних закладів, наукових установ, що належать до сфери його управління;

вживає відповідно до законодавства заходів щодо забезпечення правового і соціального захисту осіб рядового і начальницького складу та працівників органів внутрішніх справ, військовослужбовців та працівників внутрішніх військ, пенсіонерів із числа військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, членів їхніх сімей, розробляє пропозиції з цих питань і вносить їх на розгляд відповідних органів;

виконує відповідно до законодавства України функції з управління об'єктами державної власності;

організовує в установленому порядку матеріально-технічне забезпечення діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ, установ і організацій, що належать до сфери його управління, внутрішніх військ, контролює правильність використання ними матеріально-технічних ресурсів і коштів;

організовує в системі МВС України роботу з питань фінансування, праці, заробітної плати, економічного прогнозування, бухгалтерського обліку і звітності, контрольно-ревізійної діяльності;

вносить відповідним органам виконавчої влади пропозиції щодо будівництва об'єктів адміністративного, виробничого, соціально-побутового, військового призначення та житла для забезпечення діяльності його системи, здійснює контроль за цим будівництвом;

бере участь у формуванні науково-технічної політики у сфері діяльності органів внутрішніх справ; організовує і координує впровадження в практику досягнень науки і передового досвіду, забезпечує розроблення озброєнь, спеціальних, технічних і криміналістичних засобів для органів внутрішніх справ та внутрішніх військ;
організовує і забезпечує функціонування відомчої мережі зв'язку;
забезпечує у випадках, передбачених законодавством, ліцензування окремих видів господарської діяльності;
організовує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів у навчальних закладах та наукових установах, що належать до сфери його управління;
організовує діяльність закладів охорони здоров'я, що належать до сфери його управління;
забезпечує реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, контроль за її збереженням у центральному апараті Міністерства, в органах внутрішніх справ і внутрішніх військах;
виконує інші функції, що випливають з покладених на нього завдань.

Права МВС України

МВС України має право:

представляти Кабінет Міністрів України за його дорученням у міжнародних організаціях та під час укладання міжнародних договорів;
одержувати в установленому законодавством порядку від центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на нього завдань;
залучати спеціалістів центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій (за погодженням з їхніми керівниками) для розгляду питань, що належать до його компетенції;
перевіряти додержання центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями та громадянами правил безпеки дорожнього руху, дозвільної системи;
скликати в установленому порядку наради з питань, що належать до його компетенції;
займатися відповідно до законодавства господарською діяльністю.

До системи органів внутрішніх справ входять:

Міністерство внутрішніх справ України;

Національна поліція України;

Державна прикордонна служба України;

Державна служба України з надзвичайних ситуацій;

Державна міграційна служба України;

Національна гвардія України.

До загальної структури Міністерства внутрішніх справ України входять:

апарат Міністерства внутрішніх справ України;

Керівництво;

Патронатна служба;

Департамент організаційно-апаратної роботи;

Департамент формування політики щодо підконтрольних Міністрові органів влади та моніторингу;

Департамент аналітичної роботи та організації управління;

Департамент інформаційних технологій;

Департамент комунікації;

Департамент юридичного забезпечення;

Департамент внутрішнього аудиту;

Департамент міжнародного співробітництва та європейської інтеграції;

Департамент фінансово-облікової політики;

Департамент персоналу, організації освітньої та наукової діяльності;

Департамент з питань режиму та службової діяльності;

Департамент державного майна та ресурсів;

Управління у справах учасників антитерористичної операції;

Управління запобігання корупції та проведення люстрації;

Управління охорони здоров'я та реабілітації;

Управління ліцензування;

Відділ мобілізаційної роботи та організації бронювання;

Відділ з реформування органів внутрішніх справ;

Головний центр з надання сервісних послуг та центри з надання сервісних послуг як територіальні органи Міністерства внутрішніх справ;

Навчальні заклади та науково-дослідні установи;

Заклади охорони здоров'я, підприємства, установи та організації, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України.

- **Навчальні заклади**

Національна академія внутрішніх справ;

Харківський національний університет внутрішніх справ;

Національна академія Національної гвардії України;

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ;

Львівський державний університет внутрішніх справ;

Одеський державний університет внутрішніх справ.

Джерела до Розділу 5

1. Згуладзе призначена першим заступником міністра внутрішніх справ. 14:02, 17 грудня 2014 УНІАН: // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.unian.ua/politics/1022788-zguladze-priznachena-pershim-zastupnikom-ministra-vnutrishnih-sprav.html>

2. Рада прийняла за основу закон про національну поліцію Новини > Політика 21.05.2015. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/rada-prinyala-osnovu-zakon-natsionalnoy-politsii-1432198428.html>
3. Президент підписав Закон України «Про національну поліцію». 4 серпня 2015 року - 17:42 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/videos/prezident-pidpisav-zakon-ukrayini-pro-natsionalnu-politsiyu-119>.
4. Закон про національну поліцію опублікували в офіційній пресі. 06 Серпень 2015, 11:48. Новини. Політика. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/27173648.html>.
5. Про День Національної поліції України. Указ Президента України №693/2015 від 9 грудня 2015 року. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/693/2015>
6. МВС України оголосило про початок реформи ДАІ. Еспресо ТВ. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://espreso.tv/news/2015/01/19/mvs_ukrayiny_oholosylo_pro_pochatok_reformy_dai.
7. Американці завершили тренувати інструкторів нової поліції. Львівський портал. 04 Червня 2015, 15:12. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://portal.lviv.ua/news/2015/06/04/amerikantsi-zavershili-trenovali-instruktoriv-povoyi-politsiyi>.
8. Нові патрульні склали урочисту присягу в Києві. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://espreso.tv/news/2015/07/04/novi_patrulni_pid_naglyadom_prezydenta_poroshenka_sklaly_urochystu_prysyagu_v_kyuevi
9. Як складала присягу патрульна поліція (фотогалерея). 04 Липень 2015, 15:10. Крим. Реалії. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://ua.krymr.com/a/27109875.html>
10. Результати роботи поліції за перший місяць роботи у серії інфографік. 13:22, 3 серпня 2015 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://24tv.ua/rezultati_roboti_politsiyi_za_pershyy_misyats_roboti_u_seriyi_infografik_n598984.
11. Нові патрульні поліцейські Львова присягнули на вірність українському народу. 12:24, 23.08.2015 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.032.ua/news/934975>.
12. В Одесі патрульна поліція склала присягу. 25 Серпень 2015, 15:46 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/27208061.html>.
13. 247 патрульних поліцейських Ужгорода і Мукачева офіційно стали до служби. 29 листопада 2015 року // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakarpattia.net.ua/News/148399-247-patruynykh-politseiskykh-Uzhhoroda-i-Mukacheva-ofitsiino-prystupyly-do-sluzhby-FOTO>.

14. У Миколаєві 484 патрульних присягнули на вірність Україні. 6 грудня 2015 року // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ipress.ua/news/u_mykolaievi_484_patrulnyh_prysyagnuly_na_virnist_ukraini_147402.html.
15. 165 патрульних поліцейських Луцька склали Присягу на вірність Українському народу (ФОТОРЕПОРТАЖ, ВІДЕО). 19.12.2015 23:47 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://narodnarada.info/news/165-patrulnih-policeyskih-lucka-sklali-165-patrulnih-policeyskih-lucka-sklali_2690-news-3467.html.
16. Наш репортаж: Хмельницький. Поліція. Присяга. 26 Грудня, 2015 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://ye.ua/news/news_23101.html.
17. У Дніпропетровську 950 патрульних поліцейських присягнули на вірність Українському народу (ФОТОРЕПОРТАЖ). 17.01.2016 13:02 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://mvs.gov.ua/ua/news/427_U_Dnipropetrovsku_950_patrulnih_policeyskih_prysyagnuli_na_virnist_Ukrainskomu_narodu_FOTOREPORTAZH.htm.
18. З вірою і надією на чесність: нова патрульна поліція Івано-Франківська прийняла присягу (ФОТО+ВІДЕО ОНОВЛЕНО). 31 січня, 2016 12:02 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.galka.if.ua/z-viroyu-i-nadiyeu-na-chesnist-nova-patrulna-politsiya-ivano-frankivska-priynyala-prisyagu-foto-video/>
19. Перше патрулювання білоцерківських копів. 04 лютого 2016, 01:09 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ntn.ua/uk/products/programs/svidok/news/2016/02/04/18519>
20. Патрульна поліція Херсона складала присягу. 8 лютого, 2016 13:21 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/157966>.
21. Нові патрульні Чернігова склали Присягу на вірність українському народові (ФОТО, ВІДЕО). 19.02.2016 15:00. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://mvs.gov.ua/ua/news/667_Novi_patrulni_CHernigova_sklali_Prysyagu_na_virnist_ukrainskomu_narodovi_FOTO_VIDEO.htm.
22. Патрульна поліція стартувала у Вінниці. Українська правда. Понеділок, 22 лютого 2016, 13:07 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/02/22/7099884/>.
23. У Кременчуці працюватимуть 246 нових патрульних – Арсен Аваков (ФОТО). 27.02.2016 14:09 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://mvs.gov.ua/ua/news/727_U_Kremenchuci_pracyuvatimut_246_novih_patrulnih_Arsen_Avakov_FOTO_.htm.
24. «Вірю, хлопці з патрульної поліції Черкас не підведуть!» - Арсен Аваков (ФОТО, ВІДЕО). 01.03.2016 13:34 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://mvs.gov.ua/ua/news/736_Viryu_hlopci_z_patrulnoi_policii_CHerkas_ne_pidvedut_Arsen_Avakov_FOTO_VIDEO.htm.
25. У Полтаві складала присягу нова патрульна поліція. 5 березня 2016, 11:59 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://ukr.lb.ua/society/2016/03/05/329606_poltavi_sklala_prysyagu_nova.html.

26. 209 патрульних поліцейських прийняли присягу в Тернополі. 12.03.16 14:39 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://sensor.net.ua/video_news/378759/209_patrulnyh_politseyiskih_prinyali_prisyagu_v_ternopole_video.
27. Патрульна поліція Житомира приступила до роботи. РБК Україна. Новини. Суспільство. 22.03.2016 - 13:37 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/patrulnaya-politsiya-zhitomira-pristupila-1458646591.html>.
28. Ідеальна поліція має складатися з людей, готових віддати життя за Батьківщину - Арсен Аваков (ФОТО, ВІДЕО). 24.03.2016 | 11:45. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1861681>.
29. Патрульна поліція запрацювала у Чопі. Новое время. 25 Березня, 2016, 12:12 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://nv.ua/ukr/ukraine/events/patrulna-politsija-zapratsjuvala-u-chopi-105670.html>.
30. Патрульні поліцейські Чернівців присягнули на вірність Українському народу (ФОТО, ВІДЕО). 27.03.2016 | 14:22. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1864546>.
31. У Запоріжжі почала роботу нова поліція. Українська правда. Субота, 16 квітня 2016, 13:02 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/04/16/7105726/>.
32. Нова патрульна поліція з'явилася в Рівному. Новое время. 19 Квітня, 2016, 11:55. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://nv.ua/ukr/ukraine/events/nova-patrulna-politsija-z-javilasja-v-rivnomu-111233.html>.
33. У Черкаській області з'явилася річкова патрульна поліція. Українська правда. П'ятниця, 22 квітня 2016, 22:32. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/04/22/7106467/>.
34. У Кіровограді розпочала роботу патрульна поліція. РБК - Україна. Новини. Політика. 28.04.2016-14:49 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/kirovograd-nachala-rabotu-patrulnaya-politsiya-1461844208.html>.
35. У Сумах склала присягу патрульна поліція. 12.05.2016 13:06. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.5.ua/polityka/u-sumakh-sklala-prysyahu-patrulna-politsiia-113876.html>.
36. У Краматорську та Слов'янську стартувала нова поліція. ТСН Україна. 14 травня 2016, 15:45 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://tsn.ua/ukrayina/u-kramatorsku-ta-slov-yansku-startovala-nova-policiya-648358.html>.
37. Нова патрульна поліція вийшла на вулиці Кривого Рогу. Еспресо ТВ. 19 травня, 2016, 13:47 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://espresso.tv/news/2016/05/19/nova_patrulna_policiya_vyuishla_na_vulyci_kryvo_go_rogu.
38. Патрульна поліція Северодонецька, Лисичанська та Рубіжного приступила до роботи. РБК - України. Новини. Політика 22.05.2016 - 13:11 // [Електронний

ресурс]. - Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/patrulnaya-politsiya-severodonetska-lisichanska-1463911899.html>.

39. У Маріуполі склали присягу патрульні поліцейські. Українська правда. Понеділок, 30 травня 2016, 11:41. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/05/30/7110131/>.

40. Про утворення Національної поліції України. Постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2015 № **641** // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/641-2015-%D0%BF>.

41. Про затвердження Положення про Національну поліцію. Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 28.10.2015 № **877** // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF>.

42. Блог професора Пономарева: поліцейський проти поліціанта. ВВС Україна. 6 березня 2015 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/blogs/2015/03/150316_ponomariv_blog_50_ko.

43. До кіберполіції наберуть 400 співробітників – Арсен Аваков. СНІП. 15.10.2015, четвер | 17:52 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://snip.net.ua/20151015/do-kiberpolitsiyi-naberut-400-spivrobotnykiv-arsen-avakov/>.

44. Проект «Положення про Департамент внутрішньої безпеки Національної поліції України». // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://police-reform.org/library/proekt_polozhennya_pro_departament_vnutrishnoyi_bezpeki_nacionalnoyi_politsiyi_ukra.

45. Аваков розповів, скільки поліцейських буде в Україні до кінця року. 5 UA/Перший український інформаційний. 21.09.2015 15:58 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.5.ua/natsionalna-politsiia/avakov-ozvuchyv-skilky-politseyskykh-bude-v-ukraini-do-kintsia-2015-roku-93655.html>.

46. Українці обрали найкращий дизайн нових патрульних авто, - МВС. Еспресо ТВ. 30 березня, 2015, 21:35 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://espreso.tv/news/2015/03/30/ukrayinci_obraley_naykraschyy_dyzayn_novykh_patrulnykh_avto___mvs.

47. Как в Нью-Йорке: Эка Згуладзе рассказала об оснащении и форме новых киевских полицейских. Vgorode.UA. Новости Киева - Люди города. 24 марта 2015, 07:55 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://kiev.vgorode.ua/news/luidy_horoda/255032-kak-v-nui-yorke-eka-zghuladze-rasskazala-ob-osnaschenyy-u-forme-novykh-polytseyskykh.

48. Діяльність органів досудового розслідування поліції збираються вдосконалити. Українське право. 11.01.2016 / 14:00 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ukrainepravo.com/news/ukraine/d-yaln-st-organ-v-dosudovogo-rozsl-duvannya-pol-ts-zbirayutsya-vdoskonaliti/>.

49. КОРД (поліція особливого призначення). // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/#cite_note-2/.

50. Про Національну поліцію. Закон України; від 02.07.2015 № **580-VIII** // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст. 379.

Розділ 6.

Органи досудового розслідування в Україні.

- 1. Характеристика завдань досудового розслідування.*
- 2. Органи досудового розслідування в Україні, їх система і компетенція.*
- 3. Загальні положення досудового розслідування.*

1. Характеристика завдань досудового розслідування.

Досудове розслідування — діяльність компетентних правоохоронних органів, що полягає у збиранні, дослідженні, оцінці, перевірці та використанні доказів з метою попередження, запобігання та розкриття злочинів, встановлення об'єктивної істини, забезпечення правильного застосування закону, та закінчується винесенням правозастосовного акту за її наслідками.

Кримінальний процесуальний кодекс України визначає досудове розслідування як стадію кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності [1].

Відомості досудового розслідування можна розголошувати лише з дозволу слідчого або прокурора і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим.

Дізнання та досудове слідство є формами досудового розслідування.

2. Органи досудового розслідування в Україні, їх система і компетенція.

Правила підслідності визначають, слідчі якого органу здійснюють досудове розслідування у тих чи інших кримінальних справах. Крім поліції, в різних державах це можуть бути податкові, митні, екологічні, антикорупційні органи, прокуратура, спецслужби, органи нагляду в інформаційній галузі, збройні сили (щодо військових злочинів).

В Україні досудове розслідування здійснюють:

- слідчі органів Національної поліції;
- слідчі органів безпеки;
- слідчі органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;
- слідчі органів Державного бюро розслідувань;
- слідчі органів Державної кримінально-виконавчої служби України;
- детективи Національного антикорупційного бюро України [2].

Досудове розслідування повинно бути закінчено протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину.

Строк досудового розслідування може бути продовжений, але не довше ніж до закінчення:

- 8 -шести місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості;
- 9 -дванадцяти місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину[3].

Основним змістовним наповненням досудового розслідування є проведення слідчих дій, тобто дій, спрямованих на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Слідчі дії розподіляються на *гласні* та *негласні*.

У цій стадії особі повідомляється про підозру у вчиненні кримінального правопорушення і надається право мати захисника та захищатись самому всіма передбаченими законом засобами. До підозрюваного можуть застосовуватись запобіжні заходи - застава, взяття під варту й інші. Прокурор та слідчий суддя здійснюють нагляд за додержанням законності в діяльності органів досудового розслідування, санкціонують окремі рішення слідчого.

Слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

3. Загальні положення досудового розслідування.

Порядок проведення слідчих дій закріплено Кримінальним процесуальним кодексом України (глави 20, 21 Розділу III), Інструкцією про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні[4].

Підставами для проведення слідчої (розшукової) дії є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети.

Слідчі дії проводяться слідчими органів досудового розслідування . У слідчих діях також беруть участь прокурор, слідчий суддя, підозрюваний, обвинувачений, захисник, потерпілий — у межах їх прав і повноважень, визначених КПК.

Слідчі дії фіксуються протоколом, фото-, відеозйомкою, та в інший спосіб.

Існує декілька класифікацій слідчих дій — як вироблених наукою кримінального процесу (доктринальних), так і передбачених законом (легальних).

Залежно від джерел отриманої інформації слідчі дії поділяються на:

- а)** спрямовані на отримання інформації від людей (*допит, пред'явлення для впізнання та деякі інші*);
- б)** спрямовані на отримання інформації від матеріальних об'єктів (*огляд, обшук, експертиза та подібні*);

в) спрямовані на отримання інформації як від матеріальних об'єктів, так і від людей (*слідчий експеримент*).

За особливостями процесуальної форми провадження слідчі дії можуть бути поділені на такі, які провадяться:

1) за постановою слідчого, прокурора або без неї (*допит*);

2) з санкції слідчого судді (*обшук житла*) і без такої;

3) за участю двох незаінтересованих осіб (понятих) (*пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання*) і без них;

4) з обов'язковою участю фахівця (*допит малолітнього*) і без його участі або за його участю на розсуд слідчого;

5) особою однієї статі з іншими учасниками (*освідування*) та будь-якими особами, що провадять розслідування в передбаченому порядку.

Слідчі дії за послідовністю проведення можуть бути поділені на:

А) Первинні і повторні. Наприклад, *первинна і повторна експертиза*.

Повторну експертизу проводять у разі необґрунтованості висновку експерта, якщо є сумніви у його правильності.

Б) Невідкладні та інші. *Огляд місцевості (місця події)*, наприклад, завжди має характер невідкладної слідчої дії, а *слідчий експеримент*, навпаки, проводиться в певний, визначений слідчим час, або ж не проводиться взагалі. Невідкладність проведення певної слідчої дії може виявитися не тільки на початку розслідування, а й у ході подальшого його провадження. Наприклад, достатні підстави для проведення обшуку на квартирі знайомої обвинуваченого виникли лише після допиту одного з співучасників злочину;

В) Основні та додаткові. Наприклад, після відтворення обстановки й обставин події злочину може виникнути потреба в проведенні додаткового допиту потерпілого, обвинуваченого чи проведенні додаткової експертизи.

Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає дві широкі групи слідчих дій:

1) *традиційні слідчі дії*: огляд (стаття 237), включаючи огляд трупа (ст. 238), огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією (ст. 239); допит, у тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб, який раніше йменувався очною ставкою (статті 224–226); пред'явлення для впізнання (стаття 228–231), обшук (стаття 233–236), слідчий експеримент (стаття 240), освідування (стаття 241), отримання зразків для експертного дослідження (стаття 245), провадження експертизи (стаття 241–244);

2) *негласні слідчі (розшукові) дії*: аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з електронних інформаційних систем і т. д.

Негласні слідчі (розшукові) дії, як визначено в ст. 246 КПК України, – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених законом.

Система негласних слідчих (розшукових) дій складається з двох блоків.

До *першого блоку* належать слідчі дії, які пов'язані з *втручанням у приватне спілкування*:

1) аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260);

- 2) арешт, огляд та виїмка кореспонденції (ст. 261–262);
- 3) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263);
- 4) зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264).

До другого блоку негласних (слідчих) належать інші негласні слідчі (розшукові) дії:

- 1) обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267);
- 2) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268);
- 3) спостереження за особою, місцем або річчю (ст. 269);
- 4) аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270);
- 5) моніторинг банківських рахунків (ст. 269-1);
- 6) контроль за вчиненням злочину (ст. 271);
- 7) виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272);
- 8) негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження.

У той же час контроль за вчиненням злочину включає в себе ще одну підсистему негласних слідчих (розшукових), які до цього регулювались як оперативно-розшукові заходи і комбінації. Так, відповідно до ст. 271 КПК України: «Контроль за вчиненням злочину може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин, та проводиться в таких формах:

- 1) контрольована поставка;
- 2) контрольована та оперативна закупка;
- 3) спеціальний слідчий експеримент;
- 4) імітування обстановки злочину [5].

Гласні слідчі дії

Допит

Допит свідка

Допит потерпілого

Допит підозрюваного

Допит обвинуваченого.

Окремі види допиту проводяться з особливостями, передбаченими КПК:

Допит малолітньої особи [6].

Допит неповнолітньої особи [7].

Допит не може продовжуватися без перерви понад дві години, а в цілому — понад вісім годин на день.

Пред'явлення для впізнання

Пред'явлення особи для впізнання

Пред'явлення речей для впізнання

Пред'явлення трупа для впізнання

Обшук

Обшук житла особи

Під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення. Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом.

Обшук іншого володіння особи

Під іншим володінням особи розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи.

Обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді.

Огляд

Огляд місцевості

Огляд приміщення

Огляд речей

Огляд документів

Огляд трупа

Огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією

Огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами, передбаченими для обшуку житла.

Ексгумація трупа здійснюється за постановою прокурора.

Слідчий експеримент

Слідчий експеримент проводиться шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань.

Освідування особи

На відміну від огляду місця події, об'єктом освідування є жива людина. Освідування проводиться для виявлення на тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет у тому разі, якщо не потрібно проводити судово-медичну експертизу.

Освідування підозрюваного

Освідування свідка

Освідування потерпілого.

Освідування здійснюється на підставі постанови прокурора та, за необхідності, за участю судово-медичного експерта або лікаря. Освідування, яке супроводжується оголенням освідуваної особи, здійснюється особами тієї ж статі, за винятком його проведення лікарем і за згодою особи, яка освідується. При освідуванні не допускаються дії, які принижують честь і гідність особи або небезпечні для її здоров'я.

Призначення експертизи

Експертиза проводиться експертом за зверненням *сторони кримінального провадження*[8] або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права.

Негласні слідчі (розшукові) дії

Негласні слідчі (розшукові) дії — це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК.

Рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених КПК, - слідчий суддя.

Втручання у приватне спілкування

Втручанням у приватне спілкування є доступ до змісту спілкування за умов, якщо учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним [9]. Різновидами втручання в приватне спілкування є:

Аудіо -, відео контроль особи;

арешт, огляд і виїмка кореспонденції;

зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж;

зняття інформації з електронних інформаційних систем.

Ніхто не може зазнавати втручання у приватне спілкування без ухвали слідчого судді.

Втручання у приватне спілкування захисника, священнослужителя з підозрюваним, обвинуваченим, засудженим, виправданим заборонене.

Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи

Публічно недоступним є місце, до якого неможливо увійти або в якому неможливо перебувати на правових підставах без отримання на це згоди власника, користувача або уповноважених ними осіб. Слідчий має право обстежити публічно недоступні місця, житло чи інше володіння особи шляхом таємного проникнення в них, у тому числі з використанням технічних засобів.

Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу

Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу є негласною слідчою (розшуковою) дією, яка полягає в застосуванні технічних засобів для локалізації місцезнаходження радіоелектронного засобу, у тому числі мобільного терміналу систем зв'язку, та інших радіо випромінювальних пристроїв, активованих у мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку.

Спостереження за особою, річчю або місцем

Для пошуку, фіксації і перевірки під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину відомостей про особу та її поведінку або тих, з ким ця особа контактує, або певної речі чи місця у публічно доступних місцях може проводитися візуальне спостереження за зазначеними об'єктами або візуальне спостереження з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження.

Аудіо -, відео контроль місця

Аудіо -, відео контроль місця може здійснюватися під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину і полягає у здійсненні прихованої фіксації відомостей за допомогою аудіо-, відеозапису всередині публічно доступних місць, без відома їх власника, володільця або присутніх у цьому місці осіб.

Контроль за вчиненням злочину

Контроль за вчиненням злочину може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин, та проводиться в таких формах:

- 1 **контрольована поставка;**
- 2 **контрольована та оперативна закупка;**
- 3 **спеціальний слідчий експеримент;**
- 4 **імітування обстановки злочину.**

Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації

Під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування[10].

- 5 **Негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (експертизи)**

6 **Негласне отримання зразків для порівняльного дослідження може бути здійснене лише у випадку, якщо їх отримання у звичайному (відкритому) порядку неможливе без завдання значної шкоди для кримінального провадження.**

- 7 **Використання конфіденційного співробітництва**

Під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених КПК.

Забороняється залучати до конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих дій адвокатів, нотаріусів, медичних працівників, священнослужителів, журналістів, якщо таке співробітництво буде пов'язане з розкриттям конфіденційної інформації професійного характеру.

Досудове розслідування закінчується шляхом:

закриття кримінального провадження;

звернення прокурора до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;

звернення прокурора до суду з обвинувальним актом [11], що складений слідчим і затверджений прокурором, або з клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру [12].

Джерела до Розділу 6:

1. Стаття 3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України; Кодекс України, від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.

2. Стаття 216. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України; Кодекс України, від 13.04.2012 № **4651-VI** // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.
3. Стаття 219. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України; Кодекс України, від 13.04.2012 № **4651-VI** // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.
4. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Затв. Наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5.
5. Тертишник В. М. *Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Видання 12-те доповн. і перероб.* / В. М. Тертишник. – К.: Правова єдність, 2016. – 810 с.
6. Малолітня особа — дитина до досягнення нею чотирнадцяти років/
7. Неповнолітня особа — малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.
8. Обвинувачення і захист.
9. Спілкуванням є передання інформації у будь-якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу. Спілкування є приватним, якщо інформація передається та зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб (Стаття 258 КПК України).
10. Виконання спеціального завдання є обставиною, що звільняє або пом'якшує кримінальну відповідальність у випадках, передбачених статтею 43 Кримінального кодексу України.
11. Раніше — обвинувальний висновок.
12. Стаття 283. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України; Кодекс України, від 13.04.2012 № **4651-VI** // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.

Розділ 7. Органи безпеки України.

1. Поняття Служби безпеки України, її основні завдання і принципи діяльності.

2. Система органів безпеки. Структура Центрального управління СБУ.

3. Забезпечення функцій досудового слідства

1. Поняття Служби безпеки України, її основні завдання і принципи діяльності.

Служба безпеки України (СБУ) - державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України. Підпорядкована Президенту України.

20 вересня 1991 року Верховною Радою України було прийнято постанову «Про створення Служби національної безпеки України»[1]. Цією ж постановою було ліквідовано Комітет державної безпеки УРСР.

25 березня 1992 року Верховна Рада ухвалила Закон «Про Службу безпеки України»[2]^[3].

Були прийняті інші закони, що регулюють діяльність СБУ, серед них: «Про контррозвідувальну діяльність», «Про боротьбу з тероризмом», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про державну таємницю», «Про боротьбу з корупцією» та інші.

Службовий прапор органу, підрозділу, навчального закладу Служби безпеки України

Пріоритетними функціями Служби безпеки України є:

Захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного, оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувальної діяльності іноземних спецслужб, підривних посягань з боку окремих організацій та осіб;

попередження, виявлення і викриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції й організованої злочинності у сфері управління, економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України;

інформаційно-аналітична діяльність з метою сприяння керівництву України в реалізації зовнішньої та внутрішньої політики України в напрямку побудови держави, зміцнення її обороноздатності та економічного потенціалу, розширення міжнародного співробітництва.

Контррозвідувальна діяльність

Служба безпеки України є спеціально уповноваженим органом України у сфері контррозвідувальної діяльності. Метою контррозвідувальної діяльності є

попередження, своєчасне виявлення і запобігання зовнішніх і внутрішніх загроз безпеки України, припинення розвідувальних, терористичних та інших протиправних посягань спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на державну безпеку України, усунення умов, що їм сприяють, та причин їх виникнення. Завданнями контррозвідувальних підрозділів СБУ є добування, аналітична обробка та використання інформації, що містить ознаки або факти розвідувальної, терористичної та іншої діяльності спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці України; протидія розвідувальній, терористичній та іншій діяльності спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці України; розробка та реалізація заходів щодо запобігання, усунення та нейтралізації загроз інтересам держави, суспільства і прав громадян. За контррозвідку в Службі безпеки України відповідає Департамент контррозвідки. Він має у своєму складі підрозділу та управління контррозвідувального захисту життєво важливих державних інтересів, дипломатичних представництв іноземних держав, науково-технічного потенціалу, промисловості, енергетики, зв'язку, транспорту, Збройних сил та інших військових формувань, військово-технічного співробітництва.

2. Система органів безпеки.

Структура Центрального управління СБУ.

Вище керівництво СБУ складається з Голови Служби; двох перших заступників, у тому числі першого заступника — Начальника Головного управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Центрального управління СБУ і чотирьох заступників [3].

Інформаційно-аналітична діяльність

Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення СБУ збирає, аналізує і систематизує інформацію, що має значення для нормального функціонування країни, державного апарату. Служба безпеки України здійснює інформаційно-аналітичну діяльність з метою сприяння керівництву України в реалізації зовнішньо-та внутрішньополітичного курсу з розвитку держави, зміцнення її обороноздатності та економічного потенціалу, розширення міжнародного співробітництва.

Контррозвідувальний захист економіки держави

Головне управління контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки є головним органом в системі СБУ з розробки стратегії та тактики захисту національних економічних інтересів, розкриття і запобігання злочинів в економічній сфері.

Захист національної державності

Департамент захисту національної державності (*Департамент «Т»*) СБУ реалізує державну політику у сфері протидії організаціям і окремим особам, метою яких є підрив національної державності, ліквідація незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганда війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної та іншої ворожнечі, посягання на права і свободи людини, а також попередження, виявлення і припинення злочинів та інших протиправних діянь, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам держави і безпеки громадян України та віднесені до компетенції Служби безпеки України, реалізує профілактику злочинів у цій сфері. Для цього Департамент має у своєму підпорядкуванні розгалужену агентурну мережу в сфері вищої освіти, в політичних партіях, рухах, об'єднаннях громадян, органах державної влади, молодіжних рухах, наукових і культурних організаціях. Також Департамент відстежує вплив зарубіжних політичних діячів, організацій, партій на питання державного ладу і суверенітету.

Боротьба з корупцією та організованою злочинністю

Серед інших завдань, на Службу Безпеки України покладено боротьбу з корупцією та оргзлочинністю. Одним з державних органів, уповноважених працювати в цій сфері, є Головне управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю СБУ. Завданнями Головного управління та підпорядкованих йому відділів в регіонах є:

- організація, здійснення та координація оперативно-розшукових заходів щодо злочинів у сферах державного управління, валютно-фінансової системи, органів влади, легалізації доходів, контрабанди, організованих злочинних угруповань (а також наркоугруповань) та інших особливо складних злочинів;
- виявлення, попередження, локалізації та припинення діяльності міжрегіональних організованих злочинних угруповань, які використовують методи насильства;
- починати та проводити за дорученням прокурора області слідство у справах щодо корупції досудове розслідування поза загальною підслідністю.

Антитерористичний центр при Службі безпеки України

Боротьба з тероризмом є однією з найважливіших завдань усіх спецслужб не тільки України, але й інших країн. У структурі СБУ існує Антитерористичний центр, до складу якого входять представники органів СБУ, МВС, СЗРУ, ДПСУ, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, ДСНС, Генерального штабу та Міністерства оборони,

Адміністрації Президента, Кабінету Міністрів України, міністерств і відомств. Завданнями Центру спеціальних операцій боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства СБУ є запобігання, у взаємодії з оперативними підрозділами СБУ, терористичних актів, злочинів, що мають насильницький характер і створюють загрозу національним інтересам України, і інших злочинів, розслідування яких віднесено до компетенції СБУ. У складі підрозділів Центру діють спеціалізовані загони парашутистів (група «Крило»), бойових плавців і водолазів, альпіністів, снайперів, кінологів (команда «К»), піротехніків, фахівців по радіозв'язку, психологів, що спеціалізуються на переговорах з терористами. Ці підрозділи більше відомі як спеціальний підрозділ СБУ «А» (Альфа). Також Центр уповноважений, згідно з рішенням суду, забезпечувати силами спеціальних підрозділів безпеку учасників кримінального судочинства (суддів, потерпілих, свідків, прокурорів, слідчих, обвинувачених).

3. Забезпечення функцій досудового слідства

Досудове слідство

Завданнями слідчих органів СБУ є початок кримінальних проваджень відповідно до статей КК України, підслідних органам безпеки та проведення в їх рамках досудового розслідування у злочинах проти основ національної безпеки, контрабанди, злочинів проти громадської безпеки, злочинів у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку

Структура слідчих органів СБУ включає в себе Головне слідче управління і підлеглі йому Слідчі відділи (управління) регіональних органів Служби.

Кадри для слідчих органів і підрозділів СБУ готує Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національної юридичної академії ім. Ярослава Мудрого. Військовослужбовцям, які проходять службу в слідчих органах СБУ, присвоюються звання юстиції.

Контррозвідувальне забезпечення Збройних Сил України та інших військових формувань

Систему органів військової контррозвідки СБУ складають Головне управління Управління (Головні відділи) в регіонах у складі Департаменту контррозвідки Центрального управління, оперативні підрозділи контррозвідки в оперативних управліннях, регіональних та територіальних командуваннях (управліннях), військових частинах та підрозділах, органах Збройних Сил України, Національної гвардії України, ДПСУ та інших військових формувань. До основних напрямів діяльності органів військової контррозвідки СБУ належать:

Контррозвідувальна діяльність, тобто діяльність органів безпеки у військах, спрямована на вирішення завдань щодо виявлення, попередження, припинення розвідувальної та іншої діяльності спеціальних служб і організацій іноземних держав, а також окремих осіб, що переслідує мету завдання шкоди безпеці України, Збройним силам, іншим військовим формуванням, Державній прикордонній службі, а також їх органам управління;

Боротьба зі злочинністю і терористичною діяльністю, яка передбачає для органів безпеки у військах рішення завдань щодо виявлення, попередження та припинення злочинів, віднесених до підслідності органів Служби безпеки України та слідчих підрозділів Прокуратури з нагляду за додержанням законів у воєнній сфері; виявлення, попередження та припинення терористичної і диверсійної діяльності, спрямованої проти Збройних сил України, інших військових формувань, Державної прикордонної служби, а також їх органів управління; організації та здійснення спільно з іншими державними органами боротьби з організованою злочинністю, корупцією, контрабандою, незаконним обігом зброї, боєприпасів, вибухових і отруйних речовин, наркотичних засобів і психотропних речовин, спеціальних технічних засобів, призначених для негласного отримання інформації, а також боротьбу з незаконними збройними формуваннями, злочинними групами, окремими особами та громадськими об'єднаннями, що ставлять своєю метою організацію збройного заколоту, насильницьку зміну конституційного ладу України, насильницьке захоплення або насильницьке утримання влади. Боротьбу із злочинністю і терористичною діяльністю органи військової контррозвідки здійснюють шляхом проведення в межах своєї компетенції оперативно-розшукових заходів, дізнання;

Адміністративно-правова діяльність, яка спрямована на вирішення завдань щодо забезпечення належного адміністративно-правового режиму, а саме: виявлення, попередження і припинення адміністративних правопорушень, збудження і/або розгляд справ по яких віднесено до відання органів Служби безпеки України; запобігання несанкціонованих дій з ядерним, хімічним, біологічним чи іншим зброєю великої вражаючої здатності, застосування якого викликає масові втрати і/або руйнування; участь у розробці та здійсненні заходів щодо захисту державної таємниці, а також здійснення контролю за забезпеченням збереження відомостей, що становлять державну таємницю, у Збройних силах, інших військових формуваннях та Державній прикордонній службі, а також їх органах управління; здійснення заходів, пов'язаних з допуском військовослужбовців і цивільного персоналу до державної таємниці; участь у вирішенні питань, що стосуються їх виїзду за межі України; участь у вирішенні питань режиму перебування іноземних громадян та осіб без громадянства на території України, відвідування ними військових об'єктів;

Інформаційна діяльність органів військової контррозвідки, яка передбачає вирішення наступних завдань: здійснення аналізу інформації про реальних і потенційних загрозах безпеки Збройних сил, прогнозування тенденцій їх розвитку; отримання інформації та обмін інформацією на основі міжнародних договорів із правоохоронними органами, контррозвідувальних та

розвідувальними службами іноземних держав; інформування органів військового управління та посадових осіб про виявлену діяльність спеціальних служб і організацій іноземних держав; про виявлення, попередження і припинення іншої протиправної діяльності, а також порушень встановлених вимог до забезпечення різних видів безпеки у Збройних силах, інших військових формуваннях та органах; участь в інформуванні військово-політичного керівництва країни, органів державної влади України, органів військового управління та посадових осіб про загрози безпеці України, Збройних сил, інших військових формувань, Державної прикордонної служби та їх органів управління, про передумови до виникнення надзвичайних ситуацій, а також в надання інших відомостей, необхідних для забезпечення оборони і безпеки держави.

Органи військової контррозвідки СБУ також інформують органи спеціалізованої прокуратури, органи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, про стали відомими факти протиправної діяльності, що належать до їх компетенції, тісно взаємодіють з військовими прокуратурами регіонів і гарнізонів Головним управлінням, Центральним управлінням у м. Києві і Київській області і зональними відділами Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, в питаннях забезпечення безпеки військ, запобігання та розкриття злочинів.

Архів

Усього у фондах Галузевого державного архіву Служби безпеки України (ГДА СБУ) — майже 180 тис. одиниць зберігання (томів), створених у радянський період. Це становить понад 7 погонних кілометрів архівних документів[4].

Служба безпеки України має в своїй структурі спеціально призначені місця для тримання осіб, підозрюваних у підготовці чи проведенні розвідувально-підривної, терористичної діяльності та вчиненні інших злочинів, розслідування яких віднесено до компетенції органів СБУ, осіб, які проникли на об'єкти та в місця, які охороняються органами і підрозділами СБУ. Ізолятори тимчасового тримання СБУ є структурними підрозділами Відділу забезпечення досудового слідства Центрального управління СБУ. Відділ має Сектори забезпечення досудового слідства при регіональних органах СБУ. Крім того, Сектор забезпечення досудового розслідування, крім того, виконує задачі з конвоювання.

1 грудня 2005 р. було створено Службу зовнішньої розвідки України. Таким чином, в СБУ припинив діяльність департамент розвідки.

На підставі Указу Президента України від 7 листопада 2005 року, Департамент спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації СБУ з підпорядкованими йому військовими формуваннями урядового зв'язку був виведений із структури СБУ і на його базі була створена Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України.

Після окупації Криму Росією півострів покинули лише 10% (215 із 2,3 тис.) співробітників СБУ. "90% співробітників СБУ – це були або агенти ФСБ, або ті, хто "співчував" Росії", – заявив з цього приводу Сергій Пашинський [5]. Колишні працівники СБУ, які перейшли на роботу до ФСБ, безпосередньо залучені до переслідування кримських татар на окупованому півострові [6].

Джерела до Розділу 7:

1. Про створення Служби національної безпеки України. Постанова Верховної Ради України від 20.09.1991 № **1581-ХІІ** // *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, N 49, ст.689.*
2. Про Службу безпеки України. Верховна Рада України; Закон від 25.03.1992 № **2229-ХІІ** // *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 27, ст.382.*
3. Про заступників Голови Служби безпеки України. Указ Президента України від 11.03.2010 № **300/2010**. *Із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 597/2014 від 16.07.2014* // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/300/2010>.
4. Воронков К. Вони розуміли, за ними стежать! Але... // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/264022>.
5. Після анексії Крим покинули лише 10% співробітників СБУ. Українська правда. Понеділок, 8 лютого 2016, 13:24. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/02/8/7098237/>.
6. Томак М. "Справа кримських мусульман": конвеєр політичних репресій тільки розгортається. Четвер, 10 березня 2016, 16:16 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2016/03/10/7101360/>.

Розділ 8.

Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол.

1. Місце і завдання Інтерполу у боротьбі із транснаціональною злочинністю.
2. Участь МВС України у Міжнародній організації кримінальної поліції (Інтерполі).
3. Національне Центральне бюро Інтерполу (НЦБ) в Україні.
4. Структура Інтерполу в Україні, його функції.

1. Місце і завдання Інтерполу у боротьбі із транснаціональною злочинністю.

Інтерпол (фр. *Organisation Internationale de Police Criminelle, OIPC*, англ. *International Criminal Police Organization, ICPO*) — організація, що займається пошуком певного об'єкту, людини, сприяє пошукам міліції. Заснована як англ. *International Criminal Police Commission* в 1923, а з 1956 використовується теперішня назва.

До складу входять 190 країн світу, які фінансують організацію на суму \$59 мільйонів шляхом щорічних внесків; За розміром друга міжнародна міжурядова організація після ООН. Штабквартира знаходиться в Ліоні, Франція.

Самі працівники інтерполу не можуть безпосередньо виконувати поліцейських функцій (права заарештовувати чи носити та застосовувати свою чи табельну зброю) на будь-якій території країн — членів організації. Вони займаються лише координацією сил, щоб правоохоронці з інших країн набагато легше справлялись з такими речами, як особливості національного правосуддя, законодавства, мовний бар'єр [1].

У 1914 році за активної участі князя Монако Альбера II в князівстві відбувся 1-й Міжнародний конгрес кримінальної поліції, в якому взяли участь поліцейські з 14 країн . На конгресі була схвалена ініціатива про створення міжнародної комісії кримінальної поліції, проте Перша світова війна перешкодила виконанню планів.

У 1923 році у Відні, на 2-му Міжнародному конгресі кримінальної поліції була створена Міжнародна комісія кримінальної поліції для координації зусиль окремих країн у боротьбі з загальнокримінальною злочинністю. Формально Комісія продовжувала свою діяльність і в роки Другої світової війни. Однак, за Статутом головою Комісії був глава поліції країни перебування, якою спочатку була Австрія, з 1938 року фашистська Німеччина (з моменту аншлюсу — приєднання Австрії до фашистської Німеччини), штаб-квартира Інтерполу була перенесена в Берлін, а президентами цієї організації були генерали СС Райнхард Гейдріх (1940—1942), Артур Небе (1942—1943) і Ернст Кальтенбруннер (1943—1945). В результаті більшість країн припинили свою участь і фактично Інтерпол перестав існувати як міжнародна організація.

Відтворення Інтерполу відбулося лише в 1946 році з перенесенням штаб-квартири в Париж. Діючий статут прийнятий в 1956 році. Він же затвердив нову назву організації — «Міжнародна організація кримінальної поліції — Інтерпол».

Пізніше, в 1989 році штаб-квартира Інтерполу була перенесена в Ліон одночасно з будівництвом у цьому місті суперсучасного комплексу Генерального секретаріату.

На даний момент Інтерпол об'єднує 190 держав, включаючи Україну. Інтерпол — друга в світі міжнародна міждержавна організація за кількістю країн-членів після ООН.

Вищим органом є Генеральна асамблея (збирається щорічно), головує на якій обирається президент Інтерполу:

з 2008 по 2012 представник Сінгапуру - Цю Веньхуей;

з 2012 по 2016 представник Франції - Мірей Баллестразі (фр. Mireille Valestrazzi), перша в історії Інтерполу жінка-президент.

Поточна робота покладена на постійно діючий Генеральний секретаріат, керує яким Генеральний секретар (з 2000 року - Рональд Ноубл, Ronald K. Noble США; в 2010 році переобраний на третій термін з 2010 по 2015 рр.).

Тричі на рік збирається дорадчий орган Інтерполу - Виконавчий комітет, який обирається Генеральною асамблеєю у складі з 13 осіб. Основні функції Виконкому - контроль за роботою Генерального секретаря та виконанням рішень Генеральної асамблеї, а також підготовка програм роботи організації та винесення їх на розгляд Генеральної асамблеї.

З 1946 року офіційний друкований орган - журнал «International Criminal Police Review».

Місцезнаходження постійно діючих центральних органів Інтерполу - Ліон, Франція.

У кожній з країн, що входять в Інтерпол, у структурі національних правоохоронних органів створені Національні центральні бюро (НЦБ), що є органами по взаємодії національних правоохоронних органів з НЦБ Інтерполу інших країн і Генеральним секретаріатом Інтерполу.

Основним завданням є координація зусиль окремих країн і проведення єдиної політики в галузі боротьби з загальнокримінальною злочинністю.

Серед інших основних завдань можна відзначити координацію міжнародного розшук, а також боротьбу з: торгівлею людьми, організованими злочинними співтовариствами, контрабандою наркотиків, злочинами у сфері економіки та високих технологій, фальшуванням, підробкою цінних паперів та дитячою порнографією.

Останнім часом велика увага приділяється громадській безпеці та боротьбі з тероризмом.

2. Участь МВС України у Міжнародній організації кримінальної поліції (Інтерполі).

Національне центральне бюро Інтерполу в Україні

Відповідно до положення “Про Національне центральне бюро Інтерполу”, НЦБ представляє Україну в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі та є центром координації взаємодії правоохоронних органів країни з компетентними органами зарубіжних держав щодо ведення боротьби із злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за її межі. Укрбюро Інтерполу у своїй діяльності керується Конституцією України, законодавчими актами України щодо боротьби із злочинністю, міжнародними договорами України, Статутом та іншими нормативними документами Інтерполу, нормативними актами МВС.

НЦБ Інтерполу в Україні діє в структурі Міністерства внутрішніх справ України і сприяє взаємодії правоохоронних органів нашої держави з Генеральним секретаріатом Інтерполу та відповідними національними бюро країн-членів Міжнародної Організації Кримінальної Поліції. Служба здійснює обмін інформацією з правоохоронних проблем та координацію дій у боротьбі зі злочинністю, яка виходить за межі України або носить транснаціональний характер. Наше Бюро постійно зміцнює співробітництво з регіональними правоохоронними органами для своєчасного реагування на запити, що надходять із зарубіжних країн, та, як наслідок, успішного виконання покладених на нього функцій по координації дій для своєчасного розкриття злочинів. НЦБ Інтерполу в Україні досягло значних успіхів у боротьбі з торгівлею людьми, але, незважаючи на це, ще залишилось безліч проблем, які потрібно вирішити найближчим часом. Наше Бюро розраховує на всебічну підтримку закордонних колег у спільній справі забезпечення ефективної та результативної боротьби з міжнародною злочинністю. Подальше вдосконалення та розвиток Українського бюро сприятиме об'єднанню поліції всіх держав у боротьбі проти міжнародного тероризму та інших проявів міжнародної злочинності.

3. Національне Центральне бюро Інтерполу (НЦБ) в Україні.

Департамент Інтерполу і Європолу національної поліції України

На сьогодні Укрбюро є потужним самостійним структурним підрозділом апарату Національної поліції України, який забезпечує представництво України в Інтерполі та з 2010 року і в Європолі.

Впродовж 20 років пройдено непростий шлях кропіткої роботи щодо формування високопрофесійного колективу, запровадження правових основ роботи, покращення технічної складової діяльності підрозділу, налагодження дієвої взаємодії з правоохоронними органами України та іноземних держав.

На сьогодні Укрбюро Інтерполу – це добре організований, сучасно оснащений підрозділ, який спроможний надати ефективну допомогу правоохоронним органам України у проведенні за кордоном оперативно-

розшукових та інших заходів у справах про транснаціональні злочини загальнокримінальної та економічної спрямованості.

З Укрбюро Інтерполу активно взаємодіє не тільки поліція, а й органи прокуратури, Служби безпеки, Державної фіскальної служби, Держприкордонслужби, Служби зовнішньої розвідки.

Після проголошення незалежності Україна потребувала здійснення постійного, оперативного та ефективного міжнародного співробітництва, а також залучення передового зарубіжного досвіду для розбудови власної правоохоронної системи та протидії транснаціональній організованій злочинності.

З огляду на відсутність відповідного досвіду, перші кроки у цій сфері були непростими.

Можливість вступу України до Міжнародної організації кримінальної поліції вивчалася ще у квітні 1991 року, коли Українська Республіка входила до складу СРСР.

Відразу, після проголошення незалежності, за ініціативи Міністерства внутрішніх справ України, підтриманої Міністерством юстиції, Міністерством закордонних справ та Службою безпеки, від імені Уряду було подано заявку до Генерального секретаріату Інтерполу про вступ України до Організації.

Прийняття України до Інтерполу відбулося 4 листопада 1992 року на 61-й сесії Генеральної асамблеї Інтерполу (м. Дакар, Сенегал). Від України у сесії брала участь делегація, складу якої входили перший Заступник Міністра внутрішніх справ України *Володимир Михайлович Корнійчук* та начальник Штабу МВС – *Олександр Михайлович Іщенко*.

Після набуття членства в Інтерполі виникла нагальна необхідність створення підрозділу, який би безпосередньо забезпечив функцію Національного центрального бюро Інтерполу в Україні. З цією метою в МВС було створено тимчасову робочу групу для взаємодії з Інтерполом, керівником якої був призначений *Петро Захарович Мельник*.

До складу робочої групи увійшли працівники Міністерства *Григорій Іванович Стельмах, Ігор Степанович Лимарченко, Олег Олександрович Каплін, Зінаїда Володимирівна Вербенкота* інші.

Ці люди провели колосальну роботу і по суті створили фундамент для подальшого розвитку українського бюро Інтерполу.

А вже 25 березня 1993 року, відповідно до зобов'язань, передбачених членством держави в Організації, рішенням Уряду України було створене Національне центральне бюро Інтерполу. В цей день також було затверджене "Положення про Національне центральне бюро Інтерполу"[2].

Історія створення Робочого апарату Укрбюро Інтерполу:

Прийняття України до Інтерполу відбулося 4 листопада 1992 року на 61-й сесії Генеральної асамблеї Інтерполу (м. Дакар, Сенегал), 25 березня 1993 року

постановою Кабінету Міністрів України № 220 було створене Національне центральне бюро Інтерполу в Україні.

Україна та Європейський поліцейський офіс з 2009 року розпочали співробітництво шляхом підписання Угоди про стратегічне співробітництво з метою посилення співпраці держав–членів Європейського Союзу, які діють через Європол, з компетентними органами України в запобіганні серйозним формам міжнародної злочинності.

Загальні засади діяльності.

РА Укрбюро Інтерполу є структурним підрозділом апарату центрального органу управління поліції на правах департаменту, який забезпечує реалізацію повноважень Національної поліції України (далі – НПУ) щодо представництва України в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі (далі – Інтерпол) та Європейському поліцейському офісі (далі – Європол), а також повноважень НПУ як Національного центрального бюро Інтерполу (далі – НЦБ Інтерполу) та Національного контактного пункту Європолу в Україні (далі – НКП Європолу).

4. Структура Інтерполу в Україні, його функції.

РА Укрбюро Інтерполу є центром координації та забезпечення взаємодії органів правопорядку та інших органів державної влади України з компетентними органами іноземних держав з питань, що належать до сфери діяльності Інтерполу та Європолу.

Завдання Робочого апарату Укрбюро Інтерполу.

Основними завданнями РА Укрбюро Інтерполу є:

- 1) реалізація в межах компетенції державної політики щодо боротьби зі злочинністю, яка має транснаціональний характер;
- 2) забезпечення представництва України в Інтерполі та Європолі;
- 3) координація, організація та забезпечення співробітництва органів правопорядку та інших органів державної влади України з компетентними органами іноземних держав у сфері боротьби зі злочинністю з використанням можливостей Інтерполу, Європолу, інших міжнародних організацій та структур з якими співпрацює НПУ.

Функції Робочого апарату Укрбюро Інтерполу.

РА Укрбюро Інтерполу відповідно до покладених на нього завдань:

- 1) бере участь у формуванні основних напрямків державної політики у сфері здійснення співробітництва НПУ з компетентними органами іноземних держав, Інтерполом, Європолом;

2) організовує та координує в межах компетенції роботу представників НПУ у складі закордонних дипломатичних установ України та міжнародних організацій;

3) забезпечує розвиток та поглиблення зв'язків з представниками компетентних органів іноземних держав, які працюють у складі дипломатичних представництв іноземних держав та міжнародних організацій в Україні;

4) співпрацює з дипломатичними установами України за кордоном та дипломатичними установами іноземних держав в Україні з питань боротьби зі злочинністю;

5) вносить керівництву НПУ пропозиції про направлення представників НПУ до Генерального секретаріату Інтерполу та Європолу;

6) бере участь у розробці проектів законодавчих актів, міжнародних договорів та інших нормативно-правових актів з питань, що належать до НПУ, та бере участь в опрацюванні зазначених актів законодавства, що розробляються з ініціативи інших органів правопорядку та органів державної влади України;

7) виконує повноваження НЦБ Інтерполу та НКП Європолу в Україні;

8) контролює дотримання органами правопорядку та іншими органами державної влади України порядок міжнародного співробітництва каналами Інтерполу та Європолу, що випливають із членства України в Інтерполі, та виконання зобов'язань за Угодою між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво, уживає заходів щодо усунення виявлених порушень;

9) організовує участь офіційних делегацій, представників органів правопорядку та інших органів державної влади України в сесіях Генеральної Асамблеї Інтерполу, Європейської регіональної конференції Інтерполу, інших заходах Інтерполу та Європолу;

10) організовує участь представників органів правопорядку та інших органів державної влади України в навчальних програмах та заходах, які проводяться компетентними органами іноземних держав, Інтерполом та Європолом;

11) здійснює обмін інформацією з Генеральним секретаріатом Інтерполу, Європолом, органами правопорядку та іншими органами державної влади України, а також з компетентними органами іноземних держав з питань боротьби зі злочинністю;

12) отримує від компетентних органів іноземних держав запити про проведення перевірок, оперативно-розшукових та інших заходів на території України і організовує їх виконання органами правопорядку та іншими органами державної влади України;

13) інформує компетентні органи іноземних держав про результати виконання їх запитів органами правопорядку та іншими органами державної влади України;

14) надсилає до компетентних органів іноземних держав запити органів правопорядку та інших органів державної влади України про проведення перевірок, оперативно-розшукових та інших заходів на їх території;

15) інформує органи правопорядку та інші органи державної влади України про результати виконання їх запитів компетентними органами іноземних держав;

16) отримує від Європолу запити з питань, визначених Угодою між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво ратифікованою Законом України від 05 жовтня 2010 року № 2576-VI, організовує їх виконання органами правопорядку та іншими органами державної влади України та інформує Європол про результати їх виконання;

17) надсилає до Європолу запити органів правопорядку та інших органів державної влади України з питань, визначених Угодою між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво, та інформує їх про результати виконання;

18) організовує та координує за запитами органів правопорядку України міжнародний розшук підозрюваних, обвинувачених (підсудних) та засуджених осіб, які переховуються від органів досудового слідства, суду, ухиляються від відбування кримінального покарання, а також осіб, зниклих безвісти;

19) уносить до Генерального секретаріату Інтерполу клопотання про публікацію циркулярних повідомлень Інтерполу;

20) організовує та координує за запитами компетентних органів іноземних держав розшук на території України осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, суду, ухиляються від відбування кримінального покарання, а також осіб, що пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом;

21) організовує прийом-передачу осіб, стосовно яких Генеральною прокуратурою України або Міністерством юстиції України прийнято рішення про задоволення клопотань компетентних органів іноземних держав щодо видачі (екстрадиції), тимчасової видачі, транзитного переміщення або передачі для подальшого відбування призначеного покарання;

22) організовує прийом-передачу та конвоювання осіб, стосовно яких компетентними органами іноземних держав прийнято рішення про задоволення клопотань Генеральної прокуратури України або Міністерства юстиції України щодо видачі (екстрадиції), тимчасової видачі, транзитного переміщення або передачі для подальшого відбування призначеного покарання;

23) забезпечує обмін інформацією між органами правопорядку та іншими органами державної влади України та компетентними органами іноземних держав, а також з Генеральним секретаріатом Інтерполу щодо ідентифікації невідомих осіб та невпізнаних трупів;

24) передає органам державної влади України та державним органам іноземних держав клопотання про взяття під варту або затримання особи, щодо якої буде направлено запит про видачу, а також про надання взаємної допомоги в кримінальних провадженнях у випадках, передбачених міжнародними договорами України;

25) ініціює проведення на території іноземних держав розшукових заходів з метою встановлення місцезнаходження викраденого майна;

26) організовує та здійснює міжнародне співробітництво з питань підтримання публічної безпеки і порядку під час підготовки та проведення міжнародних масових заходів;

27) здійснює обмін інформацією з розвідувальними органами України з питань, що стосуються протидії злочинності;

28) отримує в установленому порядку доступ до інформаційних систем та банків даних органів правопорядку та інших органів державної влади України, використовує їх у своїй діяльності;

29) використовує інформаційні системи та банки даних Генерального секретаріату Інтерполу, Європолу, організовує та забезпечує надання в установленому порядку доступу до них органам правопорядку та іншим органам державної влади України;

30) забезпечує наповнення в установленому порядку банків даних Інтерполу та Європолу інформацією, наданою органами правопорядку та іншими органами державної влади України;

31) створює і використовує власні автоматизовані інформаційні системи;

32) складає на підставі інформації органів правопорядку та інших органів державної влади України звіти, інформаційно-аналітичні матеріали з питань боротьби зі злочинністю, надсилає їх до компетентних органів іноземних держав, Інтерполу та Європолу;

33) здійснює інформаційно-аналітичне забезпечення органів правопорядку та інших органів державної влади України з питань боротьби зі злочинністю на підставі матеріалів компетентних органів іноземних держав, Інтерполу та Європолу;

34) координує діяльність підрозділів Укрбюро Інтерполу територіальних органів поліції;

35) співпрацює в установленому законодавством України порядку із засобами масової інформації;

36) оформлює кошторис витрат при здійсненні відряджень особового складу РА Укрбюро Інтерполу;

37) виконує в межах повноважень інші функції, що належать до його компетенції.

Структура Робочого апарату Укрбюро Інтерполу

Управління організаційного та технічного забезпечення:

- відділ організаційного та юридичного забезпечення
- відділ з питань безпеки міжнародних масових заходів
- відділ інформаційних технологій
- відділ взаємодії з Європолом
- відділ оброблення інформації

Управління міжнародного розшуку та супроводження розслідувань:

- відділ супроводження розслідувань
- відділ міжнародного розшуку та екстрадицій

Нормативно-правові основи діяльності Робочого апарату Укрбюро Інтерполу

Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.1992 № 555 «Про вступ України до Інтерполу».

Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.1993 № 220 «Про Національне центральне бюро Інтерполу».

Інструкція про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів, затверджена спільним наказом МВС, СБУ, ДМС, Генпрокуратури, Держприкордону, ДПА від 09.01.1997 № 3/1/2/5/2/2.

Наказ МВС України від 15.02.1995 року № 104 “Про створення підрозділів Укрбюро Інтерполу”.

Наказ МВС України від 05.01.2005 № 3 дск «Про затвердження Інструкції з організації розшуку обвинувачених, підсудних осіб, які ухиляються від відбування кримінального покарання, безвісно зниклих осіб та встановлення особи невпізнаних трупів».

Інструкція про порядок виїзду конвойних груп МВС у службові відрядження за кордон для приймання за межами України осіб, які перебувають під вартою, затверджена наказом МВС від 14.05.2009 № 217.

Наказ НПУ від 21.12.2015 № 193 «Про затвердження Положення про Робочий апарат Укрбюро Інтерполу».

Указ Президента України від 06.08.2004 № 872 «Про представника Національного центрального бюро Інтерполу України у Міжнародній організації кримінальній поліції – Інтерпол».

Постанова Кабінету Міністрів України від 11.08.2004 № 1043 «Про представника Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у Міжнародній організації кримінальній поліції – Інтерполу».

Закон України “Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво”[3].

Джерела до Розділу 8:

1. Інтерпол. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/07.06.2017>.
2. Про Національне центральне бюро Інтерполу. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.1993 № **220** // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/220-93-%D0%BF>.
3. Департамент Інтерполу та Європолу Національної поліції України. Офіційний сайт. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://interpol.np.gov.ua/>.

Розділ 9.

Правоохоронна діяльність інших державних органів України. (Частина I)

1. Правоохоронні органи центральної виконавчої влади, що поряд з правоохоронними виконують також організаційно-управлінські, контрольньо-перевірочні функції.

2. Правоохоронні органи, що мають спеціальне призначення в системі протидії порушенням законів в оборонній, економічній, фінансовій сферах, а також в сфері загальних прав людини.

Антимонопольний комітетет України (скорочено **АМКУ**) — державний орган зі спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель.

1. Правоохоронні органи центральної виконавчої влади, що поряд з правоохоронними виконують також організаційно-управлінські, контрольньо-перевірочні функції.

Контроль за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції:

- розглядати заяви і справи про порушення ЗЗЕК,
- проводити розслідування,
- приймати розпорядження і рішення,
- проводити перевірки,
- перевіряти та переглядати рішення у справах,
- надавати висновки щодо кваліфікації дій;
- призначати експертизу;
- проводити дослідження ринку, визначати межі товарного ринку;
- надавати обов'язкові для розгляду рекомендації;
- Здійснювати повноваження, передбачені Законом України "Про здійснення державних закупівель.

Контроль за узгодженими діями, концентрацією

- розглядати заяви і справи про надання дозволу тощо;
- приймати розпорядження та рішення за заявами і справами, надавати висновки, попередні висновки стосовно узгоджених дій, концентрації тощо;
- дозволяти або забороняти узгоджені дії, концентрацію;
- визначати наявність або відсутність контролю між суб'єктами господарювання або їх частинами та склад групи суб'єктів господарювання, що є

єдиним суб'єктом господарювання;

- здійснювати інші повноваження,

Формування та реалізація конкурентної політики, сприяння розвитку конкуренції.

-вимагати від суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, їх посадових осіб інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, необхідну для дослідження ринків, а також інформацію про реалізацію конкурентної політики;

-узагальнювати та аналізувати інформацію про реалізацію актів законодавства про захист економічної конкуренції щодо пріоритетів і напрямів конкурентної політики;

-брати участь у розробленні та вносити Президенту України та Кабінету Міністрів України пропозиції щодо законів та інших нормативно-правових актів, які регулюють питання розвитку конкуренції, конкурентної політики та демонополізації економіки, погоджувати проекти нормативно-правових актів, що можуть вплинути на конкуренцію

СФЕРА РЕГУЛЮВАННЯ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ

- монопольне (домінуюче) становище;
- колективна монополія;
- зловживання монопольним (домінуючим) становищем;
- узгоджені дії та концентрації суб'єктів господарювання;
- дії органів державної влади;
- недобросовісна конкуренція.

ВЗАЄМОДІЯ ІНШИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ З АМКУ

- беруть участь у розробленні та реалізації конкурентної політики

- беруть участь у розробленні регіональних програм економічного розвитку.

- взаємодіють у питаннях розвитку конкуренції та демонополізації економіки.

- зобов'язані погоджувати з органами Комітету проекти нормативно-правових актів, які можуть вплинути на конкуренцію.

Антимонопольний комітет України здійснює свою діяльність відповідно до: Конституції України

Законів України: «Про Антимонопольний комітет України»

«Про захист економічної конкуренції»

«Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що їх містить законодавство України, то застосовуються правила міжнародного договору.

Ключові справи/напрями діяльності: державні закупівлі

Законодавче регулювання:

1. Закон України «Про захист економічної конкуренції» (Закон-1)

2. Закон України «Про здійснення державних закупівель» (Закон-2)

Повноваження комітету:

як органу, який здійснює контроль за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, відповідно до Закону-1:

-розгляд справ, заяв та проведення перевірок щодо змови між учасниками державних закупівель;

як органу оскарження у сфері державних закупівель, Закон-2:

-розгляд скарг, поданих суб'єктом оскарження з приводу рішення, дії чи бездіяльності замовника, генерального замовника, що суперечать законодавству у сфері державних закупівель, і внаслідок яких порушено право чи законні інтереси такої особи

Найбільш типові порушення у сфері державних закупівель:

перша категорія порушень — складання замовниками документації конкурсних торгів з порушенням основних принципів державних закупівель, зокрема:

-встановлення непрозорих та нечітких технічних і кваліфікаційних вимог документації конкурсних торгів;

-штучне розширення предмета закупівлі (невиправдане об'єднання товару/послуг в один лот/предмет закупівлі);

-нечітке, загальне визначення предмета закупівлі);

-штучне звуження предмета закупівлі (зайва деталізація предмета закупівлі);

-вимагання документів, які не можуть бути надані без порушень чинного законодавства, або можуть бути подані лише обмеженим колом осіб (зокрема, довідки від органів, які не уповноважені видавати такі довідки; копії технічних умов, завірених оригіналом печатки власника цих технічних умов).

друга категорія порушень — процедурні порушення з боку Замовник порушення порядку оприлюднення інформації про закупівлю;

-неправомірне відхилення пропозицій конкурсних торгів учасників процедури закупівлі;

-допущення до оцінки пропозицій конкурсних торгів учасників процедури закупівлі, які не відповідають вимогам документації конкурсних торгів;

-неправомірне визначення переможця процедури закупівлі;

-укладення договорів про закупівлю з порушенням строків, визначених Законом України «Про здійснення державних закупівель» (в тому числі, під час процедури оскарження).

Найбільш типові порушення у сфері захисту економічної конкуренції:

-антиконкурентні узгоджені дії учасників торгів, які стосуються спотворення результатів торгів

Процедура:

у сфері захисту економічної конкуренції :

-за наявності ознак порушення у вигляді змови учасників під час проведення процедури закупівлі проведення перевірок учасників;

-за наявності достатніх підстав порушення справи стосовно учасників змови;

-проведення розслідування у справі та прийняття рішення про визнання вчинення порушення та накладення штрафу;

у сфері державних закупівель:

-надходження скарги на дії чи бездіяльність замовника;

-прийняття скарги до розгляду;

-розгляд скарги та прийняття рішення про відмову в її задоволенні або про задоволення скарги повністю чи частково та зобов'язання усунення замовником, генеральним замовником порушення

Як орган оскарження:

1) активна участь у розробці законопроектів, направлених на удосконалення здійснення державних закупівель, у тому числі, направлених на запровадження електронних торгів;

2) Удосконалення практики розгляду скарг з урахуванням діючих змін в законодавстві у сфері державних закупівлі (у тому числі, шляхом запровадження у зміненому законі пропозицій, запропонованих АМКУ, стосовно максимального обмеження подачі скарг неналежними або недобросовісними скаржниками: шляхом обмеження можливості оскарження початкової документації після внесення змін, обмеження строку оскарження умов документації, необхідності обґрунтування у скарзі наявності порушених прав скаржника).

Виконання повноважень Уповноваженого органу з питань державної допомоги

З 03.08.2014:

- нормативне забезпечення здійснення контролю та моніторингу державної допомоги;

З 02.08.2017:

- отримання та розгляд повідомлень про нову державну допомогу;

- визначення належності до державної допомоги заходів з підтримки суб'єктів господарювання, оцінювання допустимості державної допомоги для конкуренції;

- збирання інформації про заходи з підтримки суб'єктів господарювання;

- надання обов'язкових для розгляду рекомендацій про внесення змін до умов надання державної допомоги, а також роз'яснень з питань державної допомоги;

- прийняття рішень про тимчасове або повне припинення надання незаконної державної допомоги та її повернення.

2. Правоохоронні органи, що мають спеціальне призначення в системі протидії порушенням законів в оборонній, економічній, фінансовій сферах, а також в сфері загальних прав людини.

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ[1]) — правоохоронний орган з широкими силовими повноваженнями, на який покладається попередження, виявлення, припинення та розкриття корупційних злочинів. Утворене Президентом України 16 квітня 2015 року на чолі з

директором Артемом Ситником [2]. Бюро розслідує корупційні справи, до яких причетні держслужбовці категорії «А».

Корупція завжди залишалася однією з найсерйозніших проблем України. Протягом часу президентства Віктора Януковича ситуація з корупцією у вищих ешелонах влади послідовно погіршувалася[3].

Через рік після Революції гідності Україна залишалася найбільш корумпованою країною Європи: за результатами глобального Індексу сприйняття корупції 2014 (Corruption Perceptions Index) країна посідає 142 місце зі 175. Отже, Україна залишається тотально корумпованою державою[4].

Існуючий механізм протидії корупційним проявам в Україні є неефективним. Одним зі шляхів покращення ситуації законодавець вважає інституційну реформу органів, що здійснюють досудове розслідування та кримінальне переслідування у справах про корупційні злочини. Тому парламентом було схвалено створення нового автономного органу (поза системою існуючих правоохоронних органів), основною функцією якого є виявлення та розслідування корупційних злочинів, що становлять особливу суспільну небезпеку[5].

Таким органом стало Національне антикорупційне бюро. Його створення було передбачене Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України», прийнятим 14 жовтня 2014 року[6]. На етапі законопроекту він мав назву «Про систему спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції». Закон набрав чинності 25 січня 2015 року.

Завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці.

Подібні антикорупційні структури існують у низці країн.

Створення Бюро було програмним пунктом Коаліційної угоди парламентської більшості та вимогою Міжнародного валютного фонду[7][8]

Обов'язки

Національне бюро:

- здійснює оперативно-розшукові заходи;
- здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, а також інших, визначених законом;
- проводить *перевірку на добросовісність* осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- вживає заходи щодо розшуку та арешту коштів та іншого майна, які можуть бути предметом конфіскації, здійснює діяльність щодо зберігання коштів та іншого майна, на яке накладено арешт;
- взаємодіє з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами для виконання своїх обов'язків;
- здійснює інформаційно-аналітичну роботу;

- забезпечує особисту безпеку працівників Національного бюро та інших визначених законом осіб;
- забезпечує на умовах конфіденційності та добровільності співпрацю із особами, які повідомляють про корупційні правопорушення;
- звітує про свою діяльність та інформує суспільство про результати своєї роботи;
- здійснює міжнародне співробітництво[9].

- **Права**

- Національному бюро та його працівникам для виконання покладених на них обов'язків надається право:

- заводити оперативно-розшукові справи на підставі постанови, що затверджується начальником відповідного підрозділу Національного бюро, та здійснювати гласні та негласні оперативно-розшукові заходи;
 - за рішенням Директора, погодженим з прокурором, витребовувати від інших правоохоронних органів оперативно-розшукові справи та кримінальні провадження;
 - витребовувати за рішенням керівника структурного підрозділу НАБУ відомості про майно, доходи, видатки, фінансові зобов'язання осіб, відомості про використання коштів Державного бюджету України, розпорядження державним або комунальним майном. НАБУ має прямий доступ до публічних автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, користується державними засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами;
 - знайомитися із документами та іншими матеріальними носіями інформації, необхідними для попередження, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, у тому числі такими, що містять інформацію з обмеженим доступом;
 - на підставі рішення Директора або його заступника, погодженого з прокурором, отримувати від банків, депозитарних, фінансових та інших установ, підприємств та організацій інформацію про операції, рахунки, вклади, правочини фізичних та юридичних осіб;
 - на підставі відповідного рішення суду на строк до 10 діб опечатувати архіви, каси, приміщення (за винятком жилих) чи інші сховища, брати їх під охорону, а також вилучати предмети і документи у порядку, передбаченому КПК;
 - залучати на добровільній основі, у тому числі на договірних засадах, кваліфікованих спеціалістів та експертів з будь-яких установ, організацій, контрольних і фінансових органів;
 - за письмовим рішенням Директора Національного бюро або його заступника, погодженим із прокурором, створювати спільні *слідчі групи*, що включають оперативних та слідчих працівників;
 - за пред'явлення службового посвідчення входити безперешкодно до державних органів, органів місцевого самоврядування та зони митного контролю, а за письмовим розпорядженням Директора або його

- заступника — безперешкодно проходити до військових частин та установ, пунктів пропуску через державний кордон України;
- використовувати з наступним відшкодуванням завданих збитків транспортні засоби, які належать фізичним та юридичним особам (крім транспортних засобів дипломатичних, консульських та інших представництв іноземних держав і організацій, транспортних засобів спеціального призначення);
 - надсилати державним органам, органам місцевого самоврядування обов'язкові до розгляду пропозиції та рекомендації щодо усунення причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, а також отримувати протягом 30 днів інформацію про їх розгляд;
 - здійснювати співробітництво з фізичними особами, у тому числі на договірних засадах, дотримуючись умов добровільності і *конфіденційності* цих відносин, матеріально і морально заохочувати осіб, які надають допомогу;
 - подавати до суду позови про визнання недійсними угод;
 - створювати інформаційні системи та вести оперативний облік;
 - зберігати, носити та застосовувати вогнепальну зброю і спеціальні засоби, а також застосовувати заходи фізичного впливу;
 - видавати особам, взятим під захист, зброю, спеціальні засоби індивідуального захисту та сповіщення про небезпеку;
 - здійснювати правове співробітництво із компетентними органами іноземних держав, міжнародними організаціями;
 - одержувати у вигляді довідки від органів прокуратури та Міністерства юстиції матеріали, отримані (надані) у рамках надання міжнародної правової допомоги;
 - виступати як представник інтересів держави під час розгляду у закордонних юрисдикційних органах справ про розшук, арешт, конфіскацію та повернення в Україну відповідного майна, захист прав та інтересів держави, а також залучати з цією метою юридичних радників, зокрема іноземних;
 - порушувати питання щодо створення спеціальних умов (у тому числі щодо засекречування перебування) в місцях несвободи для осіб, які співпрацюють із НАБУ[10].

Підслідність НАБУ, відповідно до наступних статей Кримінального кодексу України:

191 - Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем;

206² - Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації;

209 - Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;

210 - Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням;

211 - Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону;

354 - працівника підприємства, установи чи організації (стосовно працівників юридичних осіб публічного права);

364 - Зловживання владою або службовим становищем;

366¹ - Декларування недостовірної інформації;

368 - Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою;

368² - Незаконне збагачення;

369 - Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі;

369² - Зловживання впливом;

410 - Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем.

Умовою розслідування НАБУ всіх вище означених видів злочинів є скоєння їх:

Президентом України, повноваження якого припинено, народним депутатом України, Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, першим заступником та заступником міністра, членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Головою Фонду державного майна України, його першим заступником та заступником, членом Центральної виборчої комісії, Головою Національного банку України, його першим заступником та заступником, членом Ради Національного банку України, Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, його першим заступником та заступником, Постійним Представником Президента України в Автономній Республіці Крим, його першим заступником та заступником, радником або помічником Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України;

державним службовцем, посада якого належить до категорії «А»; депутатом Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатом обласної ради, міської ради міст Києва та Севастополя, посадовою особою місцевого самоврядування, посаду якої віднесено до першої та другої категорій посад;

суддею Конституційного Суду України, суддею суду загальної юрисдикції, народним засідателем або присяжним (під час виконання ними цих функцій), Головою, членами, дисциплінарними інспекторами Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Головою, заступником Голови, секретарем секції Вищої ради юстиції, іншим членом Вищої ради юстиції;

прокурорами органів прокуратури, зазначеними у пунктах 1 — 4, 5 — 11 частини першої статті 15 Закону України «Про прокуратуру»;

особою вищого начальницького складу, державної кримінально-виконавчої служби, органів та підрозділів цивільного захисту, вищого складу Національної поліції, посадовою особою митної служби, якій присвоєно спеціальне звання державного радника податкової та митної справи III рангу і вище, посадовою особою органів державної податкової служби, якій присвоєно спеціальне звання державного радника податкової та митної справи III рангу і вище; військовослужбовцем вищого офіцерського складу Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту, Національної гвардії України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України; керівником суб'єкта великого підприємництва, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків.

Контроль за діяльністю Національного бюро здійснюється Комітетом ВРУ з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією.

Директор Національного бюро:

інформує Президента, Верховну Раду та Кабінет Міністрів України з основних питань діяльності Національного бюро та його підрозділів, про виконання покладених завдань, додержання законодавства, прав і свобод осіб;

щороку не пізніше 10 лютого та 10 серпня подає Президенту, Верховній Раді та Кабінету Міністрів України письмовий *звіт* про діяльність Національного бюро протягом попередніх шести місяців.

Щороку проводиться *незалежна оцінка (аудит) ефективності* діяльності НАБУ комісією зовнішнього контролю у складі трьох членів. Ними є:

від КМУ — Буроменський Михайло Всеволодович[12];

від ВР —

від Президента -

З метою попередження, виявлення та розслідування правопорушень у діяльності працівників Національного бюро в його складі діють *підрозділи внутрішнього контролю*, що підпорядковуються безпосередньо Директорові Національного бюро. У разі виявлення інформації про можливе вчинення працівником Національного бюро кримінального правопорушення, підрозділ внутрішнього контролю негайно повідомляє про це Генерального прокурора України чи його заступника.

Для розгляду питань застосування дисциплінарних стягнень до працівників Національного бюро утворюється *Дисциплінарна комісія* у складі п'яти осіб.

Підрозділи внутрішнього контролю здійснюють *моніторинг способу життя* працівників Національного бюро з метою встановлення відповідності рівня життя працівника майну і доходам цього працівника та його членів сім'ї згідно з декларацією про майно, доходи, витрати та зобов'язання фінансового характеру.

Національне бюро через засоби масової інформації, на своєму офіційному веб-сайті та в інших формах регулярно інформує суспільство про свою діяльність.

З метою забезпечення прозорості та цивільного контролю за діяльністю при Національному бюро утворюється *Рада громадського контролю* у складі 15 осіб, яка формується на засадах відкритого та прозорого конкурсу [13].

5 червня 2015 р. відбулося відкрите інтернет-голосування за кандидатів до Ради громадського контролю. За результатами голосування до Ради було обрано 15 членів, які представляють 6 громадських об'єднань та організацій («Центр протидії корупції», ГО «Наші гроші», Всеукраїнське об'єднання «Автомайдан», Трансперенсі Інтернешнл Україна, Громадянська служба «Свідомо», «Ні хабарництву! Я не даю і не беру хабарів»). Зі свого складу Рада обрала Голову. Ним став представник ГО «Центр протидії корупції» Віталій Шабунін[14].

Першою редакцією Закону були передбачені територіальні управління НАБУ у Львові, Хмельницькому, Миколаєві, Мелітополі, Полтаві, Краматорську, Києві. На даний час Законом визначено, що Директор утворює своїм рішенням не більше семи територіальних управлінь, а також додаткові — у разі необхідності.

10 грудня 2015 року Директор Національного бюро А. Ситник підписав наказ про створення перших територіальних управлінь: *Львівського*, компетенція якого поширюватиметься на Львівську, Волинську, Закарпатську, Чернівецьку, Тернопільську, Івано-Франківську, Рівненську, Хмельницьку області, та *Одеського* територіального управління, компетенція якого поширюватиметься на Одеську, Херсонську, Миколаївську, Кіровоградську області[15]. Їх керівники були призначені за результатом конкурсу 18 квітня 2016 року [16].

29 червня 2016 створено *Харківське* територіальне управління[17].

Гранична чисельність центрального та територіальних управлінь Національного бюро становитиме 700 осіб, у тому числі не більше 200 осіб начальницького складу.

Керівництво діяльністю Національного бюро здійснює його **Директор**, який призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України. Верховна Рада України за пропозицією не менш як третини народних депутатів може прийняти рішення про звільнення Директора. Директор призначається строком на сім років. Одна і та ж особа не може обіймати цю посаду два строки підряд [18].

Директори територіальних управлінь Національного бюро призначаються на посаду та звільняються з посади Директором Національного бюро[19].

Директор Національного бюро призначається на посаду за поданням *Конкурсної комісії* відповідно до результатів відкритого конкурсного відбору. До складу Конкурсної комісії входять по три особи від Президента, Кабінету Міністрів і Верховної Ради України.

Організацію та проведення конкурсу здійснює Конкурсна комісія. Її членами можуть бути особи, які мають бездоганну ділову репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет[20].

9 грудня 2014 року антикорупційна спільнота з Реанімаційного пакету реформ, Transparency International Україна, Центру протидії корупції, Центру політичних студій та аналітики, руху ЧЕСНО запропонували кандидатури 12 осіб для публічного обговорення щодо членства в конкурсній комісії[21].

З 106-ма учасниками конкурсу, які за своїми документами відповідають вимогам до посади Директора, проводилися співбесіди у першому турі конкурсу.

До другого туру конкурсу пройшов 21 номінант, кожен з яких отримав позитивний висновок принаймні трьох членів Конкурсної комісії [22][23].

Другий тур подолали четверо осіб, які дістали 5 і більше голосів:

Варічев Яків Миколайович, адвокат, колишній слідчий прокуратури

Сірий Микола Іванович, старший науковий співробітник Інституту Корецького, адвокат, колишній слідчий прокуратури

Ситник Артем Сергійович, адвокат, колишній слідчий прокуратури

Чумак Віктор Васильович, народний депутат, генерал-майор юстиції [24][25].

Оскільки Яків Варічев не пройшов спеціальну перевірку (при тому що ДФС висувала претензії до всіх), Комісія мала обрати двох або трьох кандидатів з-поміж решти, та представити їх Президенту для остаточного вибору[26].

Й. Зісельс і Є. Захаров висловили застереження щодо політичної заангажованості Віктора Чумака. Після довгого обговорення Зісельс закликав не підтримувати жодну кандидатуру. Врешті, голоси розподілилися так:

Сірий — 5

Ситник — 7

Чумак — 3.

Отже, Конкурсна комісія запропонувала Президенту України Петру Порошенку кандидатури *Артема Ситника* та *Миколи Сірого* на посаду Директора Національного антикорупційного бюро [27].

Засідання Конкурсної комісії з обрання кандидатів на посаду Директора транслювалися онлайн на каналі Адміністрації Президента України в YouTube [28].

16 квітня 2015 Президент визначився з першим очільником Бюро, яким став **Артем Ситник** [29].

Оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування у кримінальних провадженнях, віднесених до підслідності Національного бюро, проводять **старші детективи та детективи**, які є державними службовцями.

5 травня 2015 року стартував відкритий конкурс на зайняття вакантних посад Детектив[30]. Проведення конкурсу передбачалося здійснити в два етапи: 1) кваліфікаційний іспит і 2) співбесіда[31].

758 кандидатів (із 980-ти), які успішно пройшли перший етап конкурсу, від подальшої участі в конкурсі були усунуті[32].

Всього планується призначити в НАБУ 242 детектива. У вересні 2015 призначені перші 25 детективів[33]. У жовтні їх було вже 70[34], у березні 2017 — 210 [35].

Деякі з детективів проходили навчання у британських експертів із фінансової розвідки і боротьби з корупцією та відмиванням коштів[36].

Перші детективи НАБУ вийшли на роботу 1 жовтня 2015 року[37].

4 грудня, після призначення антикорупційного прокурора, вони внесли перші кримінальні провадження до Єдиного реєстру досудових розслідувань[38].

Перше затримання підозрюваного в корупції співробітники НАБУ провели 16 грудня [39].

У 2016 році НАБУ опинилося під критикою адвокатської спільноти через проведені обшуки на робочих місцях адвокатів, що працювали з фігурантами справи про злочинне заволодіння коштами ПАТ «Укргазвидобування» [40].

Станом на 28 лютого 2016 року було порушено 272 провадження та складено 79 обвинувальних актів щодо підозрюваних осіб, до суду скеровано 52 провадження. На рахунки держкомпаній завдяки діяльності НАБУ було повернуто 116 млн грн, запобігли розкраданню ще 583 млн грн. Загалом встановлено збитків, завданих державі, на 82,9 млрд грн.[41]

5 серпня 2016 Генеральна прокуратура України провела обшук і виїмку документів у НАБУ. Слідчі дії стосувалися провадження про незаконне прослуховування телефону, яке ініціював детектив НАБУ за заявою СБУ[42]. Подальше протистояння цих органів отримало назву «війна», хоча таке трактування спростовувалося керівниками обох відомств[43][44][45][46].

2 березня 2017 НАБУ затримало і вручило підозру чинному голові ДФС Роману Насірову. Його підозрюють у наданні незаконних податкових розстрочень у справі «Укргазвидобування»[47].

20 квітня затримали і вручили підозру впливовому народному депутатові Миколі Мартиненку[48].

Загалом, на квітень 2017 НАБУ розслідувало 320 справ, корупційний збиток від яких оцінюється у 85 млрд грн [49].

Джерела до Розділу 9:

1. Незалежна асоціація банків України є єдиним законним власником аббревіатури НАБУ. 27.02.2017 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://nabu.ua/ua/nezalezhna-asotsiatsiya-bankiv-ukrayini-ye.html>.
2. Про призначення А. Ситника Директором Національного антикорупційного бюро України Указ Президента України від 16.04.2015 № **218/2015** // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/218/2015>.
3. Freedom House відзначає погіршення ситуації з корупцією у вищих ешелонах влади. Корреспондент.net. 29 березня 2012, 23:46 // [Електронний ресурс]. -

- Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/1334805-freedom-house-vidznachae-pogirshennya-situaciyi-z-korupcieyu-u-vishchih-eshelonah-vladi/>.
4. Corruption Perceptions Index-2014: Україна залишається в клубі тотально корумпованих держав. Еспресо. 3 грудня, 2014, 06:44. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: 12/03/corruption_perceptions_index_2014_ukrayina_zalyshayetsya_v_klubi_totalno_korumpovanykh_derzhav.
 5. Проект Закону про систему спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції. Пояснювальна записка до проекту. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52186.
 6. Про Національне антикорупційне бюро України. Закон України від 14.10.2014 № **1698-VI** // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 47, ст.2051.
 7. Національне антикорупційне бюро України. Звіт: квітень-серпень 2015 року // Урядовий кур'єр, 19 серпня 2015.
 8. МВФ вимагає від України створення Антикорупційного бюро. Корреспондент.net, 3 вересня 2014, 16:16 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/3413907-mvf-vymahaie-vid-ukrainy-stvorennia-antykoruptsiinoho-buiro>.
 9. Стаття 16. Про Національне антикорупційне бюро України. Закон України від 14.10.2014 № **1698-VII** // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 47, ст.2051.
 10. Стаття 17. Про Національне антикорупційне бюро України. Закон України від 14.10.2014 № **1698-VII** // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 47, ст.2051.
 11. Стаття 216. Кримінальний процесуальний кодекс України. Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № **4651-VI** // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88.
 12. Кабмін обрав свого аудитора НАБУ. Українська правда. П'ятниця, 26 травня 2017, 18:23 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2017/05/26/7145132/>.
 13. Ст.ст. 26-31 Про Національне антикорупційне бюро України. Закон України від 14.10.2014 № **1698-VII** // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 47, ст.2051.
 14. Склад Ради громадського контролю НАБУ // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://nabu.gov.ua/index.php?id=17>.
 15. Структура / Національне антикорупційне бюро України // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://nabu.gov.ua/index.php?id=17>.
 16. Обрано керівників Львівського та Одеського територіальних управлінь НАБУ// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://nabu.gov.ua/index.php?id=17>.
 17. Створено Харківське територіальне управління НАБУ. 06.07.2016 11:14 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://nabu.gov.ua/index.php?id=17>.
 18. Стаття 6. Про Національне антикорупційне бюро України. Закон України від 14.10.2014 № **1698-VII** // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 47, ст.2051.

19. Стаття 9. Про Національне антикорупційне бюро України. Закон України від 14.10.2014 № **1698-VII** // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 47, ст.2051.
20. Ст.ст. 11-12. Про Національне антикорупційне бюро України. Закон України від 14.10.2014 № **1698-VII** // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 47, ст.2051.
21. Ст. 7. Про Національне антикорупційне бюро України. Закон України від 14.10.2014 № **1698-VII** // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 47, ст.2051.
22. Список претендентів на посаду Директора Національного антикорупційного бюро України, які за рішенням Конкурсної комісії проходять до другого туру. *Офіційне представництво Президента України*. 28 лютого 2015. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/32383.html>.
23. Претендентів на директора Антикорупційного бюро залишилось 21. Список. *УКРІНФОРМ*. 28 лютого 2015. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/>.
24. Названі фіналісти конкурсу на пост глави НАБ: підсумки голосування / ЛІГА: Новини, 06.03.2015 15:17 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://news.liga.net/ua/news/politics/5248420-nazvan_f_nal_sti_konkursu_na_post_glavi_nab_p_dsumki_golosuvannya.htm.
25. Претендентів на директора Антикорупційного бюро залишилося четверо / Укрінформ, 06.03.2015 14:33 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/>.
26. Частина 9 статті 7 Про Національне антикорупційне бюро України. Закон України від 14.10.2014 № **1698-VII** // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 47, ст.2051.
27. Комісія запропонує Порошенку дві кандидатури на посаду голови Антикорупційного бюро. Українська правда. Вівторок, 7 квітня 2015, 18:20 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/04/7/7064034/>.
28. Комісія запропонує Порошенку дві кандидатури на посаду голови Антикорупційного бюро. Вівторок, 7 квітня 2015, 18:20 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/04/7/7064034/>.
29. Директором Антикорупційного бюро призначений Артем Ситник. Європейська правда. Четвер, 16 квітня 2015, 13:56 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/04/16/7032969/>.
30. Оголошення про проведення конкурсу, розпорядження №5-р від 05.05.15 | Національне антикорупційне бюро // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://nabu.gov.ua/index.php>.
31. Порядок проведення відкритого конкурсу | Національне антикорупційне бюро. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.nabu.gov.ua. Процитовано 2015-09-30.
32. Куприй: Ситник должен ответить за махинации при отборе детективов в Антикоррупционное бюро. Обозреватель / Политика. 30 сентября 2015, 11:27 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<https://www.obozrevatel.com/politics/98165-kuprij-syitnik-dolzhen-otvetit-zamahinatsii-pri-otbore-detektivov-v-antikorrupsionnoe-byuro.htm>.

33. Призначені перші 25 детективів НАБУ. Українська правда. Вівторок, 15 вересня 2015, 11:29 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/09/15/7081363/>.

34. Перші 70 детективів Антикорупційного бюро почали роботу / Дзеркало тижня. Україна, 1 жовтня 2015 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://dt.ua/POLITICS/pershi-70-detektiviv-antikorupsiynogo-byuro-pochali-robotu-186386_.html.

35. Відповідь на публічний запит // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0B4Jol7u6WEiLTGIJWlpRMUN0bIE/view>.

36. Ситник розповів, як британці вчили детективів і аналітиків НАБУ / Українська правда, 18 грудня 2015 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/12/18/7092967/>.

37. На Украине выходят «на охоту» антикоррупционные детективы / Deutsche Welle, 01.10.2015 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.dw.com/ru/>.

38. Детективи НАБУ внесли перші три справи до ЄРДР / НАБУ, 07.12.2015 16:16 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://nabu.gov.ua/index.php>.

39. Сотрудники НАБУ задержали судью-взяточника в Северодонецке / Зеркало недели. Украина, 16 декабря 2015, 17:18 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://zn.ua/UKRAINE/sotrudniki-nabu-zaderzhali-sudyu-vzyatochnika-v-severodonecke-198859_.html.

40. У НААУ шоковані проведеними обшуками в адвокатів у справі «Укргазвидобування» / Інтерфакс-Україна, 06.07.2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ua.interfax.com.ua/news/general/354896.html>.

41. Новак Б. «Кожного ранку листоноша привозить нам візок повідомлень про корупцію», – представники НАБУ завітали до Вінниці. Vlasno info. 16 бер. 2017 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://vlasno.info/ekonomika/3/nashi-groshi/item/16968-kozhnoho-ranku-lystonosha-pryvozyt-nam-vizok-povidomlen-pro-koruptsiu-predstavnyku-nabu-zavitaly-do-vinnytsi>.

42. Луценко розповів про результати обшуку в НАБУ / Українська Правда, 5 серпня 2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/08/5/7116982/>.

43. Луценко запевнив, що міжвідомчої війни з НАБУ немає, а є «спокійна перевірка» / Главком, 5 серпня 2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://glavcom.ua/news/lucenko-zapevniv-shcho-mizhvidomchoji-viyni-z-nabu-nemaie-a-je-spokiyuna-perevirka-365518.html>

44. Романюк Р. На порозі війни. ГПУ проти НАБУ / Українська Правда, 11 серпня 2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2016/08/11/7117432/>.

45. Працівників НАБУ тримали в підвалі ГПУ, до них застосували силу — Ситник / Дзеркало тижня, 15 серпня 2016 // [Електронний ресурс]. - Режим

доступу: https://dt.ua/UKRAINE/pracivnikiv-nabu-trimali-v-pidvali-gpu-do-nih-zastosuvali-silu-sitnik-216335_.html.

46. Війни між ГПУ і НАБУ немає, - Ситник. РБК - Україна. Новини › Політика 15.08.2016 - 14:57 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/voyny-mezhdu-gpu-nabu-net-sytnik-1471262295.html>.

47. «Залягти на вда, 03.03.2017 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://wдно» в Феофанію. Як і за що Насірову підозру вручали / Економічна Правда.epravda.com.ua/publications/2017/03/3/622241/>.

48. НАБУ вручило підозру Мартиненку / Корреспондент.net, 20 квітня 2017 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/3842143-nabu-vruchylo-pidozru-martynenku>.

49. Глава НАБУ оценил коррупционный рынок Украины в 85 млрд грн / ЛИГА.Бизнес, 24.04.2017 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://biz.liga.net/ekonomika/all/novosti/3653361-glava-nabu-otsenil-korrupcionnyu-rynok-ukrainy-v-85-mlrd-grn.htm>.

Розділ 10.
Правоохоронна діяльність інших державних органів України.
(Частина II)

1. *Національне агентство з питань запобігання корупції*
2. *Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів*

1. Національне агентство з питань запобігання корупції

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) - центральний орган виконавчої влади України зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику.

Створення Національного агентства було передбачене Законом України «Про запобігання корупції», прийнятим 14 жовтня 2014 року. Закон уведений у дію з 26 квітня 2015 року.

Національне агентство з питань запобігання корупції має превентивну функцію, зокрема щодо перевірки декларацій державних службовців і стилю їх життя, розкриття будь-якої інформації з приводу фактів корупції чи зловживання посадою. Запуск роботи антикорупційного агентства є однією з вимог Європейського Союзу щодо безвізового режиму з Україною[1].

Голова Агентства — Наталія Корчак[2].

Національне агентство з питань запобігання корупції створена як спеціалізований превентивний антикорупційний орган. Такий підхід дозволить забезпечити виконання рекомендації I Групи держав проти корупції (GRECO), наданої за результатами Спільних Першого та Другого раундів оцінювання, а також відповідних рекомендацій експертів Європейської Комісії в рамках реалізації Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, стане інструментом імплементації в національне законодавство положень статті 6 Конвенції ООН проти корупції щодо забезпечення створення та функціонування органу з питань антикорупційної політики.

Національне агентство відповідальне перед Верховною Радою України і підзвітне Кабінету Міністрів України.

Національне агентство утворюється Кабінетом Міністрів України.

До складу Національного агентства входить п'ять членів, які є державними службовцями.

Члени Національного агентства призначаються на посаду Кабінетом Міністрів України строком на чотири роки за результатами конкурсу. Одна і та ж особа не може обіймати цю посаду понад два строки підряд.

Голова Національного агентства обирається строком на два роки з числа її членів. Одна й та ж особа не може обіймати цю посаду два строки підряд.

Основною формою роботи Національного агентства є засідання, що проводяться не рідше одного разу на тиждень. Рішення приймаються більшістю голосів від загального складу агентства.

На Національне агентство покладаються такі функції:

10 проведення аналізу:

- стану запобігання та протидії корупції в Україні, діяльності державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії корупції;

- статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації стосовно ситуації щодо корупції;

11 розроблення проектів *Антикорупційної стратегії* та державної програми з її виконання, здійснення моніторингу, координації та оцінки ефективності виконання Антикорупційної стратегії;

12 підготовка та подання в установленому законом порядку до Кабінету Міністрів України проекту національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики;

13 підготовка пропозицій щодо формування та реалізації антикорупційної політики, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань;

14 організація проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції;

15 здійснення моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та прирівняних до них осіб;

16 координація та надання методичної допомоги щодо виявлення державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування корупціогенних ризиків у своїй діяльності та реалізації ними заходів щодо їх усунення, в тому числі підготовки та виконання антикорупційних програм;

17 здійснення контролю та перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

18 забезпечення ведення *Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення*;

19 затвердження правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування;

20 координація в межах компетенції, методичне забезпечення та здійснення аналізу ефективності діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції;

21 погодження антикорупційних програм державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, розробка типової антикорупційної програми юридичної особи;

- 22 внесення керівникам державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, в яких передбачена наявність уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, подань щодо призначення керівників уповноважених підрозділів (уповноважених осіб);
- 23 здійснення співпраці із особами, які добросовісно повідомляють про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону (викривачі), вжиття заходів щодо їх правового та іншого захисту, притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні їх прав, у зв'язку з таким інформуванням;
- 24 організація підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації з питань, пов'язаних із запобіганням корупції, працівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, посадових осіб місцевого самоврядування;
- 25 надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги з питань застосування актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та прирівняних до них осіб;
- 26 інформування громадськості про здійснювані заходи щодо запобігання корупції, реалізація заходів, спрямованих на формування у свідомості громадян негативного ставлення до корупції;
- 27 залучення громадськості до формування, реалізації та моніторингу антикорупційної політики;
- 28 координація виконання міжнародних зобов'язань у сфері формування та реалізації антикорупційної політики, співпраця з державними органами, неурядовими організаціями іноземних держав та міжнародними організаціями в межах своєї компетенції;
- 29 обмін інформацією з компетентними органами та іноземних держав та міжнародними організаціями;
- 30 інші повноваження, визначені законом.

Національне агентство з метою виконання покладених на неї повноважень має такі права:

- одержувати в установленому порядку за письмовими запитами від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та їх посадових осіб, громадян та їх об'єднань інформацію, необхідну для виконання покладених на неї завдань;

- мати прямий доступ до інформаційних баз даних державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, користуватися державними, в тому числі урядовими системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами;

- залучати у встановленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань фахівців, у тому числі на договірній основі,

працівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування;

- створювати комісії та робочі групи, організувати конференції, семінари і наради з питань запобігання і протидії корупції;

- приймати з питань, що належать до її компетенції, обов'язкові для виконання нормативно-правові акти;

- отримувати заяви фізичних та юридичних осіб про порушення вимог Закону «Про запобігання корупції», проводити за власною ініціативою перевірку можливих фактів порушення вимог цього Закону;

- проводити перевірки організації роботи із запобігання і виявлення корупції в державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, зокрема щодо підготовки та виконання антикорупційних програм;

- вносити приписи про порушення вимог законодавства щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень, передбачених Законом;

- отримувати від осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, письмові пояснення з приводу обставин, що можуть свідчити про порушення правил етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень, передбачених цим Законом, щодо достовірності відомостей, зазначених у деклараціях осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

- звертатися до суду із позовами (заявами) щодо визнання незаконними нормативно-правових актів, індивідуальних рішень, виданих (прийнятих) з порушенням встановлених Законом вимог та обмежень, визнання недійсними правочинів, укладених внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;

- затверджувати методологію оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, проводить аналіз антикорупційних програм органів влади та надавати обов'язкові для розгляду пропозиції до таких програм;

- ініціювати проведення службового розслідування, вжиття заходів щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, надсилати до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції матеріали, що свідчать про факти таких правопорушень;

- інші права, передбачені законом.

Приписи Національного агентства є обов'язковими для виконання.

Національне агентство взаємодіє з державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування через уповноважені підрозділи (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції.

Уповноважені особи Національного агентства мають право:

- безперешкодно входити до приміщень державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування за службовим

посвідченням та мати доступ до документів та інших матеріалів, необхідних для проведення перевірки;

-

вимагати необхідні документи та іншу інформацію у зв'язку з реалізацією своїх повноважень;

- отримувати в межах своєї компетенції письмові пояснення від посадових осіб та службових осіб державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування;

- відповідно до розподілу обов'язків складати протоколи про адміністративні правопорушення у справах, що належать до компетенції Національного агентства;

- представляти агентство в судах в порядку, встановленому законом.

Завданнями уповноважених підрозділів є:

1) розроблення, організація та контроль за проведенням заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням;

2) виявлення ризиків вчинення корупційних правопорушень ризиків в діяльності посадових і службових осіб відповідного органу, внесення керівнику відповідного органу пропозицій щодо їх усунення;

3) надання методичної та консультативної допомоги з питань дотримання законодавства щодо запобігання і протидії корупції;

4) здійснення заходів з виявлення конфлікту інтересів, сприяння його врегулюванню, інформування керівника відповідного органу та Національного агентства про виявлення конфлікту інтересів та заходи, що були вжиті для його врегулювання;

5) надання допомоги у заповненні декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

6) інформування керівника відповідного органу, Національного агентства та спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про факти порушення законодавства у сфері запобігання і протидії корупції.

Громадська рада при НАЗК сформована 24 лютого 2017 року[3], затверджена Кабміном 5 квітня[4].

Кабінет Міністрів України прийняв рішення про створення Національного агентства з питань запобігання корупції 18 березня 2015 року[5].

28 серпня 2015 року були визначені 4 представники громадськості, які обиратимуть членів Нацагентства з питань запобігання корупції - Андрій Марусов, Леся Шевченко, Віктор Шлінчак та Віктор Таран[6] До складу комісії також увійшли представник Президента України у Кабінеті Міністрів Олександр Данилюк, голова Нацдержслужби Костянтин Ващенко[7], представник від Верховної Ради, доцент НаУКМА Володимир Сущенко [8].

11 грудня були призначені перші три з п'яти його членів, що (як вважає Уряд) достатньо для початку роботи [1]. Водночас, очільник Transparency

International Україна та низка антикорупційних організацій незадоволені процедурою вибору[9][10].

Очікувалося, що Агентство запрацює до кінця 2015 року[7][11], проте цього не сталося, що викликало розчарування Євросоюзу[12]. ЄС очікує на початок роботи Агентства до кінця першого кварталу 2016 року[13].

16 березня 2016 Уряд призначив за рекомендацією конкурсної комісії ще двох членів Агентства. За виключенням Віктора Чумака, який відмовився від посади, загальна кількість членів досягла чотирьох. Це дало можливість Агентству почати роботу[14].

Очікувалося, що повноцінно НАЗК запрацює у липні 2016 року[15]. Але про офіційний запуск роботи НАЗК відбувся лише 15 серпня 2016[16][17].

12 серпня 2016, за два дні до запланованого запуску Єдиного державного реєстру декларацій, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України оголосила про відмову в сертифікації системи захисту інформації (КСЗІ) цього реєстру[18]. Важливість своєчасного запуску цього реєстру обумовлена неможливістю повноцінної роботи НАЗК та зобов'язаннями України перед ЄС в рамках переговорів про безвізовий режим.

Підготовка до атестації велася протягом останніх трьох місяців до дати запуску, що була запланована на 15 серпня. 28 липня 2016 року НАЗК затвердило експертною організацією ТОВ «Криптософт». Але виявилось, що це та сама організація, що розробляла КЗСІ. Тому 2 серпня 2016 року Держспецзв'язку наполіг на призначенні експертизи своєю дочірньою організацією «Державний центр кіберзахисту та протидії кіберзагрозам» (ДЦКЗ)[19]. Технічне завдання на побудову КСЗІ було передано розробнику програмного продукту (ТОВ «Міранда»).

Протягом першої половини серпня неодноразово висловлювалися підозри у навмисному саботажі запуску системи[20][21][22][23][24][25][26][27][28].

14 серпня голова НАЗК прийняла рішення про запуск системи з 00:00 годин 15 серпня, незважаючи на відсутність сертифікату — у «режимі дослідної експлуатації». Це дозволило б уникати кримінального покарання за подання неправдивих відомостей у деклараціях, адже відомості з несертифікованої системи не матимуть доказової сили в суді [29][30][31][32].

Зважаючи на суспільний резонанс, доступ до системи був тимчасово припинений[33]. Остаточний перезапуск системи відбувся 1 вересня[34] — після усунення зауважень Держспецзв'язку [35] та політичної заяви Президента[36].

Починаючи з 2017 року політичні партії, які отримують державне фінансування, зобов'язані пройти зовнішній незалежний фінансовий аудит звітності про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру.

За результатами перевірки звітів політичних партій, в НАЗК складено 62 протоколи про адміністративні правопорушення. В ході перевірки у 12 звітах політичних партій виявлено ознаки кримінальних правопорушень[37]^[44]. Поліцією відкрито 6 кримінальних проваджень[38].

За перший рік роботи Агентству не вдалося якісно налагодити систему електронного декларування, внаслідок чого реєстр не працював упродовж декількох днів перед закінченням кампанії декларування в березні 2017 року («друга хвиля»)[39]. НАЗК також надто повільно перевіряло декларації найвищих посадовців, не створена автоматизована система перевірки декларацій.

Критику також викликають великі суми премій членам НАЗК, які вони самі собі встановлюють.

У спільній заяві впливові громадські організації Трансперенсі Інтернешнл Україна, АвтоМайдан, Центр протидії корупції та Антикорупційна група Реанімаційного пакету реформ назвали керівництво Агентства «некомпетентним» і закликали до його відставки[40].

Прем'єр-міністр Володимир Гройсман увійшов у публічну дискусію з головою НАЗК Наталією Корчак на засіданні Уряду 29 березня 2017 року, спонукаючи її до відставки[41]. Незважаючи на це, Корчак відмовилася скласти повноваження[42].

Член НАЗК Руслан Рябошапка також вважає, що Наталія Корчак не відповідає займаній посаді за своїми діловими якостями і що орган під її керівництвом прийшов до «напіврозвалу»[43]. В подальшому конфлікт між ними не вщухав[44][45].

2. Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів

У комплексі антикорупційних органів України з НАБУ та НАЗК діє також:

Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (Агентство з розшуку/повернення активів) - центральний орган виконавчої влади України зі спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, та/або з управління активами, на які накладено арешт або які конфісковано у кримінальному провадженні.

Створене Законом України від 10 листопада 2015 року № 772-VIII[46], а на його підставі - Постановою Уряду від 24 лютого 2016 року № 104[47]. Це є одним з основних критеріїв виконання Україною Плану дій з лібералізації візового режиму з ЄС[48].

Історичні передумови формування даної агенції можна окреслити наступними процесами.

Режим Януковича (2010—2013) був надзвичайно корумпованим. Корупція, крадіжки державного та громадського майна стали способом

існування влади. За світовим індексом сприйняття корупції Transparency International, Україна в 2013 році опинилася на 144-му місці у світі серед 178 держав. За оцінками експертів, кримінальна «сім'я» Януковича тільки в енергетичній сфері та державних закупівлях щороку незаконно привласнювала щонайменше 10 млрд доларів[49]. Незаконно надбані кошти осідали як в Україні, у вигляді ліквідного майна (нерухомість, коштовності тощо), так і на банківських рахунках всередині країни та за кордоном. Організація *Global Financial Integrity* підрахувала, що з України нелегально виводилося в середньому \$11,676 млрд упродовж 2004-2013 років, а всього за цей час – близько \$116,762 млрд[50].

Під час Революції гідності численні високопосадовці, на чолі з самим Януковичем, залишили Україну, зберігши можливість розпорядження коштами в іноземних банках. Це, зокрема, Сергій Арбузов, Микола Азаров, Олексій Азаров, Раїса Богатирьова, Віталій Захарченко, Юрій Іванющенко, Ігор Калінін, Андрій Ключев, Сергій Ключев, Олександр Клименко, Сергій Курченко, Андрій Портнов, Микола Присяжнюк, Віктор Пшонка, Артем Пшонка, Віктор Ратушняк, Едуард Ставицький, Дмитро Табачник, Олег Царьов, Олександр Якименко, Олександр Янукович та інші.

Після оголошення їх у розшук новою владою та відповідних звернень Генеральної прокуратури України, активи колишніх посадовців були арештовані в деяких європейських державах (Швейцарія, Австрія, Ліхтенштейн). У березні-квітні 2014 Європейський Союз ухвалив рішення на один рік заморозити рахунки й активи 18-ти осіб: Віктора Януковича і двох його синів, Захарченка, Віктора й Артема Пшонок, Якименка, Миколи й Олексія Азарових, Андрія і Сергія Ключевих, Портнова, Лукаш, Ратушняк, Курченка, Табачника, Богатирьової, Калініна[51], Арбузова, Клименка, Ставицького, Іванющенка[52].

За даними Генпрокуратури, станом на кінець 2014 в ході кримінальних проваджень щодо колишніх українських високопосадовців було арештовано активів на суму в 6 млрд грн та 1,7 млрд доларів.

Проте, протягом року після заморожування активів жодна справа про фінансові зловживання попередніх урядовців із «чорного списку» ЄС так і не потрапила до суду.

Через рік після застосування санкцій у ЄС вирішили не продовжувати їх стосовно Портнова, Якименка, Калініна, О. Азарова[53]. У червні Євросоюз виключив з санкційного списку В. Януковича-молодшого[54].

Неможливість тривалого збереження санкцій проти фізичних осіб пояснюється відсутністю подальших доказів їх злочинної діяльності, адже «накладення санкцій лише за ознакою співпраці з колишнім режимом є неприпустимим» (Суд Європейського Союзу, справа *Андрій Портнов проти Ради ЄС*)[55].

Крім того, колишня резиденція Януковича «Межигір'я» (яку називають «музеєм корупції») досі має невизначений правовий статус і утримується, фактично, зусиллями волонтерів[56].

Правовий механізм повернення коштів та активів має розпочинатися з того, що правоохоронці доводять їхнє злочинне походження та отримують рішення суду про конфіскацію, оскільки приватна власність може бути конфіскована лише через суд. Далі потрібно оголосити про підозру, і тільки після цього майно особи може бути заарештоване[53]. Управління корпоративними правами та іншим майном, на яке накладено арешт, необхідне з метою збереження його вартості з огляду на подальшу конфіскацію.

Питання розшуку, арешту, розпорядження злочинним активами на міжнародному рівні регулюються Конвенцією ООН проти корупції, Конвенцією Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму (2005), Рішенням Ради Європейського Союзу 2007/845/ЖНА від 6 грудня 2007 року щодо співпраці між офісами з повернення активів у сфері розшуку та виявлення доходів від злочинів або іншого майна, пов'язаного із злочинами, Директивою ЄС 2014/42/EU «Про замороження і конфіскацію знарядь і доходів від злочинів у Європейському Союзі» від 3 квітня 2014 року.

Аналогічні органи діють у Франції, Румунії, Бельгії, Нідерландах[48], США, Великій Британії, Ірландії тощо.

У рамках Антикорупційної стратегії на 2014—2017 роки та у зв'язку з необхідністю виконання другої фази Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України, розпорядженням Президента України П. Порошенка від 26 березня 2015 року була створена **міжвідомча робоча група з координації повернення в Україну коштів, одержаних злочинним шляхом колишніми високопосадовцями України**. Очолив її заступник Генпрокурора Віталій Касько[57].

До роботи міжвідомчої групи були залучені фахівці Міністерства юстиції, Генеральної прокуратури, представників громадянського суспільства (зокрема, РПР)[48]. Результатом їх діяльності став законопроект, унесений до парламенту Урядом 4 вересня 2015 року[58].

Окремий висновок проекту надало Міністерство юстиції США[59].

Проект 3040 був прийнятий за основу 8 жовтня, але Головне науково-експертне управління, Комітет з питань правової політики та правосуддя та Головне юридичне управління висловили до нього багато зауважень[48][60]. Після доопрацювання Закон був прийнятий у повторному другому читанні і в цілому 10 листопада. 9 грудня Закон № 772-VIII підписаний Президентом[61]. Він набрав чинності 11 грудня 2015 року.

Закон уведений у дію 11 червня 2016 року, Агентство утворене як ЦОВВ Постановою Кабінету Міністрів від 24 лютого 2016 року[47].

За інформацією дипломатичних джерел, Єврокомісія була незадоволена остаточним текстом Закону[62].

Джерела до Розділу 10:

1. Уряд призначив на посади членів Національного агентства з питань запобігання корупції, обраних конкурсною комісією. 11.12.2015 / 17:14.

ДЕПАРТАМЕНТ ІНФОРМАЦІЇ ТА КОМУНІКАЦІЙ З ГРОМАДСЬКІСТЮ
СЕКРЕТАРІАТУ КМУ // [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248701851&cat_id=244274130.

2. Схвалено першочергові заходи із забезпечення функціонування Національного агентства України з питань запобігання корупції / Держінформ'юст, 28-03-2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
<https://minjust.gov.ua/news/ministry/shvaleno-pershochergovi-zahodi-iz-zabezpechennya-funktsionuvannya-natsionalnogo-agentstva-ukraini-z-pitan-zapobigannya-koruptsii-22561>.

3. Сформовано склад Громадської ради при Національному агентстві з питань запобігання корупції / Урядовий портал, 24.02.2017 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=249771186.

4. Кабмін затвердив склад громадської ради при НАЗК. Українська Правда, 5 квітня 2017 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
<http://www.pravda.com.ua/news/2017/04/5/>

5. Уряд створив Національне агентство з питань запобігання корупції / Радіо Свобода, 18.03.2015. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
<https://www.radiosvoboda.org/a/26907801.html>.

6. Визначено чотирьох представників громадськості, які обиратимуть членів Нацагентства з питань запобігання корупції. Урядовий портал. 28.08.2015. 15:47 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=248440434.

7. До кінця року має з'явитися Національне агентство з питань запобігання корупції - Голос України: Інформаційний портал. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: golosukraine.com. Процитовано 2015-09-10.

8. Викладач НаУКМА Володимир Сущенко став представником від Верховної Ради. Національний університет «Києво-Могилянська академія». П'ятниця, 18 вересня 2015, 17:31 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
<http://www.ukma.edu.ua/index.php/news/2033-vykladach-naukma-volodymyr-sushchenko-stav-predstavnykom-vid-verkhovnoi-rady>.

9. Голова Правління Transparency International Україна: Я не гратиму з урядовими шулерами / Transparency International Україна, 14.12.2015 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ti-ukraine.org/news/oficial/5659.html>.

10. Уряд винен у провалі створення агентства із запобігання корупції — активісти / Центр протидії корупції, 14/12/15 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
<https://antac.org.ua/publications/uryad-vynen-u-provali-stvorennya-agentstva-iz-zapobihannya-koruptsiji-aktyvisty/>.

11. Нацагентство по противодействию коррупции заработает к концу года / Юрлига, 18:00 21.05.15 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
<http://jurliga.ligazakon.ua/news/2015/5/21/128867.htm>.

12. Томбінські: Побороти корупцію в Україні — питання лише політичної волі / Укрінформ, 20.02.2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-politycs/1969036-tombinski-poboroti-korupciu-v-ukraini-pitanna-lise-politichnoi-voli.html>.

13. Transparency International: ЄС може відмовитись від безвізового режиму з Україною через корупцію / depo.ua, 05 січня 2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.depo.ua/ukr/politics/transparency-international-es-mozhe-vidmovitis-vid-bezvizovogo-rezhimu-05012016151200>.

14. Уряд призначив ще двох членів НАЗК. Україна виконала останній критерій для отримання безвізового режиму з ЄС / КМУ, 16.03.2016 | 18:45 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248896687&cat_id=244274130.

15. Агентство по предотвращению коррупции заработает в июле / ЮрЛига, 09.06.2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2016/6/9/146667.htm>.

16. НАЗК ухвалило рішення про офіційний початок своєї роботи. *Українська правда*. 2016-08-14. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/08/14/7117712/>.

17. В Україні офіційно запрацювала система е-декларування. *Українська Правда*. Понеділок, 15 серпня 2016, // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/08/15/7117727/>.

18. Держспецзв'язок відмовив у атестації е-декларування. *Українська правда*. 2016-08-12. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/08/12/7117606/>.

19. Електронні декларації, що є умовою безвізу, зривають через "захист інформації". *Європейська правда*. 2016-08-02. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/08/2/7052907/>.

20. В ООН здивовані затримкою е-декларування нібито через "питання безпеки". *Європейська Правда*. Середа, 03 серпня 2016, 18:06 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/08/3/7052978/>.

21. Красномовец П. Сотрудник ПРООН сообщил об отказе системы резервного питания в дата-центре, где хранятся госреестры. 12 Августа 2016 19:00 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://ain.ua/2016/08/12/sotrudnik-proon-soobshhil-ob-otkaze-sistemy-rezervnogo-pitaniya-v-data-centre-gde-xranuyatsya-gosreestry>.

22. Експерт: Проблеми з програмним забезпеченням для е-деклараций - фіктивні. *Європейська Правда*. П'ятниця, 12 серпня 2016, 20:46 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/08/12/7053337/>.

23. Transparency International вимагає від України не відкладати е-декларування. *Європейська Правда*. Середа, 10 серпня 2016, 13:08 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/08/10/7053220/>.

24. Член НАЗК звинуватив Держспецзв'язок в саботажі е-декларування. *Європейська Правда*. П'ятниця, 12 серпня 2016, 20:24 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/08/12/7053336/>.

25. В НАЗК кажуть про фіктивність зауважень, через які зупинили е-декларування. Європейська Правда. Субота, 13 серпня 2016, 18:46 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/08/13/7053355/>.
26. Порошенко вимагає дозволити е-декларування, попри "недоліки системи". Європейська Правда. Четвер, 11 серпня 2016, 11:29 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/08/11/7053262/>.
27. Гройсман обурений зривом е-декларування, погрожує наслідками. Європейська Правда. П'ятниця, 12 серпня 2016, 22:31 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/08/12/7053338/>.
28. Е-ДЕКЛАРАЦІЇ ЗАПРАЦЮЮТЬ ОПІВНОЧІ ПОПРИ ВІДСУТНІСТЬ ЗАХИСТУ ДАНИХ
Європейська Правда. Неділя, 14 серпня 2016, 17:42 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/08/14/7053371/>.
29. Е-ДЕКЛАРАЦІЇ ЗАПРАЦЮЮТЬ ОПІВНОЧІ ПОПРИ ВІДСУТНІСТЬ ЗАХИСТУ ДАНИХ
Європейська Правда. Неділя, 14 серпня 2016, 17:42 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/08/14/7053371/>.
30. В Україні офіційно запрацювала система е-декларування. Українська правда. Понеділок, 15 серпня 2016, 01:00 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/08/15/7117727/>.
31. ЗАЯВА: АНТИКОРУПЦІЙНА ГРУПА РІР ЗАСТЕРІГАЄ УРЯД ТА ПРЕЗИДЕНТА ЩОДО НЕВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ УКРАЇНИ ІЗ ЗАПУСКУ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО ДЕКЛАРУВАННЯ / Transparency International Україна, 13.08.2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ti-ukraine.org/news/oficial/6225.html>.
32. Сидоренко С. Хто зірвав електронне декларування статків: хронологія та документи. Європейська правда. Неділя, 14 серпня 2016, 14:35 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/08/14/7053339/>.
33. НАЗК припиняє доступ до системи е-декларування до 1 вересня. 23 Серпня 2016. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/news/nazk-grupnyuaye-dostup-do-systemy-e-deklaruvannya-do-1-veresnya>.
34. НАЗК запустило в промислову експлуатацію системи е-деклараций. Середя, 31 серпня 2016, 20:16 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/08/31/7054010/>.
35. Держспецзв'язок надав атестат для е-декларування, система готова до експлуатації. Європейська правда. Середя, 31 серпня 2016, 16:24 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/08/31/7053997/>.
36. Порошенко пообіцяв атестацію е-декларування / Європейська правда, 31 серпня 2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/08/31/7053995/>.
37. Партиїні звіти: НАЗК склало 62 протоколи про правопорушення / Укрінформ, 10.02.2017 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-politycs/2173836-partijni-zviti-nazk-sklalo-62-protokoli-pro-pravororusenna.html>.

38. Поліція знайшла порушення в фінансових звітностях 6 партій, — Корчак / ІНА «Українські Новини», 02.03.2017 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://ukranews.com/ua/news/482828-policiya-znayshla-porushennya-v-finansovykh-zvitnostyakh-6-partiy-korchak>.

39. Проблеми з реєстром е-декларацій: винні всі? / Радіо Свобода, 29 березня 2017 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28398191.html>.

40. За провал е-декларування Уряд має звільнити керівництво НАЗК — активісти. Заява від 29.03.2017 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://antac.org.ua/publications/za-proval-e-deklaruvannya-uryad-maje-zvilnyty-kerivnytstvo-nazk-aktyvisty/>.

41. Гройсман закликає Корчак і решту НАЗК піти у відставку / УП, 29 березня 2017 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2017/03/29/7139619/>.

42. Корчак різко відреагувала на відчитування з боку Гройсмана / ТСН, 29 березня 2017 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://tsn.ua/politika/korchak-rizko-vidreaguvala-na-vichituvannya-z-boku-groysmana-904447.html>.

43. Рябошапка: НАЗК врятує відставка Корчак, але ніхто не планує звільнитися / УП, 29 березня 2017 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2017/03/29/7139692/>.

44. Член НАЗК звинуватив Корчак у перевищенні повноважень / УП, 30 травня 2017 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2017/05/30/7145391/>.

45. Конфлікт у НАЗК: Корчак каже, що Рябошапці не вистачає освіти / УП, 31 травня 2017 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2017/05/31/7145517/>.

46. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Верховна Рада України; Закон від 10.11.2015 № 772-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). - 2016. - № 1. - ст.2.

47. Про утворення Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Кабінет Міністрів України; Постанова від 24.02.2016 № 104. Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ

№ 1021 від 28.12.2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/104-2016-%D0%BF>.

48. Див.: Пояснювальна записка від 04.09.2015 до Проекту Закону про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів // [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=3040&skl=9.

49. Палій О. Революція Гідності 2013-2014 рр. та агресія Росії проти України : навч.-метод. / О. Палій та ін. - К.: Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2015. - С. 4.
50. За 10 років з України нелегально вивели майже \$ 117 млрд / Дзеркало тижня. Україна, 10 грудня 2015 13:55 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://dt.ua/ECONOMICS/za-10-rokiv-z-ukrayini-nelegalno-viveli-mayzhe-117-mlrd-193625_.html.
51. ЄС заморозив рахунки Януковича і ще 17 чиновників / ВВС, 6 березня 2014 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/business/2014/03/140306_eu_sanctions_ok.
52. ЄС заморозив рахунки Арбузова, Клименка, Ставицького та Іванющенка / INSIDER, 15 квітня 2014 11:35 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.theinsider.ua/business/534cefa77762f/>.
53. Повернення вкрадених активів: тисячі замість мільярдів / ВВС, 27 квітня 2015 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/business/2015/04/150427_corruption_actives_az.
54. ЄС зняв санкції з Януковича-молодшого / УП, 1 червня 2015, 18:20 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/06/1/7069780/>.
55. ARKAT DU TRIBUNAL (neuvieme chambre), 26 octobre 2015, Dans l'affaire T-290/14, Andriy Portnov, contre Conseil de l'Union européenne, soutenu par Commission européenne // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=170501&pageIndex=0&doclang=FR&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=347543>.
56. Insider: правовий статус Межигір'я досі не визначено / УНІАН, 25.06.2015 | 17:03 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.unian.ua/politics/1093822-insider-pravoviy-status-mejigirya-dosi-ne-viznacheno.html>.
57. Про міжвідомчу робочу групу з координації повернення в Україну коштів, одержаних злочинним шляхом колишніми високопосадовцями України: Президент України; Розпорядження, Склад колегіального органу від 26.03.2015 № 296/2015-рп. з змінами, внесеними згідно з Розпорядженням Президента № 580/2015-рп від 03.06.2015 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/296/2015-%D1%80%D0%BF>.
58. Проект Закону про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. № 3040 від 04.09.2015 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=3040&skl=9.
59. Текст висновку Мін'юсту США щодо законопроекту про нацагентство з конфіскації та управління активами / Мері Батлер, Міжнародний відділ Міністерства юстиції США. Європейська правда. Понеділок, 09 листопада 2015, 11:56 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/11/9/7040503/>.
60. Правовий Комітет ВР визнав антиконституційним законопроект 3040 про Нацагентство з управління активами экс-чиновників / Блок Петра Порошенка,

05/11/2015 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
<http://solydarnist.org/?p=42657>.

61. Президент підписав Закон про Нацагентство з питань розшуку активів, одержаних від корупційних та інших злочинів / Офіційне інтернет-представництво Президента України, 9 грудня 2015 — 11:37 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-pro-nacagentstvo-z-pitan-rozshuku-a-36457>.

62. Сидоренко С. Два кроки від безвізового режиму — чому Єврокомісія скасувала «безвізову доповідь» / Європейська правда, 15 грудня 2015, 09:25 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
<http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/12/15/7042237/>.

Розділ 11.
Правоохоронна діяльність інших державних органів України.
(Частина III)

1. *Військова служба правопорядку у Збройних Силах України*
2. *Державна прикордонна служба України*

1. Військова служба правопорядку у Збройних Силах України

Військова служба правопорядку у Збройних Силах України (ВСП) — спеціальне правоохоронне формування у складі Збройних Сил України[1]. Днем народження ВСП є 19 квітня 2002 року, коли було видано перший наказ по ВСП про початок формування її структурних підрозділів[2].

Основні завдання

виявлення причин, передумов і обставин злочинів та інших правопорушень, вчинених у військових частинах та на військових об'єктах; розшук осіб, які самовільно залишили військові частини (місця служби);

запобігання вчиненню і припинення злочинів та інших правопорушень у Збройних Силах України;

участь в охороні військових об'єктів та забезпеченні громадського порядку і військової дисципліни серед військовослужбовців у місцях дислокації військових частин, військових містечках, на вулицях і в громадських місцях;

захист майна Збройних Сил України від розкрадання та інших злочинних посягань;

забезпечення безпеки дорожнього руху військових транспортних засобів;

участь у гарнізонних заходах;

виконання у передбачених законом випадках рішень про тримання військовослужбовців на гауптвахті;

забезпечення виконання кримінального покарання стосовно військовослужбовців, які за вироком суду засуджені до тримання у дисциплінарному батальйоні;

сприяння у межах своєї компетенції іншим органам дізнання, органам попереднього(досудового) слідства та суду, органам державної влади, органам місцевого самоврядування, органам військового управління, підприємствам, установам, організаціям у виконанні покладених на них відповідно до законів обов'язків;

участь у протидії диверсійним проявам та терористичним актам на військових об'єктах.

При прийнятті рішення про введення в Україні чи в окремих її місцевостях режиму воєнного або надзвичайного стану на Службу правопорядку додатково покладаються завдання щодо:

участі у боротьбі з ворожими диверсійно-розвідувальними групами на території України;

організації збору, супроводження та охорони військовополонених;
забезпечення дотримання комендантської години в гарнізонах;
охорони військових об'єктів, військових містечок та їх населення,
сприяння його евакуації;
відновлення та підтримання порядку і дисципліни у військових частинах;
контролю за рухом транспортних засобів і перевезенням вантажів
Збройних Сил України.

Структура

Головне управління Служби правопорядку Збройних Сил України (в/ч А0880, м. Київ)

Центральне управління

Центральне управління (по м. Києву і Київській області) (в/ч А2100, м. Київ)

Білоцерківське зональне відділення

Житомирський зональний відділ

Новоград-Волинське відділення

Полтавський зональний відділ

Сумське зональне відділення

Черкаський зональний відділ

Група ВСП Черкаського ЗВ ВСП, м. Умань

Чернігівський зональний відділ

Група ВСП Чернігівського ЗВ ВСП, смт. Десна

Західне територіальне управління

Західне територіальне управління (в/ч А0583, м. Львів)

Яворівське зональне відділення

Рівненський зональний відділ

Володимир-Волинське зональне відділення

Тернопільський зональний відділ

Івано-Франківське зональне відділення

Ужгородський зональний відділ

Мукачівське зональне відділення

Хмельницький зональний відділ

Південне територіальне управління

Південне територіальне управління (в/ч А1495, м. Одеса)

Вінницький зональний відділ

Миколаївський зональний відділ

Кіровоградське зональне відділення

Херсонський зональний відділ

Східне територіальне управління

Східне територіальне управління (в/ч А3139, м. Дніпро)
Криворізьке зональне відділення
Відділення ВСП смт. Черкаське Новомосковського району
Донецький зональний відділ
Запорізький зональний відділ
Луганський зональний відділ
Харківський зональний відділ
Чугуївське відділення Харківського ЗВ ВСП

Частини прямого підпорядкування

93-й окремих батальйон ВСП (в/ч А2424, м. Київ)
138-й центр спеціального призначення ВСП (в/ч А0952, м. Васильків
Київської області)
Спецвідділ ВСП ("Сармат") (в/ч А2176, м. Запоріжжя)

307-й дисциплінарний батальйон (в/ч А0488, м. Київ)
Навчальний центр Військової служби правопорядку А0000, м. Львів

2. Державна прикордонна служба України

Державна прикордонна служба України (ДПСУ) - правоохоронний орган спеціального призначення, на який покладаються завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону України та охорони суверенних прав України в її винятковій (морській) економічній зоні.

У 2001 році почалася реформа органів охорони кордону України, в результаті якої 31 липня 2003 прикордонні війська України були перетворені в Державну прикордонну службу України.

Станом на 2002 рік, загальна чисельність співробітників відомства становила 45 тис. осіб.

У жовтні 2003 року співробітники прикордонної служби брали участь у конфлікті біля острова Тузла в Керченській протоці.

У 2004 році почалося надання технічної допомоги прикордонній службі України за програмою «Посилення прикордонного менеджменту на державному кордоні України», яка фінансувалася за участю Агентства зменшення загроз Міністерства оборони США (в ході здійснення програми, яка тривала в 2004—2013 рр., для ДПСУ було передано обладнання та техніки на суму близько 34 млн доларів США, навчено 7500 співробітників)[3]^[1].

У 2004 році за програмою технічної допомоги уряд США передав морської охорони один аеробот для прикриття і контролю заболочених ділянок державного кордону і партію аварійно-рятувального майна: 49 рятувальних

плотів (33 плоти типу ПСН-10 і 16 плотів ПСН-6)[4]^[2], 282 рятувальних та 54 страхувальних жилета, аварійні буї.

У 2005—2006 рр. прикордонна служба України отримала від міністерства оборони США дві партії техніки та обладнання для Південного регіонального управління Держприкордонслужби[5]^[3]: у березні 2005 року Котовський прикордонний загін отримав партію техніки та обладнання на суму 650 тис. Доларів США. 2 березня 2006 Котовський, Білгород-Дністровський, Могилів-Подільський та Ізмаїльський прикордонний загін отримали ще одну партію техніки та обладнання (автомобілі, мотоцикли, катери морської охорони, обладнання для паспортного контролю, стаціонарні металошукачі, апаратуру для фото-відео зйомки, технічні засоби для огляду автомобілів, радіостанції, пристрої радіаційного контролю, прилади нічного бачення, сейфи тощо) загальною вартістю 2 млн доларів США.

2008 року система управління Держприкордонслужби була реформована з п'ятирівневої до чотирирівневої (адміністрація, регіональні управління, органи охорони кордону, а також відділи прикордонної служби).

У листопаді 2010 року США передали прикордонній службі України 62 транспортних засоби на суму 3,5 млн доларів (в тому числі, 38 позашляховиків Chevrolet Niva, 5 катерів UMS-600, 3 автобуси «Богдан», 3 мікроавтобуси Volkswagen Transporter, 5 квадроциклів Bombardier Outlander 400 MAX, 6 снігоходів Polaris 600 IQ Touring, а також 2 катери на повітряній подушці КМ-6). Церемонія передачі відбулася за участю посла США в Україні Джона Теффта та голови Держприкордонслужби Миколи Литвина[6]^[4].

У грудні 2010 року в Австрії для відомства були закуплені три патрульних літаки Diamond DA 42M-NG[7]^[5] (один з них розбився 4 липня 2012 в районі села Руський Мочар Закарпатської області[8]^[6]).

У травні 2011 року прикордонній службі України передали 17 позашляховиків Chevrolet Niva, три катери UMS-600, два мікроавтобуси VW Transporter, п'ять квадроциклів Bombardier Outlander 400 MAX і шість снігоходів Polaris 600 IQ Touring[9]^[7].

8 травня 2012 Єврокомісія і уряд США подарували Державній прикордонній службі України 54 позашляховики Land Rover Defender 110[10]^[8]

У початку 2013 року ДПСУ отримала п'ять програмно-технічних комплексів автоматизації прикордонного контролю «Гарт-1/П» на шасі ГАЗ-66.

На початку березня 2014[11]^[9] почалася операція «Кордон» з блокування пересування, переміщення вантажів і товарів через кордон з Придністровською Молдавською Республікою, в якій беруть участь підрозділи українських військ, прикордонної охорони та митної служби. В ході операції українською стороною розпочато спорудження протитанкового рову уздовж всієї ділянки кордону з ПМР.

Після проведення «референдуму» про статус Криму у березні 2014, самопроголошений верховний головнокомандувач Криму Сергій Аксьонов наказав військовослужбовцям частин Збройних сил України на території півострова подати рапорти про розірвання контрактів і приєднатися до передислокованих з Криму частин, або вступити до Збройних сил Республіки

Крим[12].^[10]. Частина особового складу української прикордонної служби, що проходив службу в Криму, прийняла рішення продовжити службу в прикордонній охороні Російської Федерації

18 квітня 2014 міністерство оборони США виділило 3 млн доларів на надання «невійськової допомоги» прикордонній службі України (поставки включають обмундирування, намети, електрогенератори[13]^[11], інженерне обладнання, засоби зв'язку). Надалі, обсяг допомоги міністерства оборони США прикордонній службі України був збільшений до 7 млн доларів . До 9 вересня 2014 США виділили на надання допомоги українській прикордонній службі 26 млн доларів (15 млн від міністерства оборони США та 11 млн від державного департаменту США)

З 21 квітня 2014 до охорони кордону, крім особового складу прикордонної служби, залучені активісти громадської організації «Славутська Січ» . Надалі, до участі в патрулюванні прикордонної зони були залучені представники українського реєстрового козацтва, а також пілоти і власники цивільної авіатехніки .

6 серпня 2014 Канада оголосила про намір відправити Україна літак з вантажем військового майна , 8 серпня 2014 на Україну вилетів військово-транспортний літак C-130J з 32 тоннами військової допомоги загальною вартістю 5 млн. канадських доларів (шоломи, бронежилети, захисні окуляри, медичні аптечки, намети і спальні мішки). 15 серпня 2014 на Україну вилетів третій літак CC-177 з вантажем військового майна, після чого поставки були припинені.

8 жовтня 2014 уряд США передав ДПСУ партію технічної допомоги загальною вартістю 3 млн. Доларів США (45 одиниць автомобільної та спеціальної техніки, серед якої вантажні автомобілі, тягачі, паливозаправники, мікроавтобуси, крани, екскаватори та трактори, а також пневмокаркасні модулі, дизельні генератори і предмети спорядження — біноклі, переносні тепловізори та спальні мішки).

16 грудня 2014 державний департамент США виділив фінансування на придбання для прикордонної служби України однією бронемашини ББМ «Козак» (яка була передана ДПСУ 19 січня 2015).

20 грудня 2014 США передали прикордонній службі 35 броньованих позашляховиків «Volkswagen Amarok» і «Toyota Land Cruiser 200», а також 2300 комплектів уніформи.

1 квітня 2015 США передали прикордонній службі 17 броньованих позашляховиків «Ford Ranger».

29 грудня 2015 року – Бойові завдання у зоні АТО виконували 14,5 тисяч прикордонників, з них 13 340 отримали статус учасників бойових дій. В той період вже загинуло 67 прикордонників, 406 отримали поранення, 6 вважаються зниклими без вісті. [14] ^[12]

Основні завдання

На відомство покладено захист від будь-яких спроб незаконного проходження лінії державного кордону України, збройних конфліктів та інших провокацій на кордоні. Це завдання реалізується у взаємодії зі Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями у відбитті вторгнення або нападу на територію України іншої держави або групи держав.

Важливими завданнями Державної прикордонної служби України, які законодавством віднесено до її компетенції, є:

виявлення та припинення злочинів і адміністративних правопорушень, проведення дізнання, здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення

здійснення прикордонного контролю та пропуску в установленому порядку осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна

реєстрація іноземців та осіб без громадянства, які в установленому порядку прибувають до України, та їх паспортних документів у пунктах пропуску через державний кордон.

запобігання в'їзду до України або виїзду з неї осіб, яким згідно з законодавством не дозволяється в'їзд до України або яких тимчасово обмежено у праві виїзду з України, у тому числі відповідно до доручення правоохоронних органів

розшук у пунктах пропуску через державний кордон осіб, які переховуються від органів дізнання, слідства і суду, ухиляються від відбування кримінальних покарань

виконання в установленому порядку інших доручень правоохоронних органів.

В інтересах охорони кордону, захисту інтересів громадян та держави прикордонна служба здійснює розвідувальну інформаційно-аналітичну та оперативно-розшукову діяльність, а також контррозвідувальні заходи в інтересах забезпечення захисту державного кордону України.

На органи відомства також покладена боротьба з нелегальною міграцією.

31

Основні функції

охорона державного кордону України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах з метою недопущення незаконної зміни проходження його лінії, забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму;

https://uk.wikipedia.org/wiki/РѠР№РРПрикордонний_сторожовий_корабель_«Григорій_Гнатенко», українсько-американське навчання «Сі Бриз — 2016»

здійснення в установленому порядку прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна, а також виявлення і припинення випадків незаконного їх переміщення;

охорона суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні та контроль за реалізацією прав і виконанням зобов'язань у цій зоні інших

держав, українських та іноземних юридичних і фізичних осіб, міжнародних організацій;

ведення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності в інтересах забезпечення захисту державного кордону України згідно із законами України «Про розвідувальні органи України» та «Про оперативно-розшукову діяльність»;

участь у боротьбі з організованою злочинністю та протидія незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів;

участь у здійсненні державної охорони місць постійного і тимчасового перебування Президента України та посадових осіб, визначених у Законі України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб»;

охорона закордонних дипломатичних установ України;

координація діяльності військових формувань та відповідних правоохоронних органів, пов'язаної із захистом державного кордону України, а також діяльності державних органів, що здійснюють різні види контролю при перетинанні державного кордону України або беруть участь у забезпеченні режиму державного кордону, прикордонного режиму і режиму в пунктах пропуску через державний кордон України.

Основні принципи діяльності

законність;

повага і дотримання прав та свобод людини та громадянина;

позапартійність;

безперервність;

поєднання гласних, негласних та конспіративних форм і методів діяльності;

єдиноначальність;

колегіальність при розробці важливих рішень;

взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями при здійсненні покладених на Державну прикордонну службу України завдань;

відкритість для демократичного цивільного контролю.

Нормативно-правова база

Правову основу діяльності державної прикордонної служби України становлять:

Закон України «Про Державну прикордонну службу України» від 4 березня 2003

Закон України «Про державний кордон України» від 11 березня 1991 року,

Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22 червня 2000

Діяльність державної прикордонної служби України здійснюється відповідно до законів, розпорядженнями Президента України, постановами Кабінету Міністрів України, а також ратифікованими Верховною Радою України міжнародних договорів України.

Особовий склад Державної прикордонної служби України складається з військовослужбовців та працівників Державної прикордонної служби України[15]. Військовослужбовці та працівники ДПС України на період військової служби та роботи зупиняють членство в політичних партіях.

З 2008 року прикордонне відомство повністю відмовилося від призову військовослужбовців строкової служби та перейшло на контрактну службу. Для набору персоналу на контрактній основі були створені власні центри комплектування:

У Національній академії Держприкордонслужби навчають офіцерів як для служби на українському кордоні, так і для роботи в силових структурах України та інших країн.

Три навчальних центри здійснюють підготовку молодших спеціалістів різного профілю.

Загальна чисельність відомства становить 50 тис. чоловік, з них 42000 військовослужбовців.

Навесні 2016 р. до лав Державної прикордонної служби України відновлено[16] призов військовослужбовців строкової служби.

Упродовж травня-червня 2016 року до військових частин ДПСУ було призвано 4000[17] громадян України віком від 20 до 27 років, які проходять військову службу на посадах молодших інспекторів 3-ї категорії, водіїв, кухарів, кінологів у регіональних підрозділах та частинах прямого підпорядкування, а також на посадах матросів і старшин на кораблях та катерах Морської охорони ДПСУ. Навчаються строковики у Навчальному центрі (с. Оршанець Черкаської обл.), Національній академії ДПСУ (м. Хмельницький), Навчальному кінологічному центрі (м. Великі Мости Львівської обл.) та у Навчально-тренувальному загоні Морської охорони ДПСУ (м. Ізмаїл Одеської обл.)

Джерела до Розділу 11:

1. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України. Закон України; від 07.03.2002 № 3099-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, N 32, ст.225.

2. Військовослужбовці Військової служби правопорядку у Збройних Силах України святкуватимуть 5-у річницю з дня заснування цієї служби. 18.04.2007 | 11:11 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://archive.is/20121222041433/www.mil.gov.ua/index.php?lang=ua&part=news&sub=read&id=9359>.

3. Держприкордонслужба України активно співпрацює в питаннях нерозповсюдження зброї масового ураження через державний кордон. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dpsu.gov.ua>.
4. Прикордонникам купили катера на 4 млн гривень. 20 апреля 2005, 12:50 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.obozrevatel.com/news/2005/4/20/8546.htm>.
5. Українські прикордонники отримали спецтехніку в рамках домовленостей з США. 2 марта 2006, 23:42 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://regnum.ru/news/polit/599635.html#ixzz3C9RXUCi6>.
6. США дали українським прикордонникам техніки на \$ 3,5 млн. 24 ноября 2010, 01:02 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://novosti.dn.ua/news/128622-ssha-daly-ukraynskym-pogranychnykam-tekhnyku-na-35-mln>.
7. Одеські прикордонники літатимуть на австрійських патрульних літаках. 16 грудня, 2010 - 00:00 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/korotko-novini-kompaniy-191>.
8. Фотографії з місця катастрофи літака Diamond DA-42 в Закарпатті. 05.07.2012 (17:13) // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ua-reporter.com/novosti/119031>.
9. З тепловізором на квадроциклі. Процитовано 1 листопада 2016. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dpsu.gov.ua/>.
10. Українським прикордонникам подарували півсотні позашляховиків Defender. 11 мая 2012, 12:42 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://auto.tsn.ua/news/ukrainskim-pogranichnikom-podarili-polsotni-vnedorozhnikov-defender.html>.
11. Українські прикордонники почали спецоперацію на кордоні з Придністров'ям. 17:08 08/03/2014 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.aif.ua/politic/ukraine/1120833>.
12. Прикордонники морської охорони в Криму залишають півострів. 18 марта 2014, 23:13 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/1057440>.
13. Держдеп: США виділять армії і прикордонникам України 6,5 млн доларів. 18 квітня 2014 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dpsu.gov.ua/>.
14. Бойові завдання у зоні АТО виконували 14,5 тисяч прикордонників. 29 грудня 2015 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://uacrisis.org/ua/39129-derzhavnoyi-prikordonnoyi>.
15. Керівництво Державної прикордонної служби України. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dpsu.gov.ua/>
16. Держприкордонслужба відновлює комплектування органів та підрозділів військовослужбовцями строкової служби. 05/05/2008 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://dpsu.gov.ua/ua/about/news/news_11117.htm.

17. «Про затвердження чисельності громадян України, що підлягають призову на строкову військову службу, обсягу видатків для проведення призову у травні — червні 2016 року» № 311-р — редакція від 20.04.2016. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248985007>.

Розділ 12. Правозахисні структури України.

Адвокатура України

1. *Поняття адвокатури та її завдання.*
2. *Правові основи, принципи та організаційні форми діяльності адвокатури.*
3. *Види адвокатської діяльності та їх характеристика.*
4. *Кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури та Вища кваліфікаційна комісія адвокатури України.*

1. *Поняття адвокатури та її завдання.*

Адвокатура України - недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому законом.

Адвокатуру України складають всі адвокати України, які мають право здійснювати адвокатську діяльність.

Правові засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначає Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1], що набрав чинності 15 серпня 2012 року.

Адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів.

Адвокатура є незалежною від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб.

Ще за часів Київської Русі роль захисників у судах виконували рідні та приятелі сторін, «*послухи*», «*видоки*».

Професійна адвокатура в Україні сформувалася в період польсько-литовської доби. Особливу роль у цьому плані відіграли Литовські статuti і Магдебурзьке право. Згідно з цими документами, захисником може бути людина, яка добре обізнана з писаним правом — тобто професійний юрист. Отже, звідси можна вважати і час народження професійної адвокатури, хоча момент її організаційного оформлення ще був віддалений у часі.

Уже у XVIII ст. в судах, зокрема у *великокняжих* — господарських, а також у *городських* і *земських* судах, з'являється новий тип професійного юриста — «*прокуратора*», або «*речника*». До адвокатів пред'являлися великі вимоги. Ними могли бути чоловіки без будь-яких відхилень, повнолітні, християни, розумово й фізично дужі, світського стану.

Адвокатура України в період Гетьманщини була вже визнаною як окремий стан, хоча і не була об'єднана в професійну спілку.

Як самостійний правовий інститут адвокатура в Україні була запроваджена після проведення на початку 60-х рр. XIX ст. судової реформи.

Правову регламентацію інститут адвокатури дістав за «Судовими статутами», затвердженими 20 листопада 1864 р.

Цікавим є факт, що в 1894 році українськими адвокатами Галичини була спроба скликання першого з'їзду правників і утворення своєї організації, яка допомагала б вирішувати нагальні проблеми адвокатів. Однак ця ідея не знайшла свого практичного втілення.

Революційні події 1917 року не могли не позначитися на адвокатурі. Ставлення до адвокатури як «буржуазного інституту» відіграло негативну роль для її розвитку в післяреволюційний період.

Декретом «Про суд» № 1 від 24 листопада 1917 року присяжну адвокатуру було скасовано, без будь-якої заміни. Здійснювати представництво в суді дозволялося кожному, хто мав громадянські права. Тобто адвокатура ставала зовсім вільною професією, як це було до судової реформи 1864 р. Такою непідготовленою, непродуманою «реформою» було завдано шкоди адвокатурі, правам людини, яку фактично не захищали професійно.

В Україні Центральна Рада, проводячи реформування судової системи, залишила присяжну адвокатуру без змін. З літературних джерел відомо, що київський присяжний повірений Ф. Крижанівський очолив трудову партію і перебував у складі Малої Ради, а В. Садовський перебував на посаді першого Генерального секретаря Центральної Ради.

14 лютого 1919 р. Тимчасовим положенням про народні суди і революційні трибунали УРСР при них було створено колегії *правозаступників*. Їх члени обиралися у повітах виконкомом з числа громадян, які відповідали умовам, що були встановлені для виборців, а в містах — міськими радами. Члени колегії правозаступників обов'язково залучалися як захисники обвинувачених у кримінальних справах, котрі розглядалися з участю шести народних засідателів.

Новий етап в історії адвокатури України пов'язаний із створенням в містах юридичних консультацій. У 1920 р. їх налічувалось 160, у яких працювало 365 правозаступників.

29 жовтня 1924 р. Постановою ЦВК СРСР були затверджені Основи судоустрою СРСР і союзних республік, де зазначалось, що для надання юридичної допомоги населенню засновуються колегії правозаступників. Так у 1926 році Харківська губернська колегія захисників звернулася з пропозицією до РНК проте, що б назву «колегія захисників» змінити на «адвокатура». 16 серпня 1939 року РНК СРСР затвердила Положення про адвокатуру СРСР. Ним були визначені завдання адвокатури, керівництво її діяльністю, структура та порядок прийому та виключення з колегії адвокатів, дисциплінарна відповідальність.

20 квітня 1978 р. було прийнято Конституцію УРСР, у якій передбачалося, що для надання юридичної допомоги громадянам і організаціям діють колегії адвокатів. Це, вочевидь, потребувало створення нового законодавства про адвокатуру, а тому наступні два роки точилися дискусії з приводу розширення професійних прав і обов'язків адвоката, гарантій його діяльності, дисциплінарної відповідальності.

Важливим етапом розвитку радянської адвокатури стало прийняття першого і єдиного в СРСР Закону «Про адвокатуру в СРСР» 30 листопада 1979 р., який визначав організацію і порядок діяльності адвокатури в СРСР.

Положення про адвокатуру УРСР, затверджене Верховною Радою України 1 жовтня 1980 року, регламентувало діяльність колегій адвокатів республіки та розширило види юридичної допомоги що надавалися громадянам. Колегії адвокатів в Україні формувалися за територіальним принципом. Створювалися обласні і Київська міська колегія адвокатів.

З 1991 року відповідно до Закону України «Про підприємництво» допускалося здійснення юридичної практики за ліцензією, яка видавалася Міністерством юстиції особам, котрі мають юридичну освіту. Згідно з чинним законодавством в Україні в цей час до участі в ролі захисників допускалися близькі родичі, законні представники, а також інші особи.

Наступним етапом в сучасній історії української адвокатури стало прийняття 19 грудня 1992 року Верховною Радою України Закону «Про адвокатуру». Новий закон відводив адвокатурі чільне місце, маючи на меті встановити престиж цієї професії, її історичні традиції, піднести роль у суспільстві як одного з гарантів забезпечення конституційних прав і свобод громадян[2].

5 липня 2012 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»

У цивілізованих демократичних державах невід'ємним фактором правової системи й основним недержавним інститутом захисту особистості, її прав і свобод є адвокатура. Практично всі міжнародні акти з прав людини, починаючи від Загальної декларації і закінчуючи Основними положеннями про роль адвокатів (прийнятими VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 р.), одним з найважливіших прав кожної особи визнають право на отримання фахової правової допомоги. Одним з показників рівня демократичності і дотримання прав людини в Україні є існування незалежної адвокатури і ефективного виконання покладених на неї функцій.

2. Правові основи, принципи та організаційні форми діяльності адвокатури.

«Конституція України в статті 59 проголосила щонайважливішу соціальну функцію адвокатури — забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах.

Роль єдиного незалежного професійного правозахисного інституту, який покликаний захищати права та свободи, представляти законні інтереси особи в державних владних структурах на закріплених законом принципах верховенства закону, незалежності, демократизму, гуманізму та конфіденційності, реалізується адвокатурою в складній системі правовідносин[3]».

Устрій адвокатури України

Національна асоціація адвокатів України

Національна асоціація адвокатів України є недержавною некомерційною професійною організацією, яка об'єднує всіх адвокатів України та утворюється з метою забезпечення реалізації завдань адвокатського самоврядування.

Національна асоціація адвокатів України:

- 1) представляє адвокатуру України у відносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності, громадськими об'єднаннями та міжнародними організаціями, делегує представників до органів державної влади;
- 2) захищає професійні права адвокатів та забезпечує гарантії адвокатської діяльності;
- 3) забезпечує високий професійний рівень адвокатів України;
- 4) забезпечує доступ та відкритість інформації стосовно адвокатів України;
- 5) виконує інші функції відповідно до Закону.

Національна асоціація адвокатів України є юридичною особою та діє через організаційні форми адвокатського самоврядування, передбачені Законом.

Національна асоціація адвокатів України утворюється з'їздом адвокатів України та не може бути реорганізована.

З моменту державної реєстрації Національної асоціації адвокатів України її членами стають всі особи, які мають свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю. Інші особи стають членами Національної асоціації адвокатів України з моменту складення присяги адвоката України.

3. Види адвокатської діяльності та їх характеристика.

Конференція адвокатів регіону

Вищим органом адвокатського самоврядування в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі є конференція адвокатів регіону, адреси робочого місця яких знаходиться на відповідній території.

Конференція адвокатів регіону скликається радою адвокатів регіону не рідше одного разу на рік.

До повноважень конференції адвокатів регіону належать:

- 1) обрання голови та членів ради адвокатів регіону, дострокове відкликання їх з посад;
- 2) обрання делегатів на з'їзд адвокатів України;

3) обрання представника адвокатів регіону до складу Ради адвокатів України та Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, дострокове відкликання їх з посад;

4) визначення кількості членів кваліфікаційної і дисциплінарної палат кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, обрання голови та членів кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, дострокове відкликання їх з посад;

5) обрання голови та членів ревізійної комісії адвокатів регіону, дострокове відкликання їх з посад;

6) затвердження штатного розпису і кошторису ради адвокатів регіону, кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури;

7) розгляд та затвердження звіту ради адвокатів регіону, кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, висновків ревізійної комісії адвокатів регіону, представників адвокатів регіону у складі Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури і Ради адвокатів України;

8) прийняття інших рішень відповідно до Закону.

Рада адвокатів регіону

У період між конференціями адвокатів регіону функції адвокатського самоврядування у регіоні виконує рада адвокатів регіону.

Рада адвокатів регіону підконтрольна і підзвітна конференції адвокатів регіону.

Рада адвокатів регіону:

1) представляє адвокатів регіону;

2) складає порядок денний, скликає та забезпечує проведення конференції адвокатів регіону;

3) забезпечує виконання рішень конференції адвокатів регіону, здійснює контроль за їх виконанням;

4) здійснює інформаційно-методичне забезпечення адвокатів регіону, сприяє підвищенню їх кваліфікації;

5) складає присягу адвоката України;

6) визначає представників адвокатури до складу конкурсної комісії з відбору адвокатів для надання безоплатної вторинної правової допомоги;

7) сприяє забезпеченню гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів;

8) розпоряджається коштами та майном відповідно до затвердженого кошторису;

9) забезпечує в установленому порядку внесення відомостей до Єдиного реєстру адвокатів України;

10) утворює комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги;

11) виконує інші функції відповідно до Закону, рішень конференції адвокатів регіону, Ради адвокатів України, з'їзду адвокатів України.

4. Кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури та Вища кваліфікаційна комісія адвокатури України.

Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури

Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури утворюється з метою визначення рівня фахової підготовленості осіб, які виявили намір отримати право на заняття адвокатською діяльністю, та вирішення питань щодо дисциплінарної відповідальності адвокатів.

Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури підконтрольна та підзвітна конференції адвокатів регіону.

Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури діє у складі *кваліфікаційної та дисциплінарної палат*. Кваліфікаційна палата утворюється у складі не більше дев'яти членів, дисциплінарна — не більше одинадцяти членів палати.

До повноважень кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури належать:

- 1) організація та проведення кваліфікаційних іспитів;
- 2) прийняття рішень щодо видачі свідоцтва про складення кваліфікаційного іспиту;
- 3) прийняття рішень про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю;
- 4) здійснення дисциплінарного провадження стосовно адвокатів;
- 5) вирішення інших питань, віднесених до повноважень кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Законом, рішеннями конференції адвокатів регіону, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, Ради адвокатів України, з'їзду адвокатів України.

Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури

Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури є колегіальним органом, завданням якого є розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури.

Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури підконтрольна і підзвітна з'їзду адвокатів України та Раді адвокатів України.

До складу Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури входять тридцять членів, стаж адвокатської діяльності яких становить не менше п'яти років: по одному представнику від кожного регіону, які обираються конференцією адвокатів регіону, голова і два заступники голови, які обираються шляхом голосування з'їздом адвокатів України.

З'їзд адвокатів України

Вищим органом адвокатського самоврядування України є з'їзд адвокатів України.

До складу з'їзду адвокатів України входять делегати, які обираються конференціями адвокатів регіонів шляхом голосування відносною більшістю голосів делегатів, які беруть участь у конференції.

З'їзд адвокатів України скликається Радою адвокатів України не рідше одного разу на три роки.

З'їзд адвокатів України:

1) обирає голову і заступників голови Ради адвокатів України, голову і заступників голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, голову і членів Вищої ревізійної комісії адвокатури та достроково відкликає їх з посад;

2) затверджує статут Національної асоціації адвокатів України та вносить до нього зміни;

3) затверджує правила адвокатської етики;

4) затверджує положення про Раду адвокатів України, положення про Вищу кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, положення про Вищу ревізійну комісію адвокатури;

5) розглядає та затверджує звіти Ради адвокатів України, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, висновки Вищої ревізійної комісії адвокатури;

6) призначає трьох членів Вищої ради юстиції;

7) затверджує кошторис Ради адвокатів України, кошторис Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, затверджує звіт про їх виконання;

8) здійснює інші повноваження відповідно до цього Закону.

Рада адвокатів України

У період між з'їздами адвокатів України функції адвокатського самоврядування виконує Рада адвокатів України.

Рада адвокатів України підконтрольна і підзвітна з'їзду адвокатів України.

До складу Ради адвокатів України входять тридцять членів, стаж адвокатської діяльності яких становить не менше п'яти років: по одному представнику від кожного регіону, які обираються конференцією адвокатів регіону, та голова і два заступники голови, які обираються шляхом голосування з'їздом адвокатів України. Секретар Ради адвокатів України обирається Радою адвокатів України зі складу членів Ради адвокатів України.

Строк повноважень голови, заступників голови, секретаря і членів Ради адвокатів України становить п'ять років. Одна й та сама особа не може бути головою, заступником голови, секретарем або членом Ради адвокатів України більше ніж два строки підряд.

Рада адвокатів України:

- 1) складає порядок денний, забезпечує скликання та проведення з'їзду адвокатів України;
- 2) визначає квоту представництва, порядок висування та обрання делегатів конференції адвокатів регіонів, з'їзду адвокатів України;
- 3) забезпечує виконання рішень з'їзду адвокатів України;
- 4) здійснює організаційне, методичне, інформаційне забезпечення ведення Єдиного реєстру адвокатів України, здійснює контроль за діяльністю рад адвокатів регіонів щодо внесення відомостей до Єдиного реєстру адвокатів України та надання витягів з нього;
- 5) затверджує регламент конференції адвокатів регіону, положення про раду адвокатів регіону, положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, положення про ревізійну комісію адвокатів регіону, положення про комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги;
- 6) встановлює розмір та порядок сплати щорічних внесків адвокатів на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування, забезпечує їх розподіл і використання (якщо з'їздом адвокатів України прийнято рішення про сплату щорічних внесків адвокатів на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування та визначено напрями їх використання);
- 7) визначає розмір відрахувань кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури на забезпечення діяльності Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури;
- 8) сприяє діяльності рад адвокатів регіонів, координує їх діяльність;
- 9) сприяє забезпеченню гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів;
- 10) приймає рішення про розпорядження коштами і майном Національної асоціації адвокатів України відповідно до призначень коштів і майна, визначених статутом Національної асоціації адвокатів України та рішеннями з'їзду адвокатів України;
- 11) розглядає скарги на рішення, дії чи бездіяльність рад адвокатів регіонів, їх голів, скасовує рішення рад адвокатів регіонів;
- 12) визначає друкований орган Національної асоціації адвокатів України;
- 13) забезпечує ведення офіційного веб-сайту Національної асоціації адвокатів України;
- 14) виконує інші функції відповідно до Закону та рішень з'їзду адвокатів України[4].

Спілка адвокатів України

Спілка адвокатів України як незалежна громадська організація адвокатів України була створена за ініціативою адвокатів, котрі прагнули об'єднання на професійному рівні, досягнення адвокатурою України незалежності, розвитку демократичних засад адвокатської діяльності, участі адвокатів у розбудові правової держави, створення надійних гарантій адвокатської діяльності, захисту соціальних і професійних прав адвокатів.

Джерела до Розділу 12:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 27, ст.282.
2. Довідник майбутнього адвоката / Варфоломеева Т. В. [та ін.] ; Акад. адвокатури України [та ін.]. — К. : Прецедент, 2010. — С. 8-71.
3. Правила адвокатської етики: Правила, Вища кваліфікаційна комісія адвокатури при Кабінеті Міністрів України від 01.10.1999 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS128.html.
4. Див.: Розділ VII Про адвокатуру та адвокатську діяльність. Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 27, ст.282.

Розділ 13. Органи юстиції України.

1. *Міністерство юстиції України: завдання, функції та структура.*
2. *Система органів і установ Міністерства юстиції, їх структура й основні напрямки діяльності.*
3. *Державна реєстрація нормативних актів: процедура здійснення.*

1. Міністерство юстиції України: завдання, функції та структура.

Міністерство юстиції України (скорочено **Мін'юст**) - центральний орган виконавчої влади України, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

Мін'юст є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення реалізації державної правової політики.

Міністерство юстиції України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної правової політики, політики з питань банкрутства та використання електронного цифрового підпису, з формування та забезпечення реалізації політики у сфері архівної справи, діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації, у сфері нотаріату, у сфері виконання кримінальних покарань, у сфері захисту персональних даних, у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), з питань державної реєстрації актів цивільного стану, з питань державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, з питань державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, з питань реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань, статутів, друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності.

Міністерством керує Міністр юстиції України. Міністр також спрямовує і координує діяльність Укрдержархіву, здійснення заходів інших органів центральної влади, що належать до компетенції Мін'юсту.

Петренко Павло Дмитрович — Міністр юстиції України з 27 лютого 2014.

2. Система органів і установ Міністерства юстиції, їх структура й основні напрямки діяльності.

Внутрішня структура:

Департамент взаємодії з органами влади

Департамент конституційного, адміністративного та соціального законодавства

Департамент цивільного, фінансового законодавства та законодавства з питань земельних відносин
Департамент судової роботи
Департамент реєстрації та систематизації нормативних актів, правоосвітньої діяльності
Департамент антикорупційного законодавства та законодавства про правосуддя
Департамент міжнародного права та співробітництва
Департамент нотаріату та банкрутства
Департамент кадрової роботи та державної служби
Управління експертного забезпечення правосуддя
Департамент організаційного та ресурсного забезпечення
Управління бухгалтерського обліку та звітності
Контрольно-ревізійне управління
Відділ режимно-секретної та мобілізаційної роботи
Підвідомчі організації
Міністерству юстиції України підвідомчі такі установи та державні підприємства:

- Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників юстиції
- Державне підприємство «Українська правова інформація»
- Державне підприємство «Національні інформаційні системи»
- Ліквідовані організації:
 - Державне підприємство «Інформаційний центр» Міністерства юстиції України[1]
 - Державне підприємство «Інформаційно-ресурсний центр»
 - Центр правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції України[2]
 - Координаційний центр з надання правової допомоги[2]

Структура головних територіальних управлінь

Територіальні управління Міністерству юстиції створено відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 30 квітня 1998 «Про систему органів юстиції»[3], шляхом перепорядкування обласних управлінь юстиції від обласних державних адміністрацій.

Наказом Міністерства юстиції від 30.01.2015 № 115/5 головні управління юстиції Міністерства юстиції (ГУЮ) перейменовано на головні територіальні управління юстиції (ГТУЮ). Замість самостійних управлінь державної виконавчої служби та реєстраційних служб у структурі головних територіальних управлінь юстиції створені відповідні структурні підрозділи: управління державної виконавчої служби та управління державної реєстрації, які тепер підпорядковуються керівнику Головного територіального управління юстиції.

Наказом Міністерства юстиції України від 01.03.2016 № 572/5 «Про ліквідацію територіальних управлінь юстиції» ліквідуються районні, міські та міськрайонні управління юстиції. Відділи державної виконавчої служби та

відділи державної реєстрації введені у структуру ГТУЮ зі збереженням статусу юридичних осіб.

Основні завдання

забезпечення реалізації державної правової політики та політики у сфері адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу;

підготовка пропозицій щодо проведення в Україні правової реформи, сприяння розвитку правової науки;

забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина у визначеній сфері;

підготовка пропозицій щодо вдосконалення законодавства, його систематизація, розроблення проектів нормативно-правових актів та міжнародних договорів України з правових питань, проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів, державна реєстрація нормативно-правових актів, ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів;

організація виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) відповідно до законів України, робота з кадрами, експертне забезпечення правосуддя;

організація роботи нотаріату та органів реєстрації актів громадянського стану;

розвиток правової інформатизації, формування у громадян правового світогляду;

здійснення міжнародно-правового співробітництва[4].

Міністерство є держателем кількох державних реєстрів, серед яких:

Єдиний державний реєстр осіб, щодо яких застосовано положення Закону України «Про очищення влади»[5].

Реформи 2010-2013 років

6 квітня 2011 року Указом Президента України затверджено Положення про Міністерство юстиції України.

Ліквідація служби з питань захисту персональних даних

З 2011 по 2014 рік через Міністра юстиції спрямовувалась діяльність служби з питань захисту персональних даних. 1 січня 2014 року функції служби були покладені на Уповноваженого Верховної Ради з прав людини.

Реформи, що почалися 2014 року

2 липня 2014 року Постановою Кабінета Міністрів затверджено Положення про Міністерство юстиції України.

Приєднання реєстраційної та виконавчої служб

21 січня 2015 року Постановою Кабінета Міністрів Державна виконавча служба України та Державна реєстраційна служба України були ліквідовані як самостійні юридичні особи та приєднані до Міністерства[6]. 30 січня 2015 року

наказом Міністерства юстиції Головні управління юстиції (ГУЮ) перейменовано на Головні територіальні управління юстиції (ГТУЮ). Самостійні управління ДВС та служб реєстрації перетворено на структурні підрозділи у складі ГТУЮ.

Приєднання пенітенціарної служби

18 травня 2016 року було вирішено ліквідувати ДПтС із покладенням її функцій на Міністерство юстиції[7].

3. Державна реєстрація нормативних актів: процедура здійснення.

Державна реєстрація нормативно-правового акта полягає у проведенні правової експертизи на відповідність його Конституції та законодавству України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколам до неї, міжнародним договорам України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву Європейського Союзу (acquis EC), антикорупційної експертизи, а також з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, прийнятті рішення про державну реєстрацію цього акта, присвоєнні йому реєстраційного номера та занесенні до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів.

Державній реєстрації підлягають нормативно-правові акти, що зачіпають права, свободи й законні інтереси громадян або мають міжвідомчий характер.

На державну реєстрацію подаються нормативно-правові акти, прийняті уповноваженими на це суб'єктами нормотворення в електронній (через систему електронної взаємодії органів виконавчої влади) або паперовій формі в порядку, визначеному Мін'юстом, що містять норми права, мають неперсоніфікований характер і розраховані на неодноразове застосування, незалежно від строку їх дії (постійні чи обмежені певним часом) та характеру відомостей, що в них містяться, у тому числі з грифами "Для службового користування", "Особливої важливості", "Цілком таємно", "Таємно" та іншими, а також прийняті в порядку експерименту.

Державній реєстрації підлягають нормативно-правові акти будь-якого виду (постанови, накази, інструкції тощо), якщо в них є одна або більше норм, що:

а) зачіпають соціально-економічні, політичні, особисті та інші права, свободи й законні інтереси громадян, проголошені й гарантовані Конституцією та законами України, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколами до неї, міжнародними договорами України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, а також з урахуванням зобов'язань України у сфері європейської інтеграції та права Європейського Союзу (acquis EC), практики Європейського суду з прав людини, встановлюють новий або змінюють, доповнюють чи скасовують організаційно-правовий механізм їх реалізації;

б) мають міжвідомчий характер, тобто є обов'язковими для інших міністерств, органів виконавчої влади, а також органів місцевого

самоврядування, підприємств, установ і організацій, що не входять до сфери управління органу, який видав нормативно-правовий акт.

На державну реєстрацію не подаються акти:

а) персонального характеру (про склад комісій, призначення на посаду і звільнення з неї, заохочення працівників тощо);

б) дія яких вичерпується одноразовим застосуванням, крім актів про затвердження положень, інструкцій та інших, що містять правові норми;

в) оперативно-розпорядчого характеру (разові доручення);

г) якими доводяться до відома підприємств, установ і організацій рішення вищестоящих органів;

д) спрямовані на організацію виконання рішень вищестоящих органів і власних рішень міністерств, інших органів виконавчої влади, що не мають нових правових норм;

е) рекомендаційного, роз'яснювального та інформаційного характеру (методичні рекомендації, роз'яснення, у тому числі податкові, тощо), нормативно-технічні документи (національні та регіональні стандарти, технічні умови, будівельні норми і правила, тарифно-кваліфікаційні довідники, кодекси ustalеної практики, форми звітності, у тому числі щодо державних статистичних спостережень, адміністративних даних та інші).

У разі надходження акта, який не підлягає державній реєстрації, орган державної реєстрації протягом п'яти робочих днів повертає його суб'єкту нормотворення з відповідним обґрунтуванням.

Державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади здійснює Мін'юст [8].

Джерела до Розділу 13:

1. У стані припинення. ДП "Національні інформаційні системи". 08.06.2017 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://nais.gov.ua/>

2. Про утворення Координаційного центру з надання правової допомоги та ліквідацію Центру правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 червня 2012 р. № 504 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/504-2012-%D0%BF>.

3. Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України. Постанова Кабінету Міністрів України, від 20.10.2011 № 1109. Редакція від 16.05.2017, підстава 294-2017-п // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1109-2011-%D0%BF>.

4. Положення про Міністерство юстиції України, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2006 р. № 1577 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://archive.is/20120805061511/www.minjust.gov.ua/0/33>.

5. Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр осіб, щодо яких застосовано положення Закону України «Про очищення влади».

Наказ Міністерства юстиції України від [16.10.2014](#) № [1704/5](#) Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства юстиції № 1059/5 від 25.06.2015. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1280-14>.

6. Питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції. Кабінет Міністрів України; Постанова від [21.01.2015](#) № [17](#). Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 1135 від 25.12.2015, № 338 від 25.05.2016, № 710 від 11.10.2016. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/17-2015-%D0%BF>.

7. Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції: Кабінет Міністрів України; Постанова, Перелік від 18.05.2016 № 343. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/343-2016-%D0%BF>.

8. Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади. Кабінет Міністрів України; Постанова, Положення від 28.12.1992 № 731. Редакція від 01.04.2018, підстава 55-2018-п. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/731-92-%D0%BF/conv>.

Розділ 14. Нотаріат України.

1. *Поняття і призначення нотаріату.*
2. *Правове регулювання діяльності нотаріату.*
3. *Принципи нотаріальної діяльності.*

1. Поняття і призначення нотаріату.

Нотаріат України – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені Законом України «Про нотаріат», з метою надання їм юридичної вірогідності.

Вчинення нотаріальних дій в Україні покладається на нотаріусів, які працюють в державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах або займаються приватною нотаріальною діяльністю.

Документи, оформлені державними і приватними нотаріусами, мають однакову юридичну силу.

У населених пунктах, де немає нотаріусів, нотаріальні дії вчиняються посадовими особами органів місцевого самоврядування.

Вчинення нотаріальних дій за кордоном покладається на консульські установи України, а у випадках, передбачених чинним законодавством, — на дипломатичні представництва України.

В Україні створено самоврядну професійну організацію нотаріусів – Нотаріальну палату України. Таке рішення одностайно було прийнято на Першому установчому з'їзді нотаріусів України, який відбувся 29 березня 2013 року в м.Києві. Під час З'їзду було затверджено Статут новоствореної організації, обрано її президента та сформовано склад керівних органів НПУ.

2. Правове регулювання діяльності нотаріату.

Нотаріус – це уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Права нотаріуса

витребувати від підприємств, установ і організацій відомості та документи, необхідні для вчинення нотаріальних дій;

одержувати плату за надання додаткових послуг правового та технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, а також за вчинення приватними нотаріусами нотаріальних дій;

складати проекти угод і заяв, виготовляти копії документів та виписки з них, а також давати роз'яснення з питань вчинення нотаріальних дій і консультації правового характеру. *Чинним законодавством нотаріусу можуть бути надані й інші права.*

Обов'язки нотаріуса

здійснювати свої професійні обов'язки відповідно до цього Закону і принесеної присяги, дотримуватися правил професійної етики;

сприяти громадянам, підприємствам, установам і організаціям у здійсненні їх прав та захисті законних інтересів, роз'яснювати права і обов'язки, попереджати про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду;

зберігати в таємниці відомості, одержані ним у зв'язку з вчиненням нотаріальних дій;

відмовити у вчиненні нотаріальної дії в разі її невідповідності законодавству України або міжнародним договорам;

вести нотаріальне діловодство та архів нотаріуса відповідно до встановлених правил;

дбайливо ставитися до документів нотаріального діловодства та архіву нотаріуса, не допускати їх пошкодження чи знищення;

надавати документи, інформацію і пояснення на вимогу Міністерства юстиції України, Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі при здійсненні ними повноважень щодо контролю за організацією діяльності та виконанням нотаріусами правил нотаріального діловодства;

постійно підвищувати свій професійний рівень;

виконувати інші обов'язки, передбачені законом.

Нотаріусом може бути:

Громадянин України;

Має повну вищу юридичну освіту;

Володіє державною мовою;

Має стаж роботи в сфері права не менш, як 6 років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори — не менш як три роки;

Склав кваліфікаційний іспит;

Отримав свідоцтво про право на заняття нотаріальною діяльністю.

Не може бути нотаріусом особа, яка:

має судимість,

обмежена у дієздатності або визнана судом недієздатною.

3. Принципи нотаріальної діяльності.

Обмеження для нотаріуса Нотаріусу забороняється використовувати свої повноваження з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб. **Нотаріус не може займатися:**

- підприємницькою, адвокатською діяльністю;
- бути засновником адвокатських об'єднань;
- перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб;
- виконувати іншу оплачувану роботу, крім викладацької, наукової і творчої діяльності.

Особа, якій вперше надається право займатися нотаріальною діяльністю, в Головному управлінні юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управліннях юстиції в областях, містах Києві та Севастополі в урочистій обстановці приносить присягу такого змісту: «Урочисто присягаю виконувати обов'язки нотаріуса чесно і сумлінно, згідно з законом і совістю, поважати права і законні інтереси громадян і організацій, зберігати професійну таємницю, скрізь і завжди берегти чистоту високого звання нотаріуса».

Перевірка організації нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, дотримання ним порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства здійснюють:

- Міністерство юстиції України;
- Головне управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим;
- Головні управління юстиції в областях, містах Києві та Севастополі.

Порядок проведення перевірки затверджується Міністерством юстиції України.

Усі нотаріальні дії можна поділити на посвідчення правочинів, юридично значимих фактів та всі інші.

Нотаріуси України вчиняють наступні нотаріальні дії:

- Посвідчення правочинів про відчуження та заставу майна
- Посвідчення заповіту, внесення змін до нього та його скасування
- Посвідчення довіреностей, припинення та скасування довіреностей
- Засвідчення вірності копій документів і витягів з них, засвідчення справжності підписів на документах
- Засвідчення вірності перекладу
- Вжиття заходів щодо охорони спадкового майна
- Видача свідоцтв про право на спадщину
- Видача свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя
- Видача свідоцтв про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів)

Видача свідоцтв про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів), якщо вони не відбулися

Видача свідоцтва виконавцю заповіту

Накладання та зняття заборони щодо відчуження нерухомого майна (майнових прав на нерухоме майно) і транспортних засобів, що підлягають державній реєстрації

Вчинення виконавчих написів

Вчинення протестів векселів

Вчинення морських протестів

Прийняття на зберігання документів

Передача заяв

Прийняття у депозит грошових сум та цінних паперів

Видача дубліката документа.

Джерела до Розділу 14:

1. Про нотаріат Закон України від 02.09.1993 № 3425-ХІ. Редакція від 04.06.2017, підстава 1983-19 // *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 39, ст.383.*

Розділ 15.

Правозахисна діяльність міжнародних та вітчизняних організацій.

1. Загальне уявлення про міжнародний правозахисний механізм..
2. Європейський суд з прав людини як орган захисту прав українських громадян.
3. Українські організації громадського сектору як суб'єкти правозахисту

1. Загальне уявлення про міжнародний правозахисний механізм.

Під терміном “механізми міжнародного захисту прав людини” розуміють систему міжнародних (міждержавних) органів і організацій, що діють з метою здійснення міжнародних стандартів прав і свобод людини чи їх відновлення у випадку порушення. Слід зазначити, що, окрім міждержавних органів і організацій, у світі існує безліч так званих неурядових правозахисних організацій. Ст. 55 Конституції України, яка надає право громадянам звертатися до міжнародних механізмів захисту прав людини, має на увазі винятково міждержавну частину механізму. Такі (міждержавні) органи відрізняються тим, що вони створюються за взаємною згодою кількох держав, як правило, оформленою міжнародною угодою, діють у межах такої угоди, угодою також визначаються їхні повноваження і спеціальні правила процедури.

Відповідно міждержавні правозахисні організації відрізняються тим, що:

- а) вони дійсно мають вплив на уряди;
- б) найчастіше їхні рішення обов'язкові для виконання, і в будь-якому випадку їхню думку не можна зігнорувати;
- в) вони змушують міжнародне співтовариство звертати увагу на порушення прав людини.

Навряд чи можна говорити зараз про те, що чинний на сьогодні механізм захисту прав людини виник у результаті планомірного і заздалегідь продуманого розвитку, радше він являє собою підсумок мало систематизованої правотворчості держав і міжнародних організацій, які намагалися після Другої світової війни створити такий світовий лад, при якому стали б неможливими грубі і масові порушення прав людини, які мали місце в гітлерівській Німеччині.

Схематично всі правозахисні міжнародні організації можна розподілити на дві групи: універсальні та регіональні.

Універсальні правозахисні механізми – це органи й організації, які поширюють свою діяльність на увесь світ, незалежно від державних і регіональних кордонів. Ці механізми тією чи іншою мірою пов'язані з основною міжнародною організацією світу – ООН. Це не випадково: по-перше, її членами є майже всі держави світу, по-друге, відповідно до Статуту ООН однією з основних цілей діяльності цієї організації є “утвердження віри в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості”.

Статут зобов'язує головний орган ООН – Генеральну Асамблею ООН – приділяти особливу увагу захистові прав людини. У 1948 р. вона прийняла Всезагальну декларацію прав людини, а після цього цілу низку міжнародно-правових актів, які торкаються різноманітних аспектів правозахисної

діяльності (про громадянські, політичні, культурні права, заборону геноциду, апартеїду, расової дискримінації тощо). Питання прав людини розглядають в Головних комітетах Асамблеї, а також у її допоміжних органах (наприклад, у спеціальних комітетах з дискримінації, проти апартеїду тощо).

Серед інших основних органів ООН особливу роль у захисті прав людини відіграє Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОС), яка під керівництвом Генеральної Асамблеї координує економічну і соціальну діяльність ООН, у тому числі, як зазначено в Статуті, готує “рекомендації з метою поглиблення поваги і дотримання прав людини й основних свобод для всіх”.

Однак, незважаючи на широкі повноваження і ту важливу роль, яку відіграють у міжнародних відносинах головні органи ООН, основні функції щодо захисту прав людини виконують спеціалізовані правозахисні органи й організації.

Отже, всі універсальні правозахисні органи поділяють на три види:

1) Постійні органи, що є частиною апарату ООН – Комісія ООН з прав людини та її експертний орган – Підкомітет по запобіганню дискримінації та захисту прав меншин. Ці органи, а також Комісія становища жінок, створені в рамках ЕКОСОС для виконання його повноважень в галузі захисту прав людини. У рамках іншого основного органу ООН – Секретаріату, створений Центр прав людини, розташований в Женеві і Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців. Останньою за часом була створена в 1993 р. посада Верховного Комісара ООН з прав людини.

2) Органи, створені згідно з міжнародними угодами, укладеними під егідою ООН. У рамках ООН було розроблено безліч міжнародних договорів про захист прав людини, що розвивають положення Всезагальної декларації, щодо окремих груп прав чи окремих прав, закріплених у ній. Однак, якщо Декларація прав, як ми пам’ятаємо, формально не є ні для кого обов’язковою, але стала такою фактично для всіх держав, то вищевказані договори юридично обов’язкові для виконання державами, але тільки тими, котрі їх підписали і ратифікували. Це насамперед стосується затвердженого в 1966 р. Пакту про громадянські та політичні права і про соціальні й економічні права (перший набув чинності 23 березня 1976 р., а другий – 3 січня 1976 р.). Ці документи (а також Протоколи до Пакту про громадянські і політичні права), разом із Всезагальною Декларацією складають основне джерело міжнародного права в галузі захисту прав людини – Міжнародний білль про права людини.

Окрім Пактів під егідою ООН були розроблені: Конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації, Конвенція про запобігання катуванням та іншому жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність поведженню чи покаранню, а також безліч інших договорів. На виконання усіх цих угод були створені: Комітет ООН з прав людини (не плутати з Комісією ООН), Комітет з економічних, соціальних і культурних прав, Комітет з расової дискримінації, Комітет проти катувань тощо.

3) Спеціалізовані установи Організації Об’єднаних Націй. У відповідності зі ст. 57 і 63 Статуту ООН із Організацією пов’язані різні установи, створені міжурядовими угодами в галузі економіки, соціальних відносин, культури,

освіти, охорони здоров'я та ін. Спеціалізовані установи є постійно діючими міжнародними організаціями, які працюють на підставі власних статутів і угод з ООН. Сьогодні існує 16 таких організацій. Однак далеко не всі ці установи займаються правами людини. Для тих, що здійснюють правозахисну діяльність, вона не є основною, а впливає із загальносоціальної спрямованості їх діяльності і, відповідно, лише доповнює її. До таких установ відносяться насамперед Міжнародна Організація Праці (МОП) і Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО).

2. Європейський суд з прав людини як орган захисту прав українських громадян.

Найбільший інтерес для нас, безсумнівно, представляє Європейська система захисту прав людини. По-перше, вона найрозгалуженіша і найдієздатніша, а по-друге, вона має до нас, українців, найбезпосередніше відношення. Система діє в рамках Ради Європи (не плутати з Європейським Союзом), членом якої Україна є від 1995 р. Європейський правозахисний механізм заснований на низці договорів, основним серед них є Європейська конвенція захисту прав людини й основних свобод. Крім неї, у рамках Ради Європи розроблені Європейська соціальна хартія, Європейська конвенція прав меншостей, Європейська конвенція прав дитини, Європейська конвенція запобігання катуванням.

Головний європейський правозахисний орган – Європейський суд прав людини – має одну відверту перевагу перед більшістю сучасних правозахисних організацій – його рішення обов'язкові для держав, що приєдналися до Конвенції захисту прав і свобод. У результаті, рішення Суду впливають на формування не тільки європейських, але і світових стандартів прав людини, і навіть на відповідну законодавчу практику багатьох цивілізованих держав.

Крім суду, при Раді Європи діють Європейський комітет з прав меншин, Комітет незалежних експертів по соціальних і економічних правах, Європейський комітет запобігання катуванням. Повноваження цих органів непорівнянні з повноваженнями Суду, однак, їх діяльність цікава хоча б з огляду на те, що вона повинна найближчим часом заторкнутися, чи вже заторкнула Україну.

Європейський Суд з прав людини

Останнім часом Європейський Суд набув особливої актуальності, що, перш за все, обумовлено розглядом таких гучних справ, як «Луценко проти України» та «Тимошенко проти України». Тема Страсбургського суду все частіше висвітлюється у засобах масової інформації. З кожним роком її актуальність не зменшується, а навпаки зростає. Європейський Суд в наш час став надійним інструментом захисту прав громадян, які втратили надію на правосуддя в Україні.

Питання звернення, захисту своїх прав та порядку виконання рішень Європейського Суду з прав людини досліджували у своїх працях Н.Севостьянова, С.Головатий, З.Бортновська, Н. Коломієць, В.Рум'янцева.

Невдовзі після завершення другої світової війни, 5 травня 1949 року згідно з Лондонською Угодою, яку підписали 10 європейських країн, було утворено Раду Європи. Роль каталізатора, який підштовхнув європейців до рішення про заснування цієї організації, відіграла відома промова Вінстона Черчіля в університеті Цюріха 19 вересня 1946 року, в якій він закликав до створення «Сполучених Штатів Європи» на зразок США. Основним завданням, яке стояло перед новою міжнародною регіональною організацією, було створення єдиного механізму вирішення загальноєвропейських проблем.

За всі понад 68 років існування Ради Європи укладена її державами-членами Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [1] вважається одним з головних досягнень цієї організації. Пояснюється це двома обставинами:

По-перше, сторони Конвенції добровільно взяли на себе зобов'язання щодо забезпечення гарантій основних прав і свобод кожної людини, яка знаходиться під їхньою юрисдикцією. При цьому перелік таких прав поступово розширювався шляхом доповнення Конвенції додатковими Протоколами.

По-друге, Конвенцією запроваджено правовий механізм їхнього забезпечення. Таким механізмом слугує спеціально створений для цього, згідно з Розділом II Конвенції, міжнародний орган - Європейський суд з прав людини, заснований у 1959 році у м. Страсбург [2, с.51].

До складу Європейського Суду входять 47 суддів, по одному судді із членів Ради Європи. Організаційна структура Суду представляє собою його поділ на Палати, Великі Палати та Комісії. Очолює Суд Голова Суду, який має одного чи двох заступників.

Основними засадами судочинства Європейського Суду є:

- 1.Гласність і відкритість розгляду справи.
- 2.Відкритий доступ до всіх документів, які подаються до Секретаріату.
- 3.Мова судочинства.

Громадяни України все частіше звертаються за захистом своїх прав до Європейського Суду, і це є наслідок загальної кризи довіри суспільства до всіх інститутів влади і, зокрема, до діяльності правоохоронних органів та суду.

Для звернення до Європейського Суду громадянин повинен надіслати поштою заяву, яка відповідає вимогам правил 47 Регламенту Суду. Після цього заявник має своєчасно і сумлінно відповідати на листи Секретаріату Суду. Також необхідно пам'ятати, що звернення до суду можливе лише після вичерпання всіх способів національного захисту своїх прав, не пізніше 6 місяців з дня винесення остаточного рішення національною інстанцією.

Розгляд справ у Європейському Суді відбувається письмово, що не потребує особистої присутності заявника, часто у розгляді справ Судом приймають участь представники сторін. Голова Суду у деяких випадках може

залучити до справи третіх осіб, які не є сторонами у справі (це можуть бути окремі громадяни або громадські організації країни проти якої розглядається справа.) Також Суд може виступити у якості посередника для забезпечення дружнього врегулювання спору на основі поваги до прав людини. Якщо рішення було винесено однією з Палат, то кожна зі сторін протягом 3 місяців може передати справу на розгляд до Великої Палати.

Рішення Європейського Суду носять рекомендаційний характер для держав-учасниць Ради Європи, оскільки Суд не має компетенції стосовно перегляду або скасування рішення національних судів, він лише дає висновок чи порушені права чи ні, і водночас його рішення є обов'язковими, оскільки їх невиконання може стати причиною зупинення або припинення членства нашої держави у Раді Європи. Нагляд за виконанням рішень покладено на Комітет міністрів Ради Європи.

Базовим законодавчим актом, який регулює механізм виконання Україною рішень Суду, є Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Виконання будь-якого Рішення Суду здійснюється за рахунок Державного бюджету України.

На жаль, сьогодні дуже багато пересічних громадян залишають невикористаним своє право на звернення до Європейського Суду, не дивлячись на те, що просліджується тенденція збільшення винесених рішень проти України. Але їх могло бути більше, якщо громадяни нашої держави мали кращий рівень правової свідомості, адже Європейський Суд залишається єдиним органом, де порушене право може бути поновлено. При цьому, приклади звернення до нього навіть колишніх перших осіб держави показують, що цей орган правосуддя є по-справжньому авторитетною, транспарентною та дієздатною судовою інституцією.

Міжнародний комітет захисту прав людини - міжнародна громадська організація (МГО), зареєстрована Міністерством юстиції України у 2001 році (№1674 від 30.08). Комітет заявляє про представництва в усіх областях України, декларує 1,157 тис. членів та наявність 47 представництв – комісаріатів в іноземних державах: Росії, США, Великій Британії, Австрії, Чехії, Індії та ін. а також свого представника у Європейському суді з прав людини.

3. Українські організації громадського сектору як суб'єкти правозахисту

Українська Гельсінська спілка з прав людини (УГСПЛ) — найбільша в Україні асоціація громадських правозахисних організацій, метою якої є сприяння практичному виконанню гуманітарних статей Заключного акту Гельсінської наради з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) 1975 року, інших прийнятих на його розвиток міжнародних правових документів, а також усіх інших зобов'язань України в сфері прав людини та основних свобод.

Українська Гельсінська спілка з прав людини була створена 1 квітня 2004 року та складається з 29 громадських правозахисних організацій-учасників.

Спілка є неприбутковою та неполітичною організацією. Діє на основі статуту[3], прийнятого Загальними зборами організацій-засновників.

Станом на 2016 рік членам УГСПЛ були:[4]

Конотопське товариство споживачів і платників податків «Гідність» — м. Конотоп Сумської області

Асоціація «Громадські ініціативи» — м. Кіровоград

ММГО М'АРТ (Молодіжна Альтернатива) — м. Чернігів

Громадська організація "Громадське бюро «Правозахист»

Луганське обласне відділення Комітету виборців України

Одеська правозахисна група «Верітас»

Всеукраїнське товариство політичних в'язнів і репресованих

Громадський комітет захисту конституційних прав та свобод громадян (м. Луганськ)

Конгрес Національних Громад України (КНГУ)

Центр досліджень регіональної політики (ЦДРП) — м. Суми

Севастопольська правозахисна група

Центр правових та політичних досліджень «СІМ»

Херсонська обласна організація Комітету виборців України (ХОО КВУ)

Херсонська міська асоціація журналістів «Південь»

Харківська правозахисна група

Чернігівський громадський комітет захисту прав людини

Чортківська міська громадська організація «Гельсінська ініціатива-XXI» — м. Чортків

Тернопільської області

Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла страда-Україна»

Донецька громадська організація «Донецький меморіал»

Громадська організація «Комітет з моніторингу свободи преси в Криму»

Одеське обласне відділення Комітету виборців України

Громадська організація «Флора», м. Кіровоград

Громадська організація «Територія успіху», м. Кіровоград

Екологічно-гуманітарне об'єднання «Зелений Світ», м. Чортків

Громадська організація "Інститут правових досліджень та стратегій " (м. Харків)

Чугуївська правозахисна група, м. Чугуїв, Харківської області

Правозахисна група "Січ", м. Дніпропетровськ

Волинська Обласна Громадська Організація “Центр Правової Допомоги” - м. Ковель, Волинської області

Спілка діє на основі Статуту, прийнятого Загальними зборами організацій-засновників.

Напрями діяльності

Здійснення постійного моніторингу дотримання прав людини та основних свобод в Україні й інформування про факти порушень прав і свобод;

захист прав людини та основних свобод в органах державної влади та місцевого самоврядування;

здійснення досліджень з прав людини та основних свобод, у тому числі постійний моніторинг підготовки проектів законів та інших правових актів;

проведення освітніх заходів і кампаній, семінарів, тренінгів, конференцій тощо;

сприяння розвитку мережі правозахисних організацій.

Харківська правозахисна група (ХПГ) — одна із найстаріших та найактивніших українських правозахисних організацій. Як окрема юридична особа ХПГ була зареєстрована у листопаді 1992 р., хоча вона була відома як правозахисна група Харківського «Меморіалу» ще з 1988 р. Окремі члени групи брали участь у правозахисному русі 60-80-х років, дехто з них був за це засуджений. У 1988—1990 багато в чому завдяки зусиллям членів групи було припинено переслідування громадян за використання національної символіки, за розповсюдження демократичної преси. Група надавала моральну, юридичну та матеріальну допомогу особам, засудженим за політичними мотивами.

Напрями роботи:

- допомога особам, чиї права порушені, громадські розслідування фактів порушення прав людини;

- правове просвітництво, пропаганда правозахисних ідей через публічні заходи і видавничу діяльність;

- аналіз стану з правами людини в Україні (насамперед громадянськими правами і свободами).

Основні види діяльності:

Захист осіб, чиї права порушені органами влади або посадовими особами (з 1988 р.)

Створення інформаційної мережі правозахисних організацій (з 1992 р.)

Підготовка і видання історико-меморіальної серії, присвяченої опору тоталітарному режиму СРСР (з 1992 р.)

Пропаганда прав людини, розповсюдження інформації і знань про права людини серед органів державної влади та місцевого самоврядування, недержавних організацій та окремих зацікавлених осіб (з 1993 р.)

Викладання прав людини для різних соціальних і професійних груп (з 1993 р.)

Підтримка громадської приймальні та бібліотеки з відкритим доступом (з 1995 р.)

Аналіз стану з правами людини в Україні (з 1995 р.)

Проведення щорічного Всеукраїнського конкурсу учнівських і студентських робіт на найкраще есе з прав людини (разом з Міжнародним товариством прав людини, з 1996 р.)

Моніторинг і захист свободи вираження поглядів і приватності (з 1996 р.)

Моніторинг і захист права на свободу від катувань та жорстокого поводження (з 1996 р.) [5]

Моніторинг діяльності Служби безпеки в умовах конституційної демократії (з 1996 р.)

Дослідження з історії дисидентського руху в Україні. Створення біографічного словника дисидентів та списку осіб, репресованих за політичними мотивами у 1953—1988 р. (з 1996 р.)[5]

Створення та підтримка інформаційного ресурсу «Права людини в Україні» (з 2000 р.)

Дослідження проблеми дискримінації і нерівності в Україні по ознаках раси, кольору шкіри, етнічної належності, релігії, мови (з 2002 р.)

Freedom House (*Фрідом Хаус*; дослівний переклад — «Дім Свободи») — міжнародна правозахисна неурядова організація, яка займається підтримкою та дослідженням стану демократії, політичних свобод і дотримання основних прав людини. Публікує щорічні звіти з оцінкою ступеня демократичних свобод, свобода преси та свободи в мережі по кожній країні світу, а також спеціальні доповіді про країни перехідного періоду, які широко використовуються в політичних дослідженнях та публікаціях засобів масової інформації[6].

Заснована в жовтні 1941 року Венделл Вілкі та Елеонорою Рузвельт, **Freedom House** стала першою американською неурядовою організацією, що почала займатись підтримкою та просуванням свобод у всьому світі[7].

Центральний офіс організації знаходиться у Вашингтоні. Також існують декілька офісів у різних регіонах по всьому світу, зокрема і в Україні.

Джерела до Розділу 15:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950// Офіційний вісник України від 16.04.1998 р., № 13, / № 32 від 23.08.2006 /, стор. 270, ст.20-25.

2. Сергій Головатий: Україна як держава програє «справу Тимошенко» в Європейському суді, 13.12.2011 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/politics/_ukrayina-yak-derzhava-prograye-timoshenko-v-evropejskomu-sudi--regional/414131.

3. Статут громадської спілки «Українська Гельсінська спілка з прав людини» (редакція 2013 року). 19.02.2016 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://helsinki.org.ua/statut-hromadskojji-spilky-ukrajinska-helsinki-spilka-z-prav-lyudyny-redaktsiya-2013-roku/>.

4. Члени Спілки. 24.12.2015 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://helsinki.org.ua/orhanizatsiya/>.

5. Музей дисидентського руху (персоналії, організації, інтерв'ю, періодика, спогади дослідження, опитування) // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://khp.org/archive/>.

6. Reports | Freedom House. Прочитовано 2016-07-12. // [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://freedomhouse.org/reports>.

7. About us | Freedom House. Прочитовано 2016-07-12. // [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://freedomhouse.org/reports>.

Визначення основних термінів і понять дисципліни «Судові та правоохоронні органи України».

Навчальна дисципліна «Судові та правоохоронні органи України» вивчає основи організації, завдання, повноваження функції і органів правосуддя, правоохоронних органів, правозахисних організацій, їхню взаємодію між собою й іншими органами держави, а також органами місцевого самоврядування та населенням.

Правоохоронна діяльність це така державна діяльність, яка здійснюється з метою охорони прав і свобод фізичних та юридичних осіб спеціально уповноваженими органами держави, які наділені правом щодо застосування заходів юридичного впливу при неухильному дотриманні приписів закону та визначеної процедури їх застосування. До структури правоохоронної діяльності належать такі напрямки: діяльність державних органів із забезпечення правосуддя; прокурорський нагляд; діяльність з виявлення, розслідування злочинів та запобігання їм; діяльність із захисту державної безпеки, державного кордону та охорони громадського порядку. Кожен напрям правоохоронної діяльності має свої суттєві особливості.

Під правоохоронними органами необхідно розуміти державні органи до компетенції яких належать функції та завдання пов'язані з охороною права та відновленням порушеного права, забезпеченням національної безпеки та громадського порядку, попередженням, виявленням, припиненням, розкриттям, розслідуванням злочинів та правопорушень, забезпеченням виконання покарань, належного правопорядку та законності в державі.

Правоохоронні органи - це державні органи, які відповідно до законодавства здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

Судова влада це специфічна галузь державної влади, що здійснюється уповноваженими на це державними органами – судами, призначенням якої є вирішення у судових засіданнях правових конфліктів шляхом правового впливу на фізичних і юридичних осіб та на соціальні процеси в суспільстві в цілому та здійснення судового контролю.

Правосуддя - це державна діяльність, яку проводить суд шляхом розгляду й вирішення у судових засіданнях в особливій установленій законом формі. Цивільних, кримінальних, господарських та справ про адміністративні правопорушення.

Принципи здійснення правосуддя — це закріплені в законі державно-політичні та правові ідеї, що визначають найбільш суттєві сторони цього виду державної діяльності стосовно завдань і порядку здійснення процесу судочинства, його стадій та інститутів за всіма категоріями справ.

Судова система - це сукупність судових органів, діяльність яких спрямована на здійснення правосуддя в Україні. Згідно Конституції України та Закону України “Про судоустрій і статус суддів” судову систему складають Конституційний Суд України як єдиний орган конституційної юрисдикції в

Україні та суди загальної юрисдикції (місцеві суди, апеляційні суди, вищі спеціалізовані суди, Верховний Суд України).

Професійними суддями – є громадяни, які відповідно до Конституції України та Закону України «Про судоустрій і статус суддів» призначені чи обрані суддями та займають штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснюють правосуддя на професійній основі.

Система гарантій незалежності діяльності суддів – це сукупність заходів, визначених Конституцією України, Законом України «Про судоустрій і статус суддів», їх правового захисту, матеріального і соціального забезпечення підчас здійснення правосуддя на основі Конституції, Законів України, міжнародного права та принципу верховенства права.

Під принципами організації та діяльності органів прокуратури необхідно розуміти закріплені в Конституції України та інших Законах України положення, що своїм змістом розкривають призначення прокуратури в державі та суспільстві, встановлюють завдання, повноваження і функції прокурорів, а також правові засоби прокурорської діяльності, які спрямовані на реалізацію завдань та функцій прокуратури.

Під системою органів прокуратури вбачається єдина централізована система органів, яка об'єднана спільними завданнями, функціями та принципами організації і діяльності. Систему органів прокуратури становлять: Генеральна прокуратура України, прокуратура Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя (на правах обласних), міські, районні, міжрайонні, інші прирівняні до них прокуратури (транспортні, спеціальні, природоохоронні тощо). До органів військових прокуратур належать військові прокуратури регіонів і військова прокуратура Військово–Морських сил України (на правах обласних), військові прокуратури гарнізонів (на правах міських).

Протест прокурора – це письмовий акт прокурорського реагування на виявлені прокурором порушення чинного законодавства, і, як правило приноситься на акт, що суперечить закону, до органу, який його видав, або до вищестоящого у порядку підпорядкованості органу, чи посадовій особі, які правомочні усунути порушення. У протесті прокурор ставить питання про скасування незаконного акта або приведення його у відповідність з законом, а також припинення не законної дії посадової особи, поновлення порушеного права.

Припис прокурора – це письмовий акт прокурорського реагування, що містить звернення до органу чи посадової особи, які допустили порушення, вимогу, яка підлягає негайному виконанню, про усунення явного (очевидного) порушення закону для запобігання можливому заподіяною істотної шкоди інтересам держави, підприємства організації, незалежно від форми власності, а також громадянам.

Постанова прокурора – це акт прокурорського реагування, яким стосовно посадової особи чи громадянина, у випадку порушення ними закону, та залежно від характеру ступеня суспільної небезпеки правопорушення,

порушується дисциплінарне провадження про адміністративне правопорушення або кримінальна справа.

Подання прокурора – це звернення до уповноваженого державного органу, громадської організації або посадової особи акт прокурорського реагування, що містить аналіз порушень Закону, причин та умов, що їм сприяють, а також вимогу про їх усунення.

Вказівка прокурора – це передбачений кримінально – процесуальним законом письмовий документ, у якому прокурор визначає для слідчого або органу дізнання обов'язкові для виконання у кримінальній справі слідчі та інші процесуальні й організаційні дії.

Санкція прокурора – це письмовий реквізит (затвердження) прокурора на постанові особи, у провадженні якої знаходиться кримінальна справа, щодо проведення відповідних процесуальних дій, а також – на постанові державного органу, про затримання і видворення з України іноземного громадянина або особи без громадянства при наявності передбачених законом підстав.

Міністерство внутрішніх справ України (МВС України) – це центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Воно входить до системи органів виконавчої влади і є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у формуванні та реалізації державної політики у сфері захисту прав і свобод людини та громадянина, власності, інтересів суспільства і держави від злочинних посягань, боротьби зі злочинністю, розкриття та розслідування злочинів, охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, безпеки дорожнього руху, а також з питань формування державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, незаконного одержання громадянства України, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Органи внутрішніх справ – це правоохоронні органи державної виконавчої влади, підпорядковані Міністерству внутрішніх справ України, що забезпечують дотримання законності і правопорядку, боротьбу зі злочинністю, захист від протиправних посягань здоров'я, прав і свобод людини і громадянина, власності юридичних і фізичних осіб, навколишнього середовища, інтересів суспільства і держави.

Функції ОВС – це основні напрямки їх діяльності, що дозволяють вирішити поставлені перед ОВС завдання. До функцій ОВС належать: Адміністративна; Профілактична; Оперативно – розшукова; Кримінально – процесуальна; Виконавча; Контрольно – наглядова.

Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Служба безпеки України – це державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України. СБУ підпорядкована Президенту України і підконтрольна Верховній Раді України.

Завдання Служби безпеки України – захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, екологічного, науково – технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, забезпечення охорони державної таємниці, а також виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру та безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економічних та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України.

Адвокатська діяльність - незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту.

Адвокатура України - недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому Законом.

Нотаріат в Україні - це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені Законом, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Вчинення нотаріальних дій в Україні покладається на нотаріусів, які працюють в державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси) або займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси).

Міністерство юстиції України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної правової політики, політики з питань банкрутства та використання електронного цифрового підпису, з формування та забезпечення реалізації політики у сфері архівної справи, діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації, у сфері нотаріату, у сфері виконання кримінальних покарань, у сфері захисту персональних даних, у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), з питань державної реєстрації актів цивільного стану, з питань державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, з питань державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, з питань реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань, статутів, друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності.

Харківська правозахисна група (ХПГ) — одна із найстаріших та найактивніших українських правозахисних організацій. Як окрема юридична особа ХПГ була зареєстрована у листопаді 1992 р., хоча вона була відома як правозахисна група Харківського «Меморіалу» ще з 1988 р. Окремі члени групи брали участь у правозахисному русі 60-80-х років, дехто з них був за це засуджений. У 1988—1990 багато в чому завдяки зусиллям членів групи було припинено переслідування громадян за використання національної символіки,

за розповсюдження демократичної преси. Група надавала моральну, юридичну та матеріальну допомогу особам, засудженим за політичними мотивами.

Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод, відома також як **Українська Гельсінська група (УГГ)**, об'єднання діячів українського правозахисного руху, утворене в Україні 9 листопада 1976. На 50-тисячному мітингу у Львові 7.07.1988 р. на її основі було проголошено створення Української Гельсінської спілки (УГС).

Міжнародний комітет захисту прав людини – міжнародна громадська організація (МГО), зареєстрована Міністерством юстиції України у 2001 році (№1674 від 30.08). Комітет заявляє про представництва в усіх областях України, декларує 1,157 тис. членів та наявність 47 представництв – комісаріатів в іноземних державах: Росії, США, Великій Британії, Австрії, Чехії, Індії та ін. а також свого представника у Європейському суді з прав людини.

Інститут демократії та прав людини — неприбуткова неурядова громадська організація (НПО), заснована Фондом соціальної допомоги імені доктора Ф. П. Гааза (державна реєстрація здійснена у виконкомі Одеської міської ради за № 584 від 15.06.2000 р.). Основною місією Інституту є правова просвіта, формування правової культури, розбудова громадянського суспільства та правової держави, а також проведення усіх видів досліджень з питань, пов'язаних із захистом прав і свобод людини в Україні.

Національне центральне бюро Інтерполу в Україні – це функція, яку здійснює спеціальний підрозділ Міністерства внутрішніх справ України задля взаємодії правоохоронних органів України з компетентними органами зарубіжних держав щодо вирішення питань боротьби із злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни.

Навчальне видання

Гапотій В.Д., Письменицький А.А.

**Судові, правоохоронні та правозахисні структури України
Навчальний посібник**